Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Rigorózní práce

2009 Mgr. Alžběta BRADNOVÁ

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Alžběta Bradnová

Dědění ze závěti

The Last Will Inheritance

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce: 16. 4. 2009

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Příboře dne 16. 4. 2009 Mgr. Alžběta Bradnová

Na tomto místě bych ráda poděkovala konzultantu mé rigorózní práce Prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za cenné připomínky, rady a čas věnovaný mé práci.

O b s a h :

1 Úvod 1

2 Základní charakteristika a zásady dědického práva v ČR 4

3 Předpoklady dědění 10

3.1 Smrt fyzické osoby 10

3.2 Existence dědictví 12

3.3 Způsobilý dědic 16

3.3.1 Dědická nezpůsobilost.....17

3.4 Dědické tituly 20

3.4.1 Dědění ze závěti.....21

3.4.2 Dědění ze zákona.....21

3.4.3 Dědění ze závěti i ze zákona.....23

3.4.4 Dědická smlouva.....24

3.5 Projev vůle či právně relevantní chování povolaného dědice....28

3.5.1 Odmítnutí dědictví.....29

3.5.2 Zřeknutí se dědictví dle návrhu občanského zákoníku.....33

4 Dědění ze závěti (testamentární dědická posloupnost) 35

4.1 Závěť a její forma 37

4.1.1 Holografní závěť.....37

4.1.2 Obecná alografní závěť.....40

4.1.3 Zvláštní alografní závěť.....44

4.1.4 Notářská úschova závěti.....47

4.1.5 Závěť sepsaná notářským zápisem.....49

4.1.6 Privilegovaný testament dle návrhu obč. zákoníku.....54

4.1.7 Dovětek dle návrhu občanského zákoníku.....55

4.2 Závěť, její účel a obsah 56

4.2.1 Náhradní dědic a věcné břemeno.....58

4.2.2 Výklad obsahu závěti.....59

4.2.3 Zřízení nadace nebo nadačního fondu závětí.....60
4.2.4 Podmínky.....61
4.2.5 Závěť dle návrhu občanského zákoníku.....63
4.2.6 Odkaz dle návrhu občanského zákoníku.....64
4.2.7 Náhradnictví a svěřenecké nástupnictví dle návrhu občanského zákoníku.....66
4.2.8 Vedlejší doložky v závěti dle návrhu obč. zákoníku.....66
4.3 Předpoklady platnosti závěti 68
4.3.1 Náležitosti osoby.....69
4.3.2 Náležitosti vůle.....70
4.3.3 Náležitosti projevu vůle.....71
4.3.4 Předpoklady platnosti závěti dle návrhu obč. zákoníku.....72
4.4 Ochrana neopomenutelných dědiců 74
4.4.1 Ochrana neopomenutelných dědiců dle návrhu občanského zákoníku.....77
4.5 Vydědění 79
4.5.1 Důvody vydědění.....80
4.5.2 Listina o vydědění.....82
4.5.3 Dědická nezpůsobilost versus vydědění.....84
4.5.4 Vydědění dle návrhu občanského zákoníku.....85
4.6 Zrušení závěti 86
4.6.1 Způsoby zrušení závěti.....87
4.6.2 Zrušení závěti dle návrhu občanského zákoníku.....91

5 Závěr 92

Seznam literatury 96

Resumé (A Summary) 99

1 Úvod

Smrt člověka je důležitou právní událostí, která je nezbytným předpokladem dědění. Smrtí končí právní subjektivita člověka – jeho způsobilost mít práva a povinnosti. Smrt má významný vliv na uspořádání právních vztahů, jichž byla zemřelá osoba subjektem. Některá subjektivní práva a povinnosti, která jsou obsahem právních vztahů, v případě smrti zanikají, jiná přecházejí na dědice nebo na jiný subjekt odlišný od dědice. Těmi právy a povinnostmi, které zanikají smrtí, jsou např. práva osobní a osobnostní. Jsou tedy tak úzce vázána na osobu svého nositele, že sdílí jeho osud. Na druhé straně typicky práva majetková jsou tou skupinou práv, která smrtí fyzické osoby nezanikají, nýbrž přecházejí na právní nástupce. A právě dědické právo odpovídá na otázku, kdo bude tím právním nástupcem po zemřelé fyzické osobě.

Objektivní dědické právo, tak jak je známe v dnešní podobě, nebylo v historickém vývoji samozřejmostí. Nejprve se musely zformulovat a aplikovat dvě teze dědického práva, a to princip zachování hodnot a princip přechodu na jednotlivce. Dědickým právem obecně rozumíme přechod majetkových poměrů zemřelého jednotlivce na subjekty jiné. Mluvíme-li tedy o dědickém právu, předpokládáme hospodářský a právní pořádek, založený na institutu soukromého vlastnictví. V nejprimitivnějších dobách lze hovořit o soukromém vlastnictví pouze ve vztahu k věcem movitým. U nemovitostí, zásada zachování hodnot, platila od počátku. Naskýtala se tedy otázka: co se má státi s těmi movitými věcmi? Ve starších kulturách odpověď na tuto otázku nebyla všude stejná, neboť se žádná pravidla pro přechod věcí na jiné osoby nevytvořila. Jednou z možností bylo pochování nebo spálení těchto věcí spolu s tělem zemřelého, což bylo typické zpravidla pro společenství na nízkém stupni kultury. Druhou možností bylo ponechání těchto věcí pro účely kultu („tabu“), kdy se mělo zato, že duch zemřelého je s nimi dosud spojen. Můžeme si tedy povšimnout, že v obou těchto případech zemřelý nezanechává nic pro příští generace. Postupem času však pietní způsoby ustupují a movité věci,

které patřily zemřelému, se zachovávají i pro další pokolení. Klademe si proto základní otázku dědického práva: co s věcmi? komu dále patří?

Dědění napomáhá zachování majetkových hodnot zemřelého pro jeho nástupce, zpravidla pro další generace. Významné je, že právní řád umožňuje přechod majetku na dědice, což přispívá k šetrnému a nesobeckému nakládání s majetkem po dobu života občana, za účelem jeho přenechání pro budoucí pokolení. Navíc právní úprava dědění nesleduje pouze zájmy obmyšlených majetkem zůstavitele, ale bere nemenší zřetel i na osoby, vůči nimž byl zemřelý zavázán nějakým majetkovým plněním. Věřitelé tudíž nemohou být zkráceni na svých právech tím, že povinný zemřel. Dědické právo tak přispívá ke zjednání právní jistoty a kontinuity v právních vztazích mezi subjekty občanskoprávních vztahů.

Institut dědění je nepostradatelnou součástí právního řádu. Nepochybně je zde významné římské právo, které položilo základy dědického práva a v mnohém bylo recipováno do středoevropského práva. Před rokem 1989 docházelo k omezování vlastnických práv a tím i k omezování dědění, zejména na základě závěti.

Ve své rigorózní práci se zabývám děděním ze závěti, jakožto jedním z právních důvodů dědění. Toto téma zůstane vždy vysoce aktuálním, neboť každý občan se s instituty dědického práva dříve nebo později setká. Aby dědické právo skutečně přispívalo k právní jistotě a kontinuitě v právních vztazích mezi subjekty občanského práva, je nutno správně aplikovat jeho ustanovení. Je však rovněž důležité přispívat ke zvyšování a zkvalitňování právního vědomí občanů v této oblasti.

V první kapitole stručně pojednám o základní charakteristice a zásadách dědického práva. V druhé kapitole se budu věnovat předpokladům dědění. Ve třetí kapitole již podrobněji rozvedu jeden z právních důvodů dědění, a to dědění ze závěti.

Závěť je nejčastějším právním důvodem dědění, která v mnoha případech nesplňuje předepsané formální a obsahové náležitosti. Cílem

mé rigorózní práce je provést detailnější výklad právě o tomto důvodu dědění, a to pouze z hmotně-právního hlediska. Poukážu rovněž na častá pochybení zejména v soukromých závětech. Ve stručnosti nastíním vývoj právní úpravy jednotlivých institutů dědění ze závěti. V důležitých oblastech se budu zabývat také navrhovanou právní úpravou, v novém občanském kodexu.

2 Základní charakteristika a zásady dědického práva v ČR

Než přistoupím k pojednání o základní charakteristice a zásadách dědického práva, je nutné si nejprve vymezit definici dědického práva a následně také pojmy jako je dědic, zůstavitel a dědictví, neboť se jedná o základní termíny dědického práva.

Právní věda rozeznává dědické právo v objektivním a subjektivním smyslu. **Dědickým právem v objektivním smyslu** je souhrn právních norem, které upravují přechod majetkových práv a povinností zemřelého na jeho právní nástupce. Dědické právo hmotné stanoví, jakým způsobem tato práva a povinnosti přecházejí na právní nástupce, na základě jakých právních titulů, jaké jsou jejich podíly, jakými skutečnostmi mohou být z dědického práva vyloučeni, jak odpovídají za pasiva dědictví a jak se jim dědictví potvrdí či jak se vypořádají. **Dědickým právem ve smyslu subjektivním** je souhrn oprávnění a povinností konkrétní osoby (fyzické osoby, právnické osoby či státu) vstoupit v důsledku úmrtí fyzické osoby univerzální sukcesí do jejích majetkoprávních vztahů, které smrtí nezanikají. Subjektivní dědické právo má charakter práva absolutního, které působí proti všem (erga omnes) a které lze proti každému prosazovat.

Pojem **dědic** může mít trojí obsah. V prvém případě jde o osobu, které svědčí dědický titul, tj. která je v důsledku úmrtí zůstavitele povolána dědit ze zákona či ze závěti, případně ze zákona i ze závěti. Taková osoba se však může svým projevem z nabytí dědictví zcela vyloučit. V druhém případě jde o toho, kdo svým projevem vůle dal najevo, že chce dědit (dědictví neodmítl, počínal si jako dědic). Na tohoto dědice lze pohlížet jako na skutečného právního nástupce zůstavitele, se kterým lze například pokračovat v řízení, jehož účastníkem byl zemřelý, jsou-li obsahem tohoto řízení práva a povinnosti, které smrtí nezanikají. Ve třetím případě jde již o skutečného dědice, tj. toho, kdo podle pravomocného usnesení soudu o dědictví z dědictví něco skutečně nabyl a kdo odpovídá za dluhy zůstavitele.

Pojem **zůstavitel** označuje zemřelou osobu, po které se má dědit. Zůstavitelem není tedy každá zemřelá osoba, ale pouze ten, kdo zanechal nějaký majetek. Platné procesní právo nepřesně používá pojmu zůstavitel i pro zemřelého, který po sobě nezanechal žádný majetek nebo zanechal jen majetek nepatrný (§ 175h o. s. ř.).

Dědictvím je souhrn majetkových práv a povinností zůstavitele, které jeho smrtí nezanikají ani nepřecházejí na právní nástupce jiným způsobem. Zahrnuje právo vlastnické, pohledávky a dluhy.[1]

Dědické právo je majetkové právo, které tvoří jednu z nejdůležitějších ucelených částí občanského práva. Odráží se v něm mnohé normy mimoprávní – etické, náboženské, kulturní, politické a dávají mu svůj specifický ráz.

Dědickému právu je věnována pouze malá část občanského zákoníku. Je upraveno v části sedmé v § 460 až 487, jedná se o pouhých 41 paragrafů. Ve srovnání se zahraničními kodifikacemi má náš občanský zákoník v úpravě dědického práva mnohem užší záběr. Rakouský občanský zákoník (ABGB) upravuje dědické právo v § 531 až 824. Německý občanský zákoník (BGB) v § 1922 až 2385, švýcarský občanský zákoník (ZGB) v čl. 457 až 640 a obdobně je tomu i v dalších kodexech občanského práva. Na tomto místě bych se chtěla zmínit, že v připravovaném novém občanském zákoníku bude věnována úpravě dědického práva již podstatně větší část, než tomu bylo doposud.

Principy, z nichž se naše platné dědické právo odvozuje, mají svůj základ v koncepci přijaté občanským zákoníkem č.149/1950 Sb. a výrazně se odlišuje od zásad, na nichž stojí tradiční středoevropské kodifikace. Zásady dědického práva formuloval s pozoruhodným nadhledem před bezmála sto lety Emanuel Tilsch ve své zásadní vědecké práci. Z jeho díla lze v mnohém vyjít i dnes. Jako první zásadu dědického práva uvádí **princip zachování hodnot**. Zemřel-li vlastník, je třeba vyřešit další osud jeho vlastnictví, neboť to, co mu patří, s ním není v našem civilizačním prostředí pohřbíváno nebo spalováno, ani to

[1] Muzikář, in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1124-1126

není přenecháno k volné okupaci. Na otázku, co se stane s věcmi zůstavitele a komu budou patřit, odpovídá dědické právo. Nejde jen o věci, nýbrž i o obligace, při nichž se nejedná pouze o ty hodnoty, které zůstavitel dobyl pro sebe (jeho pohledávky), ale i hodnoty náležející zůstavitelovým věřitelům, u nichž nelze připustit, aby je ztratili tím, že by dluhy smrtí dlužníka pominuly. Tilsch uvádí: *„Princip zachování hodnot má zřetel k budoucnosti; jím manifestuje se (směrem do budoucna) jednota lidstva, solidarita generací po sobě jdoucích; jím umožňuje se pokračování na dosažené výši kulturní a sledování cílů, sahajících přes více generací; jím zajišťuje se kontinuita, a tím i pořádek právního a hospodářského obchodu“*[2].

Další zásadou je **princip přechodu na jednotlivce.** Individualistické pojetí dědického práva bylo vždy předmětem diskusí. Mezi individualistickým a kolektivistickým principem kolísaly i komunistické právní doktríny. Socialistické zákoníky sice nešly tak daleko, aby individualistický princip úplně popřely, ale podstatně zúžily jeho uplatňování vyloučením určitých předmětů z vlastnictví soukromých osob vůbec, faktickým rozšířením přechodu pozůstalosti na stát cestou odúmrti. Princip přechodu na jednotlivce dává smysl zůstavitelově péči o vlastní majetek, nabádá jej k produktivní činnosti a spořivosti vzhledem k vědomí, že jeho majetek po jeho smrti připadne osobám jemu blízkým.

Je nezbytné také vyřešit otázku: kdo jsou ti jednotlivci, kterým má připadnout zůstavitelův zanechaný majetek? S tímto tedy souvisí **zásada volnosti zůstavitele na volbě dědice.** Teoreticky je možné určení dědice zákonem, zůstavitelem nebo osobou třetí (sdružením osob např. rodinnou radou nebo nějakým úřadem, kdy by mohly být pozůstalosti rozděleny bez ohledu na příbuzenství, buď za odměnu nejzasloužilejším anebo těm, kdo jsou nejzpůsobilejší jmění užívat). Moderní společnosti vycházejí z kombinace úprav zákonné dědické posloupnosti a dědění podle posledního pořízení. Není jednoduché

[2] Tilsch, E.: Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, str. 13

zodpovědět na otázku, který z obou způsobů preferovat – zda princip zákonné posloupnosti (familiarizace neboli rodinné dědické nástupnictví) anebo princip pořizovací volnosti (autonomie vůle). Podle principu zákonné posloupnosti by měl zanechaný majetek připadnout těm, kteří jsou se zůstavitelem pokrevně spřízněni nebo spjati manželským svazkem. V prospěch této zásady se uvádí, že nejen sám zůstavitel se zasloužil o zanechaný majetek, ale i předchozí generace nebo příbuzní zůstavitele. Pokud by byl však důsledně uplatňován jen tento princip, byla by vyloučena možnost pořídit závěť, takže nástupcem zemřelého by se mohl stát jen ten, koho stanoví zákon. Důsledkem by bylo pořizování o majetku již za života zůstavitele. Naproti tomu volnosti pořizovací je možno vytýkat to, že umožňuje nerovnost práv dědiců (vč. nerovnosti majetkové), a hromadění jmění v jedněch rukou. Nicméně pozitivum volnosti pořizovací lze spatřovat v tom, že lze lépe vyhovět potřebám konkrétního případu, kdy zůstavitel samotný má nejlepší znalost, kdo bude jeho nejzpůsobilejším nástupcem, může také upravit komplikované majetkové poměry. V neposlední řadě také princip pořizovací volnosti umožňuje zůstaviteli naložit se svým majetkem zcela libovolně, dle své svobodné vůle. Novodobé civilní zákonodárství se přiklání jednoznačně ve prospěch pořizovací volnosti, omezuje ji však ve prospěch nepominutelných dědiců.[3]

Princip rovnosti se projevuje zejména v úpravě zákonné posloupnosti dědiců. Pozůstalost má být mezi dědice téže skupiny rozdělena rovnoměrně. Tato zásada však neplatí nikde absolutně, neboť je modifikována principem pořizovací volnosti. Ve středoevropských právních systémech se však projevuje v tom, že dědic je dědicem s týmž právním postavením, ať již je povolán závětí, zákonem či smlouvou.

Pro přecházení zůstavitelova jmění je příznačným principem princip **univerzální sukcese**. Pozůstalost přechází na dědice vcelku –

[3] Eliáš, K.: Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, Ad Notam 5/2003, str. 98-99

nikoli v jednotlivostech. Univerzálnost majetku spatřujeme v tom, že se jedná o nedílný celek veškerých aktiv a pasiv a dědic si nemůže vybrat pouze aktiva z dědictví a pasiva odmítnout. Univerzální sukcese však neznamená, že na dědice přechází absolutně všechna práva a povinnosti, která náležela zůstaviteli. Některá práva a povinnosti smrtí zůstavitele zanikají, neboť jsou úzce vázány na konkrétní osobu. Smrtí zůstavitele zaniká např. právo na výživné, na náhradu bolestného nebo za ztížení společenského uplatnění, předkupní právo oprávněného. Pokud se týká zanikajících povinností smrtí zůstavitele, jedná se např. o povinnost dlužníka splnit dluh, pokud je vázána přímo na jeho osobu nebo povinnost příkazce z příkazní smlouvy, pokud se strany smlouvy nedohodly jinak.

Další zásadou vážící se k osobě dědice je **princip volnosti dědice dědictví přijmout.** Tilsch uvádí: *„Jakmile však zavládne zásada volnosti zůstavitelovy v určení osoby dědicovy a tento dle zásady universální sukcesse práv jest ze všech dluhů, zdá se býti nespravedlivo, aby dědici závazky ty a po případě vůlí soukromníka byly prostě oktroyovány“*[4]. Osoba označená za dědice se nestává dědicem ipso iure, vyžaduje se totiž, aby dědic projevil vůli dědictví nabýt. Děje se tak výslovným projevem vůle dědictví přijmout. Typické je to pro právo rakouské. I v jiných právních řádech, leč vycházejí z jiné právní konstrukce, se projevuje respekt k tomuto principu. Podle jejich právní úpravy dědic sice nabývá dědictví ipso iure (smrtí zůstavitele), může je však v určité lhůtě odmítnout (typické je to pro právo francouzské nebo německé). Touto cestou se vydalo po roce 1950 také naše dědické právo.[5]

Princip úřední ingerence se ve větší či menší míře uplatňuje v dědickém právu nejrůznějších států. I když dědic nabývá dědictví již smrtí zůstavitele, veřejná moc není ponechána stranou. Tilsch ve své vědecké práci uvádí: *„Ve všech téměř právech shledáváme úkaz, že*

[4] Tilsch, E.: Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, str. 34

[5] Eliáš, K.: Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, Ad Notam 5/2003, str. 98-99

veřejným úřadům přísluší větší neb menší ingerence ve věcech pozůstalostních, buď že jim uloženo jest zajišťovati v jistých případech jmění pozůstalostní, přijímati přihlášky neb odmítnutí dědiců aneb vydávati těmto listiny legitimační.[6]*“*

Principy, které jsem výše uvedla, jsou jako hlavní zásady dědického práva uplatňovány v té či oné míře ve všech evropských právních řádech. Z nich také vychází i návrh úpravy dědického práva pro náš nový občanský zákoník.

[6] Tilsch, E.: Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, str. 36

3 Předpoklady dědění

K tomu, aby mohlo dojít k právnímu nástupnictví podle ustanovení dědického práva, musí být splněny následující předpoklady: smrt fyzické osoby, existence dědictví, způsobilý dědic, dědický titul, projev vůle či právně relevantní chování povolaného dědice a nesmí dojít k vydědění (viz bod 4.5)

3.1 Smrt fyzické osoby

Smrt fyzické osoby je nezbytným předpokladem dědění. Dědit lze jen po fyzické osobě, která zemřela. Zcela jiného charakteru je právní nástupnictví po zaniklé právnické osobě. Zde se neuplatní úprava dědického práva. Dle § 7 odst. 2 první věty obč. z., smrtí zaniká způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti, tedy její právní subjektivita. Smrt je právní událostí, tj. právní skutečností, jež je nezávislá na vůli a se kterou právo spojuje vznik, změnu či zánik právních vztahů. Fyzická osoba již nemůže být nositelem práv a povinností. Není způsobilá být vlastníkem, věřitelem ani dlužníkem.

Smrt jakožto právní skutečnost má být předepsaným způsobem prokázána. Úmrtí zůstavitele je tak prokazováno veřejnou listinou – **úmrtním listem**, který je vydaný na základě zprávy lékaře, příslušnou matrikou. V úmrtním listě je uvedena i doba úmrtí. Jedná se o většinový způsob prokázání smrti.

Údaj o době úmrtí nabývá na významu v případě úmrtí více osob při jedné události, jsou-li mezi nimi ty, které by mohly být po sobě povolány za dědice. Nelze-li však určit, kdo z více osob zemřel dříve a kdo později, má se za to, že takové osoby zemřely současně. V takovém případě jedna po druhé by nemohla nabýt dědictví.[7]

Občanský zákoník v § 7 odst. 2 pamatuje rovněž na případy, kdy smrt fyzické osoby není možné prokázat tímto většinovým způsobem (tj. úmrtním listem vystaveným na základě úředního ohledání mrtvoly), ačkoliv podle okolností konkrétného případu a obecných zkušeností

[7] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, 2003, str. 12

nejsou pochybnosti, že zemřela. Tak např. stane-li se někdo nezvěstným v souvislosti se zvlášť nebezpečnou událostí, která činí jeho smrt vysoce pravděpodobnou, anebo zdržoval-li se na neznámém místě a po dlouhou dobu o něm nejsou zprávy.[8] V těchto případech, nelze-li smrt prokázat předepsaným způsobem, soud prohlásí fyzickou osobu za mrtvou. K **prohlášení** někoho **za mrtvého** může dojít ve dvou rozdílných případech. V prvním z nich jde o tzv. důkaz smrti, jde-li o někoho, kdo byl účasten události, kterou nikdo nepřežil, např. dopravní nehody a nelze-li proto provést zjištění smrti předepsaným způsobem. Druhým případem založeným na domněnce smrti fyzické osoby je její prohlášení za mrtvou za předpokladu její dlouhodobé nezvěstnosti. Vše záleží na tom, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že ten, o koho jde, již nežije. Uzná-li soud, že tu jsou podmínky pro prohlášení nezvěstného za mrtvého, ustanoví mu opatrovníka. Vyhláškou, popř. i jiným vhodným způsobem, vyzve nezvěstného, aby se do 1 roku od uveřejnění výzvy přihlásil, jakož i každého, kdo by o něm něco věděl, aby podal o tom v téže lhůtě zprávu, popř. informoval o tom opatrovníka nezvěstného. Po uplynutí lhůty uvedené ve vyhlášce soud rozhodne rozsudkem o prohlášení nezvěstného za mrtvého. V rozhodnutí uvede den, který platí za den smrti nezvěstného, popř. den, který nezvěstný nepřežil.[9] Zjistí-li soud, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, je naživu nebo žil v den, od kterého ještě neuplynula doba přiměřená k prohlášení za mrtvého, zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého.[10] Řízení o prohlášení za mrtvého se zahajuje na návrh toho, kdo má na věci právní zájem (ust. § 195 odst. 1 o. s. ř.) a soud při něm postupuje dle ust. § 195 až 200 o. s. ř. Úmrtí fyzické osoby, popř. její prohlášení za mrtvou se zapisuje do knihy úmrtí podle zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách.

[8] Kučera, R.: Dědictví, Linde Praha, 2001, str. 19

[9] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, 2003, str. 12

[10] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1127

3.2 Existence dědictví

K dědění dojde pouze tehdy, zanechal-li zemřelý po sobě nějaký majetek. Pokud nezanechá žádný majetek, soud zastaví dědické řízení (§ 175 odst. 1 o. s. ř.). Předmětem dědického řízení může být i majetek nepatrný. Dle § 175h odst. 2 o. s. ř. může soud vydat majetek nepatrné hodnoty tomu, kdo se postaral o pohřeb, a řízení zastaví (za nepatrný majetek v současné době považuje soudní praxe majetek v hodnotě přibližně do 10 000 Kč.).

Součástí dědictví nejsou ty práva a povinnosti, které byly nedílně svázány s osobou zemřelého. Jde např. o práva a povinnosti z oblasti práva rodinného (právo zemřelé osoby na výživné či naopak její vyživovací povinnost vůči jinému, povinnosti při výchově dětí apod.), pracovního (zánik pracovního či obdobného poměru), zdravotního pojištění a sociálního zabezpečení (zánik nároku na plnění), právo, které bylo omezeno na osobu zemřelého, zejména právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění a další.

Co je tedy předmětem dědictví? Jsou to především věci, a to jak **věci movité** (bytové zařízení, domácí spotřebiče, elektronika apod.), tak i **věci nemovité** včetně jejich součástí a příslušenství (stavby – např. činžovní domy, rodinné domy, chaty; pozemky – stavební, zahrady atd.; vedlejší stavby – např. kůlny, dílny aj.). Jestliže zůstavitel byl jen podílovým spoluvlastníkem těchto věcí, předmětem dědictví se stává jeho **spoluvlastnický podíl**. Pokud se jedná o věci, které byly ve společném jmění zůstavitele a pozůstalé manželky, které zaniklo úmrtím zůstavitele, provede se v rámci dědického řízení vypořádání tohoto majetku a soud rozhodne o tom, co z těchto věcí nebo jaká jejich část patří do dědictví.

Předmětem dědění je také majetek související s podnikáním. Může jít o podnik zůstavitele jako fyzické osoby. Při vypořádání dědictví nemohou být mezi dědice rozdělovány jednotlivé věci, které podnik tvoří: předmětem dědění je podnik jako věc hromadná a nikoliv jednotlivé věci (hmotné složky podnikání). Není však vyloučeno, aby

podnik fyzické osoby (jako celek) nabylo více dědiců do spoluvlastnictví.

Předmětem dědění je také **podíl** zůstavitele **v obchodní společnosti či v družstvu**, také však zůstavitelovy **pohledávky** a **dluhy**, **autorská práva majetková** (nikoli osobnostní, která smrtí autora zanikají) a **majetková práva spojená s vynálezy, zlepšovacími návrhy, ochrannými známkami** apod.

Zvláštní skupinu představují majetková práva, která smrtí oprávněného nezanikají, ale přecházejí na právní nástupce jinak než děděním, tj. nezávisle na tom, zda nabyvatel splňuje předpoklady pro dědění. Jsou to tato majetková práva:

a) práva a povinnosti vyplývající ze stavebního spoření – přecházejí v případě úmrtí účastníka stavebního spoření ze zákona na pozůstalého manžela. Není-li pozůstalý manžel, jsou tato práva a povinnosti předmětem dědění, ale jen za předpokladu, že se dědicové dohodnou v dohodě o vypořádání dědictví, že práva a povinnosti ze stavebního spoření převezme jeden z nich (§ 8 odst. 2 zákona o stavebním spoření). Pokud k takové dohodě nedojde, smlouva o stavebním spoření zaniká a v dědickém řízení se vypořádá pouze uspořená částka, včetně úroků a poměrné částky státní podpory ke dni úmrtí zůstavitele.
b) práva z pojištění osob – podle zákona o pojistné smlouvě připadne pojistné plnění v případě pojistné události, kterou je smrt pojištěného, osobě, kterou v pojistné smlouvě určil pojištěný. Jestliže taková osoba určená není nebo nenabude-li z nějakého důvodu pojistné plnění (např. nedožila-li se pojistné události), nabývají tohoto práva manžel pojištěného, a není-li ho, děti pojištěného. Pokud není ani těchto posléze uvedených osob, nabývají právo na plnění rodiče pojištěného, a není-li jich, osoby, které žily s pojištěným po dobu nejméně jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a které pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány na pojištěného

výživou. V neposlední řadě, není-li ani těchto posledně uvedených osob, nabývají práva na pojistné plnění dědici pojištěného. Ani v tomto případě pojistné plnění není předmětem dědění. Kdyby žádná z těchto výše zmíněných osob neměla právo na pojistné plnění, povinnost pojišťovny k plnění by zanikla. Stát, kterému v tomto případě připadne dědictví (není-li žádných dědiců), nebude mít postavení dědice, a tudíž mu nepřipadne právo na pojistné plnění.

c) právo na peněžité nároky z pracovního poměru – dle zákoníku práce přecházejí mzdové nároky zaměstnance do výše trojnásobku průměrného měsíčního výdělku postupně na jeho manžela, děti a rodiče, pokud s ním žila ta která z uvedených osob v době smrti ve společné domácnosti. Není-li uvedených osob nebo nesplňují-li podmínku společné domácnosti, stává se právo na peněžité nároky z pracovního poměru předmětem dědění.
d) právo na peněžité nároky z nemocenského pojištění – dle zákona o nemocenském pojištění, zemřel-li pojištěnec po vzniku nároku na dávku, přechází nárok na výplatu částek dávky, které nebyly pojištěnci vyplaceny, postupně na manžela (manželku), děti a rodiče, jestliže žili s pojištěncem v době jeho smrti v domácnosti, pokud pojištěnec splňoval podmínky nároku na výplatu dávky; tyto osoby vstupují též do řízení o dávce. Pokud pojištěnec neuplatnil nárok na výplatu dávky, mohou tento nárok uplatnit uvedené osoby. Nároky přecházející na uvedené osoby nejsou předmětem dědictví; předmětem dědictví se stávají, není-li těchto osob.
e) právo na peněžité dávky sociální péče – dle zákona o sociálním zabezpečení vstupují do probíhajícího řízení o nároku na dávku po smrti oprávněného a nabývají nárok na její výplatu postupně manžel, děti a rodiče pod podmínkou společné domácnosti s oprávněným v době jeho smrti. Dětí majících nárok na sirotčí důchod se uvedená podmínka netýká.

f) právo na peněžité nároky ze sociálního zabezpečení – dle zákona o důchodovém pojištění, zemřel-li oprávněný po uplatnění nároku na dávku důchodového pojištění, vstupují do dalšího řízení o dávce a nabývají nároku na částky splatné do dne smrti oprávněného postupně manželka (manžel), děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným v době jeho smrti v domácnosti. Opět se nevyžaduje splnění podmínky žití v domácnosti u dětí, které mají nárok na sirotčí důchod po zemřelém. Nároky přecházející na tyto osoby nejsou předmětem dědění. Předmětem dědění se stávají, není-li těchto osob.

g) právo na peněžité dávky státní sociální podpory – dle zákona o státní sociální podpoře vstupují po smrti oprávněného do probíhajícího řízení a nabývají právo na dávky splatné do dne jeho smrti rovným dílem osoby, na které byl vzat zřetel při stanovení výše rozhodného příjmu. Vychází se totiž z příjmu rodiny tvořené nezaopatřenými dětmi, rodiči nezaopatřených dětí, manželem, partnerem, druhem a nezaopatřenými dětmi nezaopatřených dětí za podmínky trvalého soužití a společného uhrazování potřeb rodiny.[11]

h) práva nájmu (užívání) – pokud smrtí zůstavitele nezanikají, nepřecházejí na jiné osoby děděním. Obecně známé je to u nájmu bytu či nebytových prostor.[12] Dle § 706 obč. zák., jestliže nájemce zemře a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, stávají se nájemci jeho děti, rodiče, sourozenci, zeť, snacha a partner, kteří prokáží, že s ním žili v den jeho smrti ve společné domácnosti a nemají vlastní byt. Dále pak se nájemci stávají také vnuci nájemce a ti, kteří pečovali o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo na něho byli odkázáni výživou, jestliže prokáží, že s ním žili ve společné domácnosti nepřetržitě alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt.

[11] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, 3. aktualizované vydání, Linde Praha, 2007, str. 19-20

[12] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. Svazek, Linde Praha, 2008, str. 1127-1133

Soud může z důvodu zvlášť zřetele hodných rozhodnout, jde-li o vnuky nájemce, že se stávají nájemci, i když soužití ve společné domácnosti s nájemcem netrvalo tři léta. Dále § 706 obč. zák. uvádí, jestliže zemře nájemce družstevního bytu a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, přechází smrtí nájemce jeho členství v družtvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl. § 707 odst. 1 obč. zák. ustanovuje, že v případě úmrtí jednoho z manželů, kteří byli společnými nájemci bytu, se stane jediným nájemcem pozůstalý manžel.

3.3 Způsobilý dědic

Dědicem může být **fyzická osoba**, **právnická osoba** i **stát**. Způsobilost dědice je dána jeho způsobilostí mít práva a povinnosti, tj. právní subjektivitou. Dědicky způsobilá je každá fyzická a právnická osoba, dokonce se přiznává i počatému dítěti (nascituru), narodí-li se živé (§ 7 odst. 1 druhá věta obč. z.). Počaté dítě tudíž může např. dědit po zemřelých prarodičích, po svém otci apod., přestože se narodilo až po jejich smrti. Obdobně je to s právní subjektivitou u nadace, k jejímuž vzniku má teprve dojít předepsaným postupem podle závěti. Nadace či nadační fond jsou právnické osoby, které mají právní subjektivitu až od svého vzniku, tj. od zápisu do nadačního rejstříku. K tomuto vzniku však dojde až po úmrtí zůstavitele, na základě návrhu vykonavatele závěti.

Smrtí zůstavitele dochází bezprostředně k přechodu dědictví na dědice, a proto je nutné, aby subjekt nadaný právní subjektivitou s přihlédnutím ke shora uvedeným výjimkám skutečně existoval. Fyzická osoba se musí dožít nápadu dědictví. U počatého dítěte jde o to, aby se narodilo živé. Správné stanovení okruhu fyzických osob – dědiců, může být někdy velmi problematické, zejména v případě smrti více osob, které by mohly být navzájem povolány za dědice. Zde sehrává okamžik smrti zvláště významnou roli. Bude-li prokázáno, kdo zemřel dříve a kdo později, dědí ten, kdo druhého přežil. Pokud se však neprokáže, že by některá z těchto osob zemřela dříve, je nutno

vycházet z toho, že se žádná z nich nedožila smrti druhé osoby. Má se za to, že zemřely současně, takže nemohou navzájem dědit.

Pokud se týká právnických osob, tak ty mohou dědit jen na základě závěti. Dědictví však nabývají až dnem úmrtí zůstavitele (§ 460 obč. z.). Tudíž musí mít k tomuto dni právní subjektivitu. Dalším dědicem může být i stát. Stát má vždy právní subjektivitu a může dědit také jen na základě závěti.

3.3.1 Dědická nezpůsobilost

V dědickém právu se objevuje výrazný morální prvek. Jde o tzv. **relativní** či **subjektivní nezpůsobilost**. V občanském zákoníku je upravena v § 469: *„Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.“* K dědické nezpůsobilosti se přihlíží ze zákona, bez ohledu na to, zda to účastníci dědického řízení namítají, třeba i proti jejich vůli. Dědické nezpůsobilosti nemůže být dědic zbaven tím, že ostatní dědici projeví souhlas, aby dědil, ačkoliv se dopustil skutku uvedeného v § 469 obč. z. Dědické nezpůsobilosti může být zbaven pouze zůstavitelem samotným, jestliže mu takový čin odpustil.[13] Pro dědickou nezpůsobilost dle § 469 obč. z. může být vyloučen z dědění jak dědic ze zákona, tak dědic ze závěti a týká se pouze dědice jako fyzické osoby. Z citovaného § 469 obč. z. vyplývá, že existují 2 důvody dědické nezpůsobilosti, které jsou zde vyjmenovány taxativně, a to:

a) **spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům**. Zde se vyžaduje úmyslnost trestného činu. Objektem útoku by nemusel být jen zůstavitel, ale také jeho manžel, děti nebo rodiče. Výčet těchto osob je taxativní, nelze jej proto rozšiřovat o další osoby, i kdyby je bylo možno zařadit mezi osoby zůstaviteli blízké, např. prarodiče, sourozenci, druh či družka,

[13] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanské právo, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1172-1173

snoubenec či snoubenka. Praxe vychází z toho, že toto jednání má za následek dědickou nezpůsobilost jen tehdy, došlo-li k němu za života zůstavitele. Trestný čin nemusí být dokonán, stačí, naplňuje-li jednání pachatele znaky přípravy či pokusu. Nezáleží na tom, byl-li pachatel za takový trestný čin odsouzen nebo bylo-li proti němu vůbec zahájeno trestní stíhání. Nezáleží ani na tom, že zanikla možnost trestního postihu v důsledku promlčení, amnestie, abolice[14]. Existuje rozličný názor k otázce dědické nezpůsobilosti osoby mladší patnácti let, jež se dopustila skutku, který by mohl být trestným činem. Zatímco Mikeš a Fiala setrvávají na stanovisku, že *„dědickou nezpůsobilost nezakládá jednání naplňující znaky trestného činu, spáchala-li je osoba pro svůj věk trestně neodpovědná (tj. mladší patnácti let)“*[15], oproti tomu Muzikář je toho názoru, že *„dopustí-li se takového skutku dědic, který ještě nedovršil patnácti let, resp. mladistvý, který nedosáhl potřebné rozumové a mravní vyspělosti, není sice trestně odpovědný, ale z toho ještě nelze dovozovat, že takové jednání nemá za následek jeho dědickou nezpůsobilost. Otázka dědické nezpůsobilosti je otázkou občanskoprávní a nikoli otázkou trestní odpovědnosti. Bylo by bezpochyby v rozporu s dobrými mravy, aby se prosadilo subjektivní dědické právo dědice, který sice nedovršil patnácti let a není proto trestně odpovědný, ale dopustil se skutku, který je podle trestního zákona závažným trestným činem, ačkoli byl schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky“*[16]. V této otázce se přikláním k názoru Muzikáře, neboť jde-li o ustanovení výrazného morálního charakteru v dědickém

[14] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, 3. aktualizované vydání, Linde Praha, 2007, str. 25

[15] Fiala, J., Mikeš, J., in Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník II., Velký komentář, C. H. Beck, 2008

[16] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1174

právu, pak je nezbytné se zabývat také dobrými mravy, jejichž nedodržování zbavuje dědice jejich subjektivního dědického práva, dle mého názoru by se tak mělo dít i ve vtahu k osobám mladším patnácti let, které jsou již ve většině případů schopné ovládat své jednání a posoudit jeho následky.

b) **zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele**. Za projev poslední vůle považujeme závěť, listinu o vydědění, jakož i listiny obsahující projevy vůle o zrušení uvedených dispozic. Dědická nezpůsobilost nastane i tehdy, zničí-li dědic listinu, ve které zůstavitel uvedl svoji poslední vůli, i když pro nedostatek formálních náležitostí by v listině uvedená závěť neobstála jako platný právní úkon (např. vlastní rukou sepsaná závět bez data). Zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle je každé jednání, kterým chce dědic zabránit tomu, aby se v dědění uplatnila zůstavitelova poslední vůle nebo chce předstírat projev poslední vůle, který zůstavitel neučinil. Jde o jednání, které směřuje ke zničení a znehodnocení projevu poslední vůle zůstavitele již učiněného, jednání, kterým dědic zůstaviteli v takovém projevu vůle zabránil nebo mu takový projev vůle znemožnil. Za zavrženíhodné jednání nelze považovat uplatňování práv, která jsou dědici přiznána zákonem, např. uplatnění dědického práva v rozporu s ústně projevenou vůlí zůstavitele; dovolá-li se potomek zůstavitele, který byl posledním projevem vůle opomenut, dle § 40a obč. z. relativní neplatnosti závěti ve smyslu § 469 obč. z. apod.[17]

Pokud se týká rozdílu mezi těmito důvody dědické nezpůsobilosti, tak první z nich (viz bod a) je spojen s jednáním za života zůstavitele, kdežto druhý z nich (viz bod b), může být uplatněn i na základě jednání po úmrtí zůstavitele.

[17] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. Svazek, Linde Praha, 2008, str. 1176-1177

Jedinou možností, jak by mohl dědic, který se dopustil uvedeného jednání dědit, je odpuštění těchto skutků zůstavitelem. Nevyžaduje se zde žádných formálních náležitostí. Může se tak stát výslovně i konkludentně. Příkladem je ustanovení takového „nehodného dědice“ v následně pořízené závěti.

V souvislosti s otázkou dědické nezpůsobilosti může dojít ke sporům mezi dědici. Spor spočívají v tom, zda se dědic dopustil určitého skutku či ne. Jedná se o spor o dědické právo, který je nutno řešit postupem dle § 175k odst. 1 a 2 o. s. ř. Jde-li jen o právní posouzení (např. zda nesporný skutek je úmyslným trestným činem), rozhodne o této otázce soud v rámci řízení o dědictví.

S dědickou nezpůsobilostí jsou také spojovány určité důsledky. Dědický podíl dědice, který není způsobilý dědit, připadá náhradnímu dědici a není-li ho, pak dědicům ze zákona. Může jít o potomky nezpůsobilého dědice, je-li nezpůsobilým dědicem dítě či další potomek zůstavitele, je-li jím sourozenec nebo prarodič.[18]

Návrh nového občanského zákoníku přebírá s menšími odchylkami obě skupiny důvodů dědické nezpůsobilosti.

3.4 Dědické tituly

Předpokladem subjektivního dědického práva je existence právního důvodu dědění (dědického titulu, delačního důvodu), o který se dědické právo konkrétní osoby opírá. Tímto titulem je zákon, který zakládá zákonnou (intestátní) posloupnost dědiců a právní úkon zůstavitele (závěť, testament), který zakládá testamentární posloupnost. Zákonná posloupnost je založena na určitém příbuzenském nebo obdobném vztahu k zůstaviteli. Testamentární posloupnost vychází z vůle zůstavitele, který při dodržení požadovaných formálních a obsahových náležitostí může sám určit, kdo bude jeho dědicem.[19]

[18] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. Svazek, Linde Praha, 2008, str. 1177

[19] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. Svazek, Linde Praha, 2008, str. 1139

§ 461 odst. 1 obč. z. stanoví: *„Dědí se **ze zákona**, **ze závěti** nebo **z obou těchto důvodů**."* Proto dědickým titulem není dle platné právní úpravy dědická smlouva ani společná závěť více osob, ale pouze závěť zůstavitele, zákon nebo závěť i zákon současně. Právní úprava také nepřipouští darování pro případ smrti. Do budoucna se však uvažuje o zavedení institutu dědických smluv do našeho právního řádu.

3.4.1 Dědění ze závěti

Jelikož se děděním ze závěti budu podrobně zabývat v části čtvrté mé práce, omezím se na tomto místě pouze na základy tohoto důvodu dědění. V prvé řadě je nutno si vymezit pojem závěť. Jedná se o jednostranný, neadresovaný, kdykoli odvolatelný právní úkon, jímž zůstavitel ustanovuje pro případ své smrti k dědění dědice. Za dědice může být povolána jak fyzická osoba, tak osoba právnická, a to již existující nebo teprve závětí zřizovaná. Jelikož se jedná o úkon ryze osobní povahy, je zastoupení pořizovatele závěti vyloučeno. K dědění jen ze závěti dojde v tom případě, kdy zůstavitel pořídil platnou závěť, vztahující se na celé dědictví. Občanský zákoník upravuje v současné době tyto formy závětí: vlastnoruční (holografní), obecnou allografní, zvláštní allografní a závěť sepsanou notářským zápisem. Závěť musí splňovat také určité obsahové náležitosti. Těmi jsou: den, měsíc, rok podpisu závěti, ustanovení dědice, podpis.

3.4.2 Dědění ze zákona

Druhým dědickým titulem je zákon. K dědění pouze ze zákona dojde tehdy, nezanechal-li zůstavitel po sobě žádnou závěť, nebo sice zanechal, ale pak ji platně zrušil. Dalším případem, kdy se bude dědit pouze ze zákona je, je-li zůstavitelem pořízená závěť neplatná. Zejména se jedná o případy absolutní neplatnosti závěti (např. nedostatek formy, neurčitost nebo nesrozumitelnost). Nicméně závěť může být neplatná i relativně (případy, kdy jedinými dědici ze zákona měli být nezletilí potomci zůstavitele, kterým by tak ze zákona mělo připadnout celé dědictví a tito potomci namítli relativní neplatnost). Může však nastat i situace, kdy zůstavitelem sice bude zanechána platná závěť a

přesto se bude dědit pouze ze zákona. Půjde o případy, kdy se žádný ze závětních dědiců nedožil smrti zůstavitele, kdy všichni závětní dědici odmítli dědictví zůstavitele, kdy jsou nezpůsobilí dědit apod. Při dědění ze zákona se dědicem nemůže stát právnická osoba, na rozdíl od dědění ze závěti, neboť se dává přednost osobám se zůstavitelem v příbuzenském nebo obdobném vztahu.

Zákon rozčleňuje dědice do **4 dědických skupin**. Při dědění ze zákona se uplatňuje systém parentelní doplněný principem reprezentace. Parentelní posloupnost (z latinského slova „parens“, tj. rodič) je základem dědické posloupnosti zprostředkované zrozením, popřípadě osvojením. Parentela znamená souhrn osob odvozujících svůj příbuzenský vztah od společného předka spolu s tímto předkem. Principem reprezentace rozumíme vstup vzdálenějších potomků na uvolněné místo jejich předka, bližšího potomka v poměru k zůstaviteli. Při dědění ze zákona se uplatňuje následující proces. Postupně nastupují dědici jednotlivých skupin. Pokud se dědění zcela nerealizuje v první dědické skupině, nastupují dědici z druhé dědické skupiny, pokud ani v této, tak ze třetí a posléze ze čtvrté dědické skupiny. V první dědické skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel nebo partner, každý z nich stejným dílem, dle § 473 odst. 1 obč. z. Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé skupině manžel, partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele, dle § 474 odst. 1 obč. z. Nedědí-li manžel, partner ani žádný z rodičů, dědí ve třetí skupině stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z toho důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele dle § 475 odst. 1 obč. z. Nedědí-li žádný dědic ve třetí skupině, ve čtvrté skupině dědí stejným dílem prarodiče zůstavitele a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti, dle § 475a obč. z. Když ani ve čtvrté dědické skupině nedojde k dědění, pak nabývá

dědictví stát jako **odúmrť**. Což je tedy případ, kdy po zůstaviteli není žádných zákonných ani závětních dědiců. Stát v tomto případě není považován za dědice.[20]

3.4.3 Dědění ze závěti i ze zákona

V neposlední řadě se také mohou uplatnit zákon i závěť současně. Tato kombinace dědických titulů může nastat nejen u různých dědiců (někteří dědí ze závěti jiní ze zákona), ale i u téhož dědice (část majetku dědí ze závěti, zbývající část, na kterou se závěť nevztahuje, je předmětem dědění ze zákona). K těmto případům bude docházet především tehdy, zanechal-li zůstavitel závěť, která se vztahuje jen na část dědictví. Tato část dědictví je pak předmětem dědění ze závěti, zbývající část je předmětem dědění ze zákona.[21] Dalším důvodem takového dědění je okolnost, že závěť, která se vztahuje na celé dědictví, je zčásti neplatná, ať již absolutně nebo relativně, a v tomto rozsahu nastupuje dědění ze zákona. Také se může stát, že zůstavitel sice pořídil platnou závětí o celém majetku, který by měl připadnout více dědicům, ale někdo z těchto dědiců nedědí a jeho dědického podílu proto nabývají dědici ze zákona.[22]

§ 461 odst. 2 obč. z. uvádí: *„Nenabude-li dědictví dědic ze závěti, nastupují místo něho dědici ze zákona. Nabude-li se ze závěti jen část dědictví, nabývají zbývající část dědici ze zákona.“* Tento odstavec obč. z., upravuje vzájemný vztah a poměr dědických titulů. Zatímco dědici ze závěti jsou povoláni dědit jen majetek, o kterém je pořízeno v závěti, dědici ze zákona, jsou povoláni dědit vše, o čem závětí nebylo platně pořízeno. V tomto ustanovení se řeší také otázka přirůstání uvolněných dědických podílů. Nedědí-li některý ze závětních dědiců, nepřirůstá jeho dědický podíl ostatním dědicům ze závěti (ledaže by to v závěti bylo výslovně uvedeno), ale takto uvolněný podíl nabývají dědici ze zákona, a to všichni dědici příslušné skupiny dědiců ze

[20] Fiala, J.: Občanské právo, ASPI Meritum, 2006, str. 283

[21] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. Svazek, Linde Praha, 2008, str. 1142

[22] Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet (Druhá část – souběh dědění ze zákona a ze závěti), Ad Notam 2/1997, str. 31

zákona podle svých zákonných dědických podílů. Neplatí ale vztah opačný. Kdyby se mělo dědit ze zákona a ze závěti a všichni dědici ze zákona (tj. ve všech dědických skupinách) by odmítli dědictví, nepřirůstají podíly zákonných dědiců závětním, kteří měli dle závěti dědit jen určitý podíl či určité věci z dědictví. Takto uvolněná část dědictví, kterou tedy nenabývají dědici ze zákona, by byla posuzována jako dědictví, ke kterému není žádný dědic, a která proto připadá státu.[23]

3.4.4 Dědická smlouva dle návrhu občanského zákoníku

Dle **návrhu občanského zákoníku** se chystají zásadní změny mj. právě i v oblasti dědických titulů, mezi které se po více než půl století zřejmě opět vrátí **dědická smlouva**. Ve výčtu dědických titulů je zařazena na prvním místě. Navazuje tak na úpravu Obecného občanském zákoníku z r. 1811. V dědické smlouvě podle tohoto zákoníku slibovala jedna smluvní strana druhé, že jí připadne v případě její smrti pozůstalost nebo její část a druhá smluvní strana tento slib přijala. Umožňoval však uzavřít dědickou smlouvu jen mezi manžely. Dědické smlouvy mohly být uzavřeny také snoubenci, jejich úplnost však byla podmíněna vznikem manželství. Podle obsahové stránky byly subjekty při pořízení dědické smlouvy omezeny tím, že 1/4 pozůstalosti musely ponechat tzv. volnou. Znamenalo to, že předmětem dědické smlouvy mohly být nejvýše 3/4 pozůstalosti a 1/4 byla ponechána dědění ze zákona nebo ze závěti. Dědická smlouva byla úkonem zakládajícím delační důvod. Po této stránce byla zcela rovnocenná s testamentem, který byl na rozdíl od smlouvy aktem jednostranným. Dědickou smlouvu nebylo možné zrušit ani odvolat jednostranným aktem pořizovatele (jako tomu bylo a je u testamentu). Strana dědické smlouvy neměla možnost obsah této smlouvy nikterak krátit či mařit jinými dispozicemi mortis causa. Neomezovala však své účastníky v dispozicích inter vivos. Dědic povolaný dědickou smlouvou

[23] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1143

nemohl ničeho na základě dědické smlouvy za života zůstavitele nabýt.[24]

Na tomto místě bych se ještě zmínila o úpravě dědických smluv dle současného rakouského občanského zákoníku. Patří zde mezi významné dědické tituly. Smluvními partnery mohou být manželé, příp. i snoubenci, pokud v budoucnu uzavřou manželství. Ve smlouvě musí být osoba, která má být dědicem, v okamžiku smrti zůstavitele způsobilá dědit. Pro dědickou smlouvu je předepsána forma notářského zápisu a musí být dodrženy požadavky kladené na písemný testament. Dědická smlouva ani v současné právní úpravě nemůže omezit smluvní strany v dispozici s majetkem po dobu jejich života (výjma příp. úmyslného poškozování smluvního partnera). Na základě dědické smlouvy vzniká smluvnímu dědici pouze nárok na pozůstalost. Opět je zde omezení smluvních stran z hlediska rozsahu majetku, ohledně něhož může být pořízeno. Dle ABGB mohou strany dědické smlouvy nakládat pouze s 3/4 pozůstalosti. Dědická smlouva nemůže být jednostranně odvolána. Pouze ze zákonem stanovených důvodů, které jsou příslušné pro smlouvy obecně, může dojít ke zrušení smlouvy.

Pokud se týká právní úpravy dědických smluv v českém právním řádu, tak tato připravovaná právní úprava obsažená v návrhu občanského zákoníku zpracovaném Eliášem a Zuklínovou, je propojením prvků shora nastíněné rakouské právní úpravy i právní úpravy německé. Ve shodě s německou právní úpravou mohou dědickou smlouvu uzavřít nejen manželé, ale též jakýkoli zletilý a svéprávný zůstavitel. V případě pořizovatele s omezenou svéprávností bude moci tento uzavřít, změnit či zrušit dědickou smlouvu jen se souhlasem opatrovníka. Paralelou s rakouským občanským zákoníkem je omezení majetku, o němž zůstavitel může smluvně pořídit – ¼ pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ni zůstavitel mohl pořídit podle zvlášť projevené vůle. Pořizovatel dle návrhu bude moci uzavřít

[24] Jeřábková, L: Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy, Právní fórum, 2005, str. 355

dědickou smlouvu, v níž povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo za odkazovníka, a druhá smluvní strana toto povolání za dědice přijímá. Dědickou smlouvu by mohl například uzavřít zůstavitel, který nemá žádných potomků, s charitativní organizací, kde jí odkáže veškerý svůj majetek. Jiným příkladem by byla dědická smlouva uzavřená mezi zůstavitelem a jeho synem, kde bude ustaveno, že celý majetek po smrti zůstavitele připadne jeho dceři. V tomto případě se tedy syn zůstavitele tímto právním úkonem zříká dědictví. Není ani vyloučeno, aby se smluvní strany dědické smlouvy povolaly za dědice vzájemně. Nejčastěji se tak pravděpodobně bude dít mezi manžely nebo trvalými partnery. Uzavřít dědickou smlouvu bude možné pouze osobním jednáním a ve formě veřejné listiny, tedy notářským zápisem. Dědická smlouva je právní úkon smíšené povahy, neboť se na ni vztahují jak ustanovení o závěti, tak o smlouvě. Základní rozdíl mezi závětí a dědickou smlouvou spočívá v tom, že závěť je jednáním jedné osoby a sám zůstavitel může kdykoliv za svého života závěť měnit či odvolat. Není tedy vyloučeno, že zůstavitel ve své pozdější závěti povolá za dědice někoho jiného, než ve své závěti předchozí a učiní tak ze své svobodné a samostatné vůle. Naproti tomu dědická smlouva je jednáním dvoustranným, je pro obě strany závazná (stejně jako jakákoli jiná smlouva) a ke zrušení se vyžaduje souhlas obou stran. Nicméně i v tomto případě, má právo smluvní dědic po smrti zůstavitele, odmítnout dědictví. Dědická smlouva nezavazuje smluvního dědice k přijetí dědictví. Můžeme si tedy povšimnout, že dědická smlouva je v tomto ohledu velmi svazujícím právním úkonem pro zůstavitele a ten by si měl před případným pořízením pečlivě zvážit veškeré účinky a důsledky tohoto právního úkonu. Jelikož ke zrušení dědické smlouvy je zapotřebí souhlasu obou smluvních stran, je naopak dědická smlouva výhodná pro smluvního dědice, neboť ten získává vyšší jistotu, že se po smrti zůstavitele stane vlastníkem určitého majetku.

Navrhovaná úprava dědického práva počítá s možností zřeknutí se dědictví.[25] Je zde upravena situace, kdy dojde k uzavření dědické smlouvy s jedním povolaným dědicem a ostatní dědicové se předem zřeknou dědictví. Taková dědická smlouva pak pozbude platnosti, pakliže jí povolaný dědic nebude z jakéhokoli důvodu dědit. Pak přijdou ke slovu dědicové zákonní, neboť dle návrhu není přípustný výklad, že by místo povolaného dědice mohli dědit jeho závětní dědicové. Zejména je tomu tak proto, že pořizovatelově smluvní straně bude znemožněno převést právo vzniklé z dědické smlouvy na jinou osobu. Dědická smlouva bude moci obsahovat podmínky, ovšem kromě podmínek rozvazovacích. Pro zánik závazků z dědické smlouvy se použijí ustanovení o zániku závazků ze smluv, ovšem s tím, že pokud smluvní strana pořizovatele vysloví souhlas ve formě veřejné listiny, bude moci pořizovatel zrušit dědickou smlouvu pořízením závěti. Ve shodě s německou právní úpravou je upravena relativní neomezenost stran dědické smlouvy v nakládání s majetkem inter vivos. Uzavření dědické smlouvy se nijak nedotýká majetkových poměrů smluvních stran za jejich života. Zůstaviteli tudíž nelze bránit, aby se svým majetkem nakládal za svého života zcela libovolně a smluvní dědic, pak nabývá jen to, co po zůstavitelově smrti z jeho majetku zbude. Dědictví, které je předmětem dědické smlouvy, se tedy nijak nezajišťuje. Pokud by však zůstavitel nakládal se svým majetkem způsobem, který je v rozporu s dědickou smlouvou, mohl by se pak smluvní dědic domáhat neúčinnosti takového jednání. Příkladem by bylo pořízení závěti, v níž by za dědice svého majetku zůstavitel povolal jinou osobu.

Výhodu dědické smlouvy lze spatřovat v tom, že jejím uzavřením dojde mezi pořizovatelem a dědici k dohodě o tom, jaký majetek komu připadne po smrti zůstavitele, a tak lze zabránit případným sporům v dědickém řízení. Podotýkám, že dědická smlouva může být úplatná i bezúplatná.

---

23 Jeřábková, L.: Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda základní východiska jejich právní úpravy, Právní fórum, 2005, str. 355

Zvláštní úprava je věnována dědické smlouvě mezi manžely. Je zakotvena možnost jak jednostranného, tak i oboustranného povolání manželů za dědice. Pokud smlouvu uzavřou snoubenci, pak její účinnost bude podmíněna uzavřením manželství. Mnoho diskusí je také spojováno s následky rozvodu pro dědické smlouvy. V úvahu přicházely dvě extrémní situace – a to, že rozvodem dědická smlouva automaticky pozbývá účinků nebo naopak zůstává v platnosti. Navrhovaná úprava se přiklonila ke kompromisu, podle kterého se rozvodem manželství neruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, ledaže by dědická smlouva určovala něco jiného. Po rozvodu se každý z manželů může domáhat, aby dědickou smlouvu zrušil soud. Soud ale návrhu na zrušení dědické smlouvy nevyhoví, podala-li jej osoba, která zapříčinila rozvrat manželství nebo která s rozvodem nesouhlasila. Přikláním se zde k názoru Jeřábkové, která navrhuje za vhodnější automatický zánik účinků dědické smlouvy okamžikem nabytí právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství. Popřípadě ještě za trvání manželství umožnit do dědické smlouvy výslovně zakotvit, že smlouva má zůstat účinná i po rozvodu manželství.[26]

Dle nového občanského zákoníku je ve vzájemném poměru uvedených dědických titulů za nejsilnější považována dědická smlouva, na druhém místě závěť a na třetím zákonná posloupnost.

Dle platného občanského zákoníku není možné, aby zůstavitel uzavřel před svou smrtí dohodu o dědictví s těmi osobami, které chce povolat za dědice. Dohoda dědiců o vypořádání dědictví je nyní možná až po smrti zůstavitele. Soud ji schválí, neodporuje-li dohoda zákonu nebo dobrým mravům. Dohoda je možná i v případě, pokud zůstavitel zanechal závěť.

3.5 Projev vůle či právně relevantní chování povolaného dědice

[26] Jeřábková, L: Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy, Právní fórum, 2005, str. 355

Jedním z předpokladů dědění je projev vůle, případně právně relevantní chování dědice, kterým dává najevo, že chce dědit. § 460 obč. z. uvádí, že se dědictví nabývá smrtí zůstavitele a tudíž k právnímu nástupnictví dochází již tímto okamžikem, i když o dědictví nebylo ještě rozhodnuto. Nicméně nelze dědici upřít nezadatelné právo projevit svou svobodnou vůli, zda je s tímto přechodem práv a povinností srozuměn či nikoliv. A pak tedy můžeme říci, že dědictví se sice nabývá smrtí zůstavitele, ale s výhradou, že nebude povolaným dědicem odmítnuto.

3.5.1 Odmítnutí dědictví

Institut **odmítnutí dědictví** je upraven v § 463 obč. z. takto:

„1) Dědic může dědictví odmítnout. Odmítnutí se musí stát ústním prohlášením u soudu nebo písemným prohlášením jemu zaslaným

2) Zástupce dědice může za něj dědictví odmítnout jen podle plné moci, která ho k tomu výslovně opravňuje.“

Odmítnutí dědictví je jednostranným právním úkonem dědice, který musí splňovat určitou formu. Zákon připouští pouze dvě formy tohoto úkonu, a to: ústní prohlášení u soudu nebo písemné prohlášení soudu zaslané. V praxi bývá tento úkon činěn před pověřeným soudním komisařem, neboť se projev o odmítnutí dědictví činí v rámci řízení o dědictví, ve kterém jsou prováděním úkonů pověřováni notáři jako soudní komisaři, jejichž úkony se považují za úkony soudu. Z projevu o odmítnutí dědictví musí nepochybně vyplývat, že dědic chce být vyloučen z dědění po zůstaviteli. Vyjadřuje se tak zejména slovy jako je např. „zříkám se dědictví“, vzdávám se dědictví“, nepřeji si dědit“ apod. K odmítnutí dědictví nemůže dědic připojit výhrady nebo podmínky; rovněž nemůže odmítnout dědictví jen zčásti. Důsledkem by bylo, že by takové prohlášení nemělo účinky odmítnutí dědictví. Povolaný dědic musí být o tomto právu poučen, že tedy lze odmítnout dědictví nejpozději v zákonné jednoměsíční lhůtě, počínající od vyrozumění o dědickém nápadu, jakož i o právních následcích odmítnutí či neodmítnutí dle § 464 obč. zákoníku. Neučiní-li dědic

žádné prohlášení, hledí se na něho po marném uplynutí lhůty stejně, jako by prohlásil, že dědictví neodmítá. Na dědice, který odmítl dědictví, se pohlíží, jako by nebyl. Přestává být účastníkem dědického řízení. Zákon připouští prodloužení lhůty pro odmítnutí dědictví. Může se tak stát jen před uplynutím lhůty jednoho měsíce a jen z důležitých důvodů. Zatímco stanovisko Muzikáře k otázce prodloužení této lhůty vyznívá tak, že za důležitý důvod nepovažuje to, že dědic není dostatečně informován o rozsahu majetku zůstavitele a jeho dluhů (neboť odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele je omezena cenou nabytého majetku), oproti tomu Mikeš a Fiala zastávají zcela opačný názor. Uvádějí, že „v odůvodněných případech může soudní komisař k žádosti dědice lhůtu k odmítnutí dědictví před jejím uplynutím prodloužit, chce-li si dědic před svým rozhodnutím zjednat jasno o stavu zanechaného majetku a zůstavitelových dluhů.“[27] Osobně se přikláním k názoru Mikeše a Fialy, neboť neznalost majetkových poměrů zůstavitele je důležitým důvodem k prodloužení lhůty. Přestože Muzikář argumentuje omezenou odpovědností za dluhy zůstavitele jen do výše nabytého dědictví, není již řečeno, že za dluhy zůstavitele neodpovídají dědici pouze majetkem, který z dědictví nabyli, ale i svým majetkem vlastním. Mohlo by se tedy stát, že by se věřitelé snažili uspokojit své pohledávky např. srážkami ze mzdy dědice. Mohou také nastat spory o výši nabytého majetku, kdy věřitel může ve sporném řízení prokazovat, že cena nabytého majetku byla vyšší a domáhat se na dědici uspokojení ve větším rozsahu.

Lhůta podle § 464 obč. z. představuje jen časovou hranici, za kterou již dědictví odmítnout nelze, ale nevylučuje, aby dědic učinil prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí dědictví i dříve než byl o této možnosti vyrozuměn. I toto předčasné prohlášení je neodvolatelné a dědic jej nemůže měnit.

Dle § 465 obč. z. *„dědictví nemůže odmítnout dědic, který svým počínáním dal najevo, že dědictví nechce odmítnout.“* Počínání, které

[27] Fiala, J., Mikeš, J., in Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník II., Velký komentář, C. H. Beck, 2008

brání odmítnout dědictví je nakládání s majetkem, nakládání s dluhy a procesní uplatňování dědického práva. Nakládání s majetkem, který spadá do dědictví je např. vybírání finančních prostředků z účtu zůstavitele, ručení těchto účtů, převádění prostředků z nich na jiné účty, zpeněžování majetku zůstavitele, převádění zůstavitelova majetku na jiné osoby, přijetí plnění ze zůstavitelových pohledávek apod. Odmítnutí dědictví brání také aktivní počínání ve vztahu k pasivům dědictví, jako je např. uznání dluhů, namítání promlčení apod. Odmítnout dědictví nemůže také osoba, která svým jednáním uplatňuje dědické právo. Např. osoba se sama sebe přihlásí u soudu s upozorněním na své dědické právo s obavou, aby nedošlo k jejímu opomenutí. Jiným případem by bylo, kdyby dědic vypravil pohřeb zůstaviteli či zaplatil zůstavitelovy dluhy z vlastních prostředků. Za těchto okolností se nejedná o počínání, jež by bránilo odmítnutí dědictví. Ten, kdo by vypravil pohřeb zůstaviteli, může požadovat náhradu po dědicích. Ve druhém případě, hradil-li by dědic pasiva dědictví z prostředků náležejících do dědictví, šlo by tu o nakládání s majetkem, ke kterému je oprávněn jen dědic, a proto k odmítnutí dědictví zde dojít již nemůže. Mezi počínání, kterému nebrání odmítnout dědictví, patří také zásahy, které směřují pouze k odvrácení hrozící škody na majetku zůstavitele či ke zmenšení jejich následků.

Tento institut odmítnutí dědictví má své důvody. Jednak to mohou být důvody majetkové (obava z nákladů řízení, zadluženosti dědictví), morální (neshody se zůstavitelem) nebo i jiné (nemožnost využití dědictví). Velmi častou příčinou, kdy se dědic nehodlá stát dědicem, je umožnění přechodu dědického práva odmítnuvšího dědice na dědice jiné, zejména na potomky toho, kdo dědictví odmítl. Zároveň však tento přechod práv a povinností právě např. na potomky odmítnuvšího dědice je závislý na určitých okolnostech, např. zda i tito neodmítnou dědictví. Protože jak již jsem výše uvedla, právní úkon odmítnutí dědictví nesmí být podmínečný, pak tedy nelze odmítnout dědictví ve prospěch konkrétní osoby.

Mezi subjekty, které mohou dědictví odmítnout, patří pouze dědic, ať již dědic ze zákona nebo ze závěti. Je ovšem vyloučeno, aby ten, kdo je povolán dědit zároveň jako dědic ze zákona i ze závěti, odmítl dědictví jen ze závěti a „ponechal si“ dědictví ze zákona či obráceně (R 34/96). Odmítnutí dědictví se týká vždy celkového subjektivního dědického práva odmítnuvšího dědice, ať již se opírá o jakýkoliv dědický titul.[28] Existují však také subjekty, které odmítnout dědictví nemohou. Jedním z nich je stát. Sát, kterému má dědictví připadnout dle § 462 obč. zák., nemůže dědictví odmítnout, neboť nabývá dědictví jako tzv. odúmrť a není tudíž dědicem. V jiné situaci by se stát ocitl, jestliže by byl povolán dědit podle závěti zůstavitele. Měl by totiž postavení závětního dědice a dědictví by odmítnout mohl. Institut odmítnutí dědictví není příslušný také pro nadaci či nadační fond, který zůstavitel zřizuje závětí. Důvodem je to, že nadace (nadační fond) není v pravém smyslu dědicem, neboť v době úmrtí zůstavitele neexistuje a nemá proto absolutní dědickou způsobilost. Stejně tak je vyloučeno, aby za neexistující nadaci odmítal dědictví kdokoli jiný. Platně odmítnout dědictví nemůže také dědic, který nemá způsobilost k právním úkonům (nezletilý, osoba zbavená nebo omezená ve způsobilosti k právním úkonům). Odmítnout dědictví za tyto osoby může jen zákonný zástupce, který však potřebuje souhlas soudu. Dalším subjektem, který nemůže odmítnout dědictví je dědic, který je právním předpisem či rozhodnutím soudu omezen ve svém právu nakládat se svým majetkem. Jedná se o dědice, jehož majetek byl zajištěn v trestním řízení; o dědice, který byl odsouzen k propadnutí majetku. V neposlední řadě je ve svém právu odmítnout dědictví omezen také dědic – úpadce dle z. č. 182/2006. Může jít i o osobu právnickou, která by byla povolána ze závěti. Úpadce však může odmítnout dědictví pouze se souhlasem insolvenčního správce.

V odst. druhém § 463 obč. z. je umožněno zastoupení při odmítnutí dědictví. K takovému zastoupení je vyžadována zvláštní plná

[28] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1152-1153

moc, která k tomu zástupce výslovně opravňuje. Může být pojata do plné moci k zastupování dědice v dědickém řízení jako její součást. Zastoupit při odmítnutí dědictví může buď opatrovník, nebo zákonný zástupce. Odmítnutí dědictví v takovém případě vždy vyžaduje schválení soudem. Prohlášení, že dědic, který nemá procesní způsobilost, dědictví neodmítá, podle judikatury soudů schválení soudem obvykle nevyžaduje.[29] Zástupcem však nemůže být ten, kdo je sám nezpůsobilý k takovému úkonu, ani ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného (např. ten, kdo by se stal sám nabyvatelem takto uvolněného podílu).

V souvislosti s institutem odmítnutí dědictví může dojít k tzv. **transmisi**. Zemřel-li povolaný dědic poté, co byl vyrozuměn o dědickém právu, aniž by sám učinil prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí, bude rozhodující, zda lhůta skončila ještě před jeho úmrtím, nebo zda měla skončit až po něm. V prvém případě nastanou stejné důsledky, jako by prohlásil, že dědictví neodmítá. Zemřel-li však v době, kdy lhůta k odmítnutí ještě běžela, aniž by se vyjádřil, je nutno vyrozumět o jeho dědickém právu jeho právní nástupce (dojde zde k transmisi), kterým pak běží nová lhůta k odmítnutí dědictví. Mají-li v takovém případě nastat účinky odmítnutí dědictví za zemřelého dědice, musí ve lhůtě odmítnout dědictví všichni jeho nástupci. Lhůta k odmítnutí však poběží každému z těchto právních nástupců samostatně, podle toho, kdy byl vyrozuměn.[30]

3.5.2 Zřeknutí se dědictví dle návrhu občanského zákoníku

Na tomto místě bych se chtěla ještě zmínit o zcela novém institutu, se kterým počítá **návrh nového občanského zákoníku[31]**, a to **zřeknutí se dědictví**. Doposud bylo možné se zříci dědictví až po smrti zůstavitele, a to jen na základě odmítnutí dědictví. Návrh upravuje možnost vzdát se dědického práva předem smlouvou se

[29] Fiala, J., Mikeš, J., in Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník II., Velký komentář, C. H. Beck, 2008

[30] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1159-1160

[31] Návrh občanského zákoníku – verze z 13. 12. 2007

zůstavitelem, kdy se vyžaduje forma veřejné listiny. Dále je stanoveno, že zřeknutí se dědictví působí i proti potomkům, ledaže bylo ujednáno něco jiného. Tento institut nachází své uplatnění tam, kde se presumptivnímu dědici dostane od zůstavitele nějakého plnění, jež by jinak muselo být v dědickém řízení na jeho povinný díl nebo na dědický podíl započítáváno. Institut zřeknutí se dědictví může předejít možným komplikacím v rámci dědického řízení, neboť se tak vyřeší případné spory ještě za života zůstavitele.

4 Dědění ze závěti (testamentární dědická posloupnost)

Dědění obecně je zaručeno Listinou základních práv a svobod, tedy na ústavní úrovni. V čl.11 Listiny je stanoveno: *"Každý má právo vlastnit majetek .....Dědění se zaručuje."* § 123 obč. z. uvádí, že vlastník je v mezích zákona oprávněn mimo jiné s předmětem svého vlastnictví nakládat. Toto oprávnění nemusí uskutečnit jen mezi živými (inter vivos), ale může s předmětem svého vlastnictví nakládat také pro případ smrti (mortis causa) pořízením závěti. Každému je tak umožněno, aby dal průchod svým představám o tom, kdo se stane vzhledem k vzájemným vztahům jeho nástupcem. Stejně tak mohou ustanovení obč. z. o dědění ze závěti dostát svého uplatnění i tehdy, nemá-li zůstavitel nikoho, kdo by mohl přicházet v úvahu jako dědic ze zákona.

Pořízení pro případ smrti předpokládá projev vůle za života zůstavitele, který sice musí splňovat předpoklady platnosti z doby svého vzniku, jenže po obsahové stránce se jeho účinnost bude poměřovat stavem věcí v době uvedené události. Právo nakládat s majetkem přesahuje tak meze lidské existence.[32]

Dědění ze závěti je založeno na projevu vůle zůstavitele, který sám určuje, kdo a v jakém rozsahu má být jeho dědicem. Je historicky mladší než posloupnost zákonná (intestátní). Některé právní úpravy připouštějí vedle závěti jako jednostranného právního úkonu zůstavitele ještě další typy právních úkonů, které jsou pořízením pro případ smrti, především dědickou smlouvu, společnou závěť a darování pro případ smrti.[33] Dříve byl uplatňován názor, že dědění ze zákona má přednost před děděním ze závěti. Dnes je však již tento názor překonán. Dle současné právní úpravy v prvé řadě nastupují dědici testamentární, jsou-li povoláni dědit na základě platného posledního pořízení. Pokud však poslední pořízení platné není, nebo jestliže zůstavitel pořídí pouze o části svého majetku, pak nastupuje dědění ze

[32] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, 3. aktualizované vydání, Linde Praha, 2007, str. 52

[33] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1233

zákona. Důvodem dříve zmíněné přednosti byla především ustanovení, která svým způsobem omezovala zůstavitele při pořizování závěti (§ 479 obč. z. o právu neopomenutelných dědiců, přísné požadavky na formu závěti) a v tom, že uvolněné dědické podíly přirůstají dědicům ze zákona a nikoli dědicům ze závěti, i v systematice zákona, který řadí ustanovení o dědicích ze zákona před ustanovením o dědicích ze závěti. Platnou právní úpravou byla však posílena testovací volnost zůstavitele. Projevem jsou nové formy závěti (§ 476a, 476b obč. z.), zkrácení neopomenutelných podílů zletilých potomků (§ 479 obč. z.), rozšíření důvodů vydědění (§ 469a obč. z.), možnost nezletilého, který dovršil 15. let pořídit závěť a také možnost vlastním právním úkonem ustanovit správce dědictví.

Účelem dědění ze závěti je založení dědického nástupnictví odchylně od abstraktního modelu uváděného v zákoně. Je známo, že v tzv. zákonné dědické posloupnosti se prosazuje princip familiarizace, kdy přirozené právo na dědictví mají příbuzní zůstavitele, ať již se jedná o příbuzenství založené manželstvím nebo zrozením v přímé či pobočné linii. Do tohoto seskupení řadíme také tzv. spolužijící osoby, které se zůstavitelem sdílely společnou domácnost. Důvodem, proč se těmto osobám dostává přednost, je jejich možnost podílet se přímo či nepřímo na vzniku a zachovávání majetku zůstavitele. Také bývá zastáván názor, že soudržnost rodinných a příbuzenských svazků zakládá každému z jejich členů jistotu a zázemí, jež přispívají k rozvoji schopností a uplatnění jedince ve společnosti. Ač se po dlouhou dobu traduje obecná představa o účelnosti zachování zůstavitelem zanechaného majetku zákonným dědicům, nemusí odpovídat zvláštním poměrům ve kterých zůstavitel žil, ani jeho představám o vhodném nástupci. Zůstaviteli tedy nemůže být odepřena možnost prosadit svou vůli závětí a to buď tak, že povolá za dědice někoho jiného, anebo sice tytéž osoby, kterým by dědictví připadlo při zákonné dědické posloupnosti, ale v jiných podílech, popř. k jednotlivým hodnotám zděděného majetku. Důvodem je předejít případným neshodám mezi dědici, jak mají být jednotlivé věci z dědictví mezi ně

rozděleny, ale také efektivní využití určitého majetku (např. podnik), který tedy připadne na základě závěti konkrétnímu dědici.

4.1 Závěť a její forma

Závěť (též testament, poslední vůle, poslední pořízení) je pořizovatelem osobně učiněný, formální, jednostranný, kdykoli odvolatelný projev vůle (právní úkon) o tom, komu má v případě smrti pořizovatele připadnout jeho majetek.[34] Jelikož je tento právní úkon ryze osobní povahy, zastoupení pořizovatele zde není možné. Občanský zákoník rozeznává tyto formy závětí: vlastnoruční (holografní), obecnou allografní (závěť, která není sepsána vlastní rukou zůstavitele), zvláštní allografní (závěť, která není sepsána vlastní rukou zůstavitele, který nemůže číst nebo psát) a notářský zápis.

4.1.1 Holografní závěť

Vlastnoruční (holografní) závěť je tradiční formou soukromé závěti. Římské právo vyžadovalo pro tuto formu závěti přítomnost svědků. ABGB z r. 1811 upravoval také tuto formu závěti, ale přítomnost svědků vyžadována nebyla, bylo však nutné uvedení dne, roku a místa, ve kterém byla poslední vůle pořízena. Podobně i v obč. z. z r. 1950 nebyla vyžadována přítomnost svědků, nutné bylo jen vlastnoruční sepsání závěti, vlastnoruční podpis a vlastnoručně uvedené údaje dne, měsíce a roku.

V současném obč. z. z r. 1964 se k platnosti vlastnoruční závěti vyžaduje, aby byla napsána vlastní rukou pořizovatele a jím vlastnoručně podepsána a také (což je společné pro všechny formy závěti dle § 476 odst. 2 obč. z.) v ní musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná. Tuto závěť může pořizovatel sepsat v jakémkoliv jazyce, který zná. Jelikož se jedná o vlastnoruční závěť, může být pořízena jen osobami, které umějí psát. Vlastnoručním sepsáním závěti se zajišťuje její pravost. Rukopis každého pisatele je

[34] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1236

charakteristický svými zvláštními rysy a tudíž, lze později zjistit, zda zůstavitel byl skutečným pořizovatelem závěti. Činí se tak porovnáním vlastnoručně psané závěti s jinými písemnostmi zůstavitele. Podle tahů písma, lze také zjistit, zda pořizovatel nepsal závěť v duševní poruše. Není také připuštěno, aby ruku pořizovatele vedl při psaní závěti někdo jiný, zejména v případech, kdy se pořizovateli třese ruka. Za těchto okolností, by se nejednalo o rukopis pořizovatele, ale šlo by o rukopis této jiné osoby. Výjimečně je možné připustit, aby tuto formu závěti použily osoby, které při psaní užívají ústa nebo nohy. Pořizovatel může závěť sepsat na papír nebo na jiný materiál, inkoustem, propisovací tužkou, tuší, popřípadě i křídou. Pokud by pořizovateli k sepsání závěti nestačil jeden list papíru, měl by použít arch. Půjde-li však o vícestrannou závěť, je nutné, aby jednotlivé listy byly pečlivě spojeny, aby je bez porušení nebylo možno oddělit.

Jelikož se jedná o vlastnoruční závěť, může se stát, že některá její část či celá závěť bude nečitelná. Důsledkem je následná neplatnost závěti pro nesrozumitelnost, a to buď v celém rozsahu, nebo jen v tom ustanovení, které je nečitelné.

Další podstatnou náležitostí je podpis zůstavitele, kterým se právní úkon dovršuje, tudíž se připojuje nakonec textu. To, co by bylo uvedeno za podpisem, k tomu se již nepřihlíží. Výjimkou je jen uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla závěť podepsána, je-li tento údaj uveden v bezprostřední blízkosti podpisu.[35] Podpis může být celým jménem, judikatura však umožňuje i podpis pouhým příjmením, ale také parafou. Může být čitelný i nečitelný. Vyloučeno je však nahrazení podpisu mechanickými prostředky (např. razítkem). Ověření pravosti podpisu se nevyžaduje. Náležitosti jako je den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána, musí být uvedeny vlastní rukou pořizovatele, i když to přímo z § 476 odst. 2 obč. z. nevyplývá, ale jde o vlastnoruční závěť jako celek. Není také možné, aby bylo datum podpisu uvedeno pouze v ověřovací doložce notářem či jiným úřadem oprávněným k ověřování.

[35] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1245

Neplatnost vlastnoruční závěti také způsobí, pokud pořizovatel v závěti vlastnoručně uvede datum, které je jiné než datum uvedené v ověřovací doložce jako datum jeho podpisu. Datum musí totiž odpovídat dni, kdy byla závěť podepsána, nikoli dni, kdy byla sepsána.[36] Vlastnoruční závěť nemůže pořídit osoba, která nemůže číst nebo psát. Může se jednat nejen o trvalou nemožnost číst nebo psát, ale i o dočasnou. Musí to však být nemožnost skutečná (např. neznalost čtení nebo psaní). Do textu závěti mohou být činěny zásahy, jako je např. zničení listiny, na které je závěť napsána, vyškrtnutí některého ustanovení nebo dopsání dalšího textu. Zde bych chtěla jen upozornit, že je-li závěť doplňována o další text, musí mít toto doplnění formu platné závěti. Jestliže se tedy jedná o vlastnoruční závěť, musí být ono doplnění napsáno vlastní rukou pořizovatele, jím podepsáno s uvedením dne, měsíce a roku, kdy bylo doplnění podepsáno.

Úskalí holografní závěti lze spatřovat v tom, že její pořizovatel může svou neznalostí právnické terminologiie, zapříčinit nedostatky obsahového rázu. Vůle zůstavitele totiž nemusí odpovídat skutečnému výsledku, když zůstavitel označí svůj dům jako "movitost" namísto „nemovitost" nebo povolá-li zůstavitel dědice k nabytí všech movitých a nemovitých věcí, nepokrývá tím jiné majetkové hodnoty jako např. pohledávky ze zůstatků na bankovních účtech. Z těchto důvodů doporučuji dát přednost sepsání závěti notářem.

V **návrhu nového obč. zák.**[37] je také upravena tato forma závěti. V ust. § 1323, které je nadepsáno, „závěť pořízená soukromou listinou", je holografní závěť upravena obdobně jako v současném občanském zákoníku. Jedná se tedy o písemnost sepsanou beze svědků, vlastnoručně s uvedením data a podpisu. Holografní závěť také nemůže být pořízena osobami, které jsou nevidomé nebo neumějí číst nebo psát apod. Nový kodex, stejně jako současný obč. z., nestanoví nic o tom, že by závěť měla či musela být napsána na listině. Bude proto zřejmě i nadále možné vycházet z názoru, že závěť může

[36] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1245

[37] Návrh občanského zákoníku – verze z 13. 12. 2007

být vtělena v zásadě do jakéhokoli substrátu, jehož je třeba k zaznamenání a následnému uchování projevu vůle pořizovatele.[38]

4.1.2 Obecná allografní závěť

Další formou soukromé závěti je **závěť obecná allografní**, která je upravena v § 476b obč. z. Text závěti není psán vlastní rukou a je pořízená za účasti **dvou svědků**. V římském právu se objevuje v právu prétorském a k platnosti se vyžaduje přítomnost sedmi svědků. V ABGB z r. 1811 byl vyžadován vlastnoruční podpis zůstavitele a účast tří svědků, před kterými musel zůstavitel výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci nemuseli znát obsah závěti, ale vyžadoval se jejich podpis a svědecká doložka. Obdobně upravoval tuto formu závěti i obč. z. z r. 1950, vyjma svědecké doložky. Od r. 1964 do 31. 12. 1991 nebyla tato forma závěti přípustná a do naší právní úpravy byla znovu zavedena od 1. 1. 1992 novelizací občanského zákoníku. Ač tato forma závěti není psána vlastní rukou zůstavitele, musí jím však být vlastnoručně podepsána. Projevu zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli, musí být současně přítomní dva svědci, kteří se musí na závěť podepsat. Zde podotýkám, že svědci nemusejí být přítomni při samotném sepsání závěti ani při podpisu závěti pořizovatelem, ale skutečně jen při výslovném projevu vůle zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli, jak ostatně vyplývá z § 476b obč. z. Zároveň je vyžadována současná přítomnost obou svědků, pokud by tedy zůstavitel učinil onen projev vůle nejprve před jedním svědkem a později v jeho nepřítomnosti před svědkem druhým, byla by závěť neplatná pro rozpor s § 476b obč. z. Výslovný projev vůle o tom, že listina obsahuje zůstavitelovu poslední vůli, může být učiněn jakýmkoli způsobem (ústně, písemně atd.), který nevzbuzuje pochybnost o tom, že se skutečně jedná o listinu obsahující poslední vůli zůstavitele. V textu závěti však nemusí být výslovně uvedeno, že „pořizovatel před současně dvěma přítomnými svědky výslovně prohlásil, že se jedná o jeho poslední vůli.“

[38] Karhanová, M.: Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě, Právní rozhledy 5/2007, str. 159

Rozhodující je, aby svědkové byli schopni, jsou-li povoláni, o tom podat svědectví. Nemusejí však znát obsah závěti. Dle § 476e obč. z. je u svědků vyžadována znalost jazyka, ve kterém se činí projev vůle. Vzhledem k tomu, že svědkové nemusejí znát obsah závěti, stačilo by, aby znali pouze jazyk, ve kterém před nimi zůstavitel prohlásil, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

Pokud se týká způsobu vyhotovení této formy závěti, může jít o závěť napsanou zůstavitelem na psacím stroji, vyhotovenou prostřednictvím výpočetní techniky a vytištěnou na tiskárně nebo o závěť, kterou dle pokynů zůstavitele vyhotovila jiná osoba, ať již svoji vlastní rukou nebo mechanickým způsobem. Z toho tedy vyplývá, že vyhotovitelem závěti podle § 476b obč. z. mohou být i závětní dědic, zákonný dědic, osoby jim blízké, svědek závěti. Mezi další nezbytné náležitosti obecné alografní závěti patří podpis zůstavitele, obou svědků a musí obsahovat také den, měsíc a rok, kdy byla podepsána (viz výše). Z § 476 odst. 2 obč. z. vyplývá, že zůstavitel i svědci se musejí na závěť podepsat ve stejný den, nemusí se tak stát ve stejný okamžik. Je tedy možné, aby se zůstavitel na závěť podepsal v nepřítomnosti svědků a poté, avšak ve stejný den, ji svědkům předložil k podpisu s výslovným projevem vůle před nimi učiněným, že jde o jeho poslední vůli. Pokud by zůstavitel podepsal závěť v jiný den než svědci, byla by závěť neplatná pro rozpor s § 476 odst. 2 obč. z. Ve vztahu ke svědkům jsou omezujícími ustanoveními § 476e a § 476f obč. z. Dle § 476e *„svědky mohou být pouze osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům. Svědky nemohou být osoby nevidomé, neslyšící, němé, ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, a osoby, které mají podle závěti dědit.“* Úlohou svědka je totiž potvrzení okolností, důležitých pro posouzení autentičnosti závěti a její platnosti. Proto by nezpůsobilým svědkem byla osoba, která nemůže přímo vnímat či posoudit, co je předmětem tohoto právního úkonu. Stejně tak osoby nevidomé a neslyšící nejsou schopny bezprostředního vjemu, který je pro svědka nezbytný. Osoby nezpůsobilé k právním úkonům by zase nebyly schopny chápat smysl tohoto právního úkonu a účel

jejich účasti. Uvedené osoby by nemohly ani vypovídat v případném sporu o platnost závěti. Jestliže zákon vyžaduje pro svědka způsobilost k právním úkonům, nezpůsobilým svědkem by byl ten, jež by byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, jakož i ten, jež by byl ve své způsobilosti omezen a také nezletilý. Nezpůsobilým svědkem by byla i osoba, která by při samotném právním úkonu (při podpisu závěti, při projevu vůle zůstavitele) trpěla duševní poruchou, byť by nebyla omezena nebo zbavena způsobilosti k právním úkonům. Ust. § 476e obč. z. opět vypočítává mezi osoby nezpůsobilé svědčit osoby, jež mají zájem na věci, tzn. osoby, které mají podle závěti dědit. Tyto osoby jsou totiž vyloučeny z této funkce také v § 476f obč. z., kam spíše systematicky patří. § 476f obč. z. totiž uvádí, že *„závětí povolaný, ani zákonný dědic a osoby jim blízké nemohou při pořizování závěti působit jako úřední osoby, svědci, pisatelé, tlumočníci nebo předčitatelé."* Tyto osoby nepatří mezi svědky z toho důvodu, že by mohly mít osobní zájem na obsahu závěti, a pak by jejich svědectví mohlo být neobjektivní a zaujaté. Teorie je označuje jako tzv. vyloučené svědky. Ve vztahu k těmto podjatým svědkům nejsou přípustné žádné úlevy. Pokud se týká závětního dědice, nezáleží na tom, zda se jedná o dědice univerzálního, či dědice jen určitého podílu nebo určité konkrétní věci či práva z dědictví. *„Závěť dle § 476b o. z., při jejímž pořízení působila jako svědek osoba blízká jen některému ze závětních dědiců (§ 476f o. z.), je neplatná jen v té části, kde bylo pořízeno ve prospěch tohoto závětního dědice (§ 41 o. z.). Část závěti, která se týká pořízení ve prospěch jiných dědiců, je platná."*[39] Vyloučeni jsou také dědici ze zákona, a to jsou všechny osoby uvedené v § 473 až § 475a obč. z. V neposlední řadě jsou z účasti při pořizování závěti vyloučeny také osoby blízké závětnímu dědici nebo dědici ze zákona. § 116 obč. z. řadí mezi osoby blízké příbuzné v řadě přímé, sourozence, manžela, a partnera; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna

[39] Usnesení Městského soudu v Praze čj. 24 Co 328/99-55 z 30. 11. 1999; AN č. 6/2000, str. 136 an.

z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. V dědickém řízení může dojít ke sporu o platnost závěti, právě z důvodu tvrzení některého z účastníků řízení, že při pořizování závěti působila osoba, která má být osobou závětnímu dědici blízkou, protože by jeho újmu pociťovala jako újmu vlastní. V právní praxi není zastáván jednotný názor, zda otázka blízkosti jiných osob v rodinném a obdobném poměru, je otázkou právní či skutkovou. Pokud by byla považována za čistě právní, posoudí ji soud v rámci řízení o dědictví. Pokud však bude považována za otázku skutkovou, odkáže soud dědice napadajícího účast jím tvrzené blízké osoby při pořizování závěti, aby své dědické právo uplatnil žalobou (§ 175k odst. 2 o. s. ř.).

„Ustanoví-li zůstavitel v alografní závěti (§ 476b obč. z.) za svého dědice právnickou osobu, jsou nezpůsobilými svědky závěti fyzické osoby, které činí (mohou činit) za tuto právnickou osobu právní úkony, jakož i fyzické osoby, které jsou společníky, členy nebo zaměstnanci této právnické osoby, nebo které k ní mají jiný obdobný vztah, jestliže by důvodně pociťovaly újmu, kterou by utrpěla právnická osoba povolaná za zůstavitelova dědice, jako újmu vlastní.“[40]

Na platnost závěti však nemá vliv nadbytečný počet svědků, než je zákonem požadován, ba dokonce by to mohlo mít pozitivní dopad. Kdyby se tedy mezi svědky objevila osoba, která je zákonem vyloučena, tak právě onen „nadbytečný“ svědek by naplnil požadovaný počet svědků.

Dle **návrhu nového občanského zákoníku** je postavení svědků upraveno v § 1329 až § 1331. Jedná se o náhradu stávající úpravy týkající se svědků, a to § 476e a 476f obč. z. Nedochází ke zúžení stávající právní úpravy, jen ke zpřesnění některých ustanovení. Pokud se týká obecných vlastností svědků, návrh občanského zákoníku v tomto směru odkazuje na obecnou část, podle něhož svědkem může být jen osoba, která na prohlášení a jeho obsahu nemá zájem a která není nevidomá, neslyšící, němá nebo neznalá jazyka, v němž je

[40] Rozsudek Nejvyššího soudu z 7. 3. 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/01, Sb. s. r. 2002/5

prohlášení učiněno. Jelikož bylo řečeno, že svědek nesmí mít zájem na obsahu závěti, budou z okruhu osob způsobilých svědčit, vyloučeni zákonní dědici, závětní dědici, odkazovník, osoba mu blízká nebo jeho zaměstnanec. Výjimku umožňuje odst. 2 § 1330, který stanovuje, že dědic či odkazovník, popř. osoby jim blízké či jejich zaměstnanci, mohou být svědky v tom případě, jestliže zůstavitel vlastní rukou napíše tu část závěti, v níž dotyčnou osobu za dědice nebo odkazovníka povolá.

Nově se svědek podepíše na listinu obsahující závěť s doložkou poukazující na jeho vlastnost jako svědka a uvede v ní své osobní údaje. Také se u svědka nevyžaduje, aby mu byl znám obsah závěti. Úlohou svědka je pouze potvrzením že ten, kdo závěť pořídil, je zůstavitelem, který prohlašuje, že listina, na niž poukazuje, obsahuje jeho poslední vůli.

Dle **návrhu nového obč. z.** je alografní závěť upravena obdobně jako v současném občanském zákoníku. Jinak o způsobu, formě a přesném vyjádření pořizovatele před svědky platí to, co stanoví i současný obč. z.[41]

4.1.3 Zvláštní allografní závěť

V § 476c obč. z. je upravena **zvláštní allografní závěť**, jakožto poslední ze soukromých forem závětí. Jedná se o zpřísněnou formu testamentu, neboť jsou na něj kladeny vyšší formální požadavky. V římském právu se uplatňovala tato forma závěti např. pro testament slepcův, kdy nutná byla přítomnost osmi svědků a jeden z nich musel před ostatními listinu přečíst.[42] Obecný obč. z. z r. 1811 rozlišoval závěť zůstavitele, který nemohl psát, a zůstavitele, který nemohl číst. Závěť zůstavitele, který nemohl psát, musela vyhovovat náležitostem běžné alografní závěti a navíc musel zůstavitel v přítomnosti všech tří svědků připojit znamení ruky. Nemohl-li zůstavitel číst, bylo nutné, aby si dal listinu přečíst jedním ze svědků za přítomnosti dalších dvou,

[41] Karhanová, M.: Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě, Právní rozhledy 5/2007, str. 159

[42] Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C.H.Beck, 1995, str. 279

kteří nahlédli do jejího obsahu. Tento jeden svědek pak potvrdil, že se obsah listiny shoduje s vůlí zůstavitele. Obč. z. z r. 1950 upravoval pak tuto formu závěti společně pro osoby neumějící číst nebo psát. Tato úprava byla již zcela shodná se současnou právní úpravou. Dle obč. z. z r. 1964 mohly osoby neumějící číst nebo psát pořídit závěť jen formou úředního zápisu, tedy notářským zápisem. Byla nutná účast dvou svědků, kteří museli být přítomni při projevu vůle účastníka o tom, co má být pojato do notářského zápisu a při předčítání zápisu i jeho schválení účastníkem, v jehož zájmu byli přibráni. Tento úřední úkon byl pak podepsán svědky a notářem. Od 1. 1. 1992 novelizací obč. z. byla vrácena možnost těchto osob sepisovat závěť soukromou listinou.

Zvláštní alografní závěť vyžaduje, aby zůstavitel projevil svoji vůli před **třemi** současně přítomnými **svědky** v listině, která má být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Přitom zůstavitel musí před svědky potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Můžeme si tedy povšimnout rozdílu mezi touto formou testamentu a obecnou alografní závětí dle § 476b obč. z., kde se nevyžaduje, aby svědkové znali obsah závěti. Při pořizování zvláštní alografní závěti ještě vystupují **pisatel** a **předčitatel**, kterými může být i někdo ze svědků. Zákon však vylučuje, aby pisatel byl zároveň předčitatelem. Zůstavitel zde vystupuje ve slabší pozici, obč. z. je totiž vyžadováno, aby při pořizování takové závěti byli přítomni všichni tři svědkové úkonu, včetně pisatele a předčitatele, nejsou-li též svědky. Nepřetržitá přítomnost je nezbytná při celém úkonu pořizování závěti, tedy při sepisu listiny, při jejím přečtení, při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho opravou vůli a při podpisu svědků. Opět je zde možnost sepsat tuto závěť v jakémkoli jazyce a je také nutné, aby pořizovatel, všichni svědci, pisatel a předčitatel tento jazyk znali. Může se jednat o závěť napsanou na psacím stroji, vyhotovenou prostřednictvím výpočetní techniky a vytištěnou na tiskárně nebo napsanou vlastní rukou pisatele. Pokud zde hovoříme o osobách, které neumějí číst nebo psát, nezáleží na tom z jakého důvodu. Může jít o

neznalost těchto osob nebo nemožnost číst nebo psát z důvodu jejich zdravotního stavu. Tato forma závěti je příslušná pro osoby, které nemohou číst ani psát, ale také pro osoby, které pouze nemohou číst (ale mohou psát) nebo pro osoby, které nemohou pouze psát (ale mohou číst). V těchto souvislostech zde vyvstává otázka, zda je nutná současná přítomnost pisatele a předčitatele v případě osob, které jsou schopny alespoň číst nebo alespoň psát. Funkcí pisatele a předčitatele je nahradit pořizovatele při tom, co nemůže učinit sám. Z toho tedy vyplývá, že zvládá-li pořizovatel psaní, postačí přítomnost předčitatele a zvládá-li čtení, postačí přítomnost pisatele. Tato forma závěti se používá i pro osoby nevidomé dle § 476d odst. 3 obč. z. Dále také pro osoby neslyšící, které nemohou číst nebo psát za určitých podmínek uvedených v odst. 4 § 476d obč. z. Nutná je zde tedy přítomnost současně tří svědků, ovládajících znakovou řeč a listina obsahující poslední vůli, musí být tlumočena do znakové řeči. Pro svědky platí již výše uvedené u závěti obecné alografní. Navíc je stanoveno, že svědek může plnit i funkci pisatele nebo předčitatele, ale pisatel nesmí být zároveň předčitatelem. Je však možné, aby jeden ze svědků byl pisatelem závěti a jiný předčitatelem. Pisatel je osoba, která má za úkol písemně zachytit poslední vůli pořizovatele. Nezáleží jakou formou, zda vlastní rukou či např. na počítači. Pisatelem však nemůže být zákonný ani závětní dědic, ani osoby jim blízké.[43] Na pisatele je však třeba vztáhnout i ustanovení § 476e obč. z., tzn. pisatelem nemůže být osoba, která není způsobilá k právním úkonům, nevidomá, neslyšící, němá a osoba neznající jazyk projevu vůle. Dále pak osobou předčitatele je ten, kdo listinu zachycující poslední vůli pořizovatele přečetl v přítomnosti pořizovatele a tří svědků. Zde platí stejné požadavky, jaké jsou kladeny na svědka a pisatele. Pokud se týká obsahových náležitostí, musí zde být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, ale vždy přímo ve vztahu ke konkrétnímu pořizovateli, zda tedy tento nemůže číst ani psát, nebo zda jen nemůže psát nebo

[43] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1255

jen číst. Bylo by vhodné také uvést i důvod této nezpůsobilosti (např.“pro zranění ruky nemůže psát“ apod.) Další obsahovou náležitostí je uvedení osoby, která listinu napsala a osoby, která ji nahlas přečetla. Také zde musí být popsán způsob, jakým zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho skutečnou vůli (např. „Po přečtení závěti předčitatelem XZ pořizovatel prohlásil, že přečtená závěť přesně vyjadřuje jeho poslední vůli.“). Ve zvláštní alografní závěti musí být také uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána třemi současně přítomnými svědky. U pisatele a předčitatele se podpis nevyžaduje, ledaže by byli zároveň svědky, pak budou jejich podpisy na závěti připojeny jako podpisy svědků. Pořizovatel taktéž listinu nepodepisuje.

Návrh obč. zák. obsahuje také zpřísněnou allografní závěť. Této formy závěti se užije pro osoby nevidomé, neslyšící a pro osoby neumějící číst nebo psát. Opět zde bude nutná přítomnost tří svědků současně, kdy osoby vyjmenované v § 1325 (nevidomí …) musí před nimi projevit svoji vůli v listině, jejíž obsah musí být přečten nebo přetlumočen do znakové řeči svědkem, který závěť nepsal. Pokud bude závěť sepsána v cizím jazyce, požaduje se znalost tohoto jazyka u všech tří svědků a stejně pak, bude-li se jednat o tlumočení do znakové řeči. Podle § 1326 musí být v závěti uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal, kdo ji přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Jestliže pořizovatel bude moci psát, podepíše listinu, jinak bude nutná účast zákonného nebo ustanoveného zástupce pořizovatele, jenž takový úkon provede za pořizovatele.

4.1.4 Notářská úschova závěti

Kterákoli z výše uvedených soukromých forem závětí může po sepsání zůstat v rukou zůstavitele nebo jím být svěřena do rukou jiné osoby, není vyloučeno, aby onou osobou byl závětí povolaný dědic. U těchto soukromých závětí se nevyžaduje úřední úschova. Podotýkám však, že při ponechání závěti mimo úřední úschovu může dojít k jistým komplikacím jako je ztráta, zničení, úmyslné poškození nebo zatajení

závěti. Z těchto důvodů je nejvhodnější závěť ponechat v notářské úschově. Pořizovatel se může s žádostí o přijetí závěti do notářské úschovy obrátit na kteréhokoli notáře v České republice, tudíž není omezen ve výběru notáře jen dle obvodu svého bydliště. Na základě žádosti pořizovatele o úschově závěti sepíše notář protokol, který musí splňovat určité obsahové náležitosti dle not. řádu. V protokolu se vedle jména a příjmení pořizovatele uvádí i místo bydliště a zejména též rodné číslo, popř. datum narození. Protokol obsahuje také údaj o poučení o formách a obsahových náležitostech závěti, kdy notář předloženou závěť přezkoumá a upozorní pořizovatele na případné nedostatky. Pokud by pořizovatel i přes nedostatky v závěti stále trval na jejím přijetí do úschovy, notář učiní do protokolu zápis o výhradách k závěti, kdy se tak brání proti případným nárokům z odpovědnosti za škodu při neplatnosti či neúčinnosti závěti. Nicméně je více pravděpodobné, že po upozornění notáře o nedostatcích v závěti, ji pořizovatel vezme zpět k přepracování. Žádost o přijetí závěti do úschovy může pořizovatel předat notáři osobně nebo doručit poštou. Může tak učinit také pomocí zmocněnce, který je vybaven plnou mocí vystavenou pořizovatelem. Vyhotovení protokolu se pak vydá zmocněnci a další vyhotovení se zašel pořizovateli.

Další výhodou notářské úschovy je uložení závěti v v její elektronické podobě v tzv. centrální evidenci závětí u České advokátní komory v Praze. Pořizovatel pak nemusí hlásit případnou změnu obvodu působnosti soudu, pokud se odstěhoval po přijetí závěti do úschovy. Dle dřívější právní úpravy byla nutná při neexistenci centrální evidence závětí, oznamovací povinnost, neboť jinak zůstávala závěť i nadále v dosavadní evidenci soudu, v jehož obvodu působnosti měl pořizovatel své bydliště při složení závěti do úschovy, a její existence v řízení o dědictví po pořizovateli, vedeném u soudu, v jehož obvodu měl pořizovatel své poslední bydliště, tak nevyšla najevo. Při současné právní úpravě k této nežádoucí situaci již nemůže dojít. Soud totiž v případě úmrtí zůstavitele, nahlédnutím do centrální evidence závětí zjistí, zda zůstavitel zanechal po sobě závěť. V případě kladného

zjištění se také dozví, u kterého notáře, popř. soudu je uložena. Následně se originál závěti uloží do sbírky prohlášených závětí vedených u soudu.

Not. řád umožňuje také zpětné odebrání závěti z úschovy notáře. Závěť může notář vydat jen pořizovateli a také tomu, kdo se vykáže zvláštní plnou mocí opravňující jej k převzetí listiny z notářské úschovy; podpis žadatele nebo pořizovatele musí být úředně ověřen. O vydání závěti notář opět sepíše protokol, který musí obsahovat určité náležitosti. Notář pak vydá příjemci vyhotovení protokol. Jestliže se vydává zmocněnci, zašle notář další vyhotovení protokolu pořizovateli.

4.1.5 Závěť sepsaná notářským zápisem

Poslední formou závěti je tzv. veřejná závěť, tedy **notářský zápis**. V římském právu se objevovaly také tyto formy závěti, jednalo se zejména o závěti pořízené zápisem do úředního protokolu před soudem nebo obecních orgánem nebo závěti zasílané císařské kanceláři se žádostí o uložení. Obecný zák. obč. z r. 1811 hovoří o tzv. soudní závěti. Jednalo se o písemné nebo ústní pořízení před soudem. Nezletilý, který nedosáhl 18 let, mohl pořizovat závěť jen touto formou. Obč. zák. z r. 1950 upravoval veřejnou závěť, kterou bylo možné realizovat prohlášením vůle do úředního zápisu před soudem nebo notářem a přítomnost svědků se nevyžadovala. Slepí, hluší, nezletilí, kteří dovršili 15 rok a osoby, které nemohly číst nebo psát, mohli pořizovat závěť jen v této formě. Dle obč. zák. z r. 1964 byl notářský zápis a vlastnoruční závěť jedinými přípustnými formami závěti v době od 1. 4. 1964 až do 31. 12. 1991. Až po novelizaci, od 1. 1. 1992 bylo umožněno, aby také nezletilý, který dovršil 15. roku věku, pořídil závěť notářským zápisem. Od 1. 1. 1993 sepisují notářské zápisy notáři, kterými jsou fyzické osoby splňující předpoklady podle zák. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), které stát pověřil notářským úřadem. K notářské činnosti patří mimo jiné

sepisování veřejných listin o právních úkonech (§ 2 not. řádu).[44] Není zde podmínkou, aby závěť byla sepisována notářem v místě bydliště pořizovatele a tudíž závěť může sepsat kterýkoli notář. Notář je při sepisování závěti touto formou vázán zákonem a obecně závaznými právními předpisy. Jestliže by tedy závěť odporovala zákonům nebo obecně závazným právním předpisům nebo by notář či osoby jemu blízké byli zúčastněni na věci, notář sepsání notářského zápisu odmítne. Stejně tak i v případě, nesloží-li žadatel bez závažného důvodu zálohu na odměnu notáře. Notář je také dle § 56 odst. 1, písm. a), not. řádu vázán mlčenlivostí o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s notářskou činností a jež se mohou dotýkat účastníka právního úkonu, o kterém byl sepsán notářský zápis. Tato povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na notáře, který byl odvolán. Notářské zápisy, jestliže splňují náležitosti pro ně stanovené notářským řádem (§ 6), jsou veřejnými listinami. Proto na rozdíl od soukromých listin (např. holografická závěť) platí o notářských zápisech (tedy i o notářských zápisech o závěti), že jsou považovány za pravdivé, není-li dokázán opak. Dle § 58 not. ř. se notářské listiny sepisují v českém nebo slovenském jazyku. Jestliže však osoba, se kterou se sepisuje notářská listina (kromě listin o ověření) jazyk nezná, pak je třeba tento úkon učinit za přítomnosti **tlumočníka**, který však nesmí být osobou blízkou účastníkům nebo tomu, kdo je ve věci zúčastněn. Tlumočník se nevyžaduje v případech, zná-li notář nebo jeho pracovník jazyk, v němž účastník nebo svědek jedná. Dále pak je nutné v závěru notářského zápisu uvést doložku o tom, že účastníku byl obsah notářského zápisu přetlumočen a že s ním účastník projevil souhlas. K notářskému zápisu je pak připojen podpis a úřední razítko tlumočníka. Dle § 59 not. ř. při sepisování notářských listin nelze používat zkratky, které nejsou všeobecně používány. Datum sepsání notářské listiny, výše peněžitého plnění a délka lhůt se vypisují slovy. Spoluvlastnické podíly a číselné označení stran notářské listiny se

[44] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1259

vypisují též jen slovy. Účastníci, svědci, důvěrníci a tlumočníci se podepisují na konci notářské listiny před podpisem notáře, který ke svému podpisu připojí úřední razítko notáře. Notářský zápis musí také obsahovat dle § 63 not. ř.:

a) místo, den, měsíc a rok úkonu,
b) jméno a příjmení notáře a jeho sídlo,
c) jméno, příjmení, bydliště a rodné číslo, není-li, datum narození účastníků a jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočníků,
d) prohlášení účastníků, že jsou způsobilí k právním úkonům,
e) údaj, jak byla ověřena totožnost účastníků, svědků, důvěrníků, tlumočníků,
f) obsah úkonu,
g) údaj o tom, že byl zápis po přečtení účastníky schválen,
h) podpisy účastníků nebo jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočníků,
i) otisk úředního razítka notáře a jeho podpis.

Kromě těchto obecných náležitostí se při pořizování notářského zápisu s některými účastníky vyžadují zvláštní požadavky vyjmenované v notářském řádu. Jedná se o účastníky, kteří neznají jazyk (viz výše). Dále pak u osob, které nemohou číst nebo psát, je nutná účast dvou svědků úkonu. Tito svědci musí být přítomni při projevu vůle účastníka o tom, co má být pojato do notářského zápisu a při předčítání notářského zápisu a jeho schválení tím účastníkem, v jehož zájmu byli přítomni (§ 65). Neplatí však pro osoby, které mají schopnost se s obsahem právního úkonu seznámit s pomocí přístrojů nebo speciálních pomůcek a jsou schopni se vlastnoručně podepsat. Poslední skupinou jsou účastníci hluší nebo němí. Jestliže tito mohou číst a psát, musí si notářský zápis přečíst a v něm vlastní rukou připsat, že jej četli a že jej schvalují. Pokud však takový účastník nemůže číst nebo psát, musí být kromě svědků úkonu přibrán jeho důvěrník, který se s ním umí dorozumět a jeho prostřednictvím pak notář zjistí, zda účastník tento zápis schvaluje. Důvěrník muže být i

osobou blízkou. V § 68 not. ř. je uvedeno, jaké jsou tedy nutné další náležitosti v notářském zápisu v těchto výše uvedených zvláštních případech (např. doložka obsahující prohlášení svědků o jejich přítomnosti po celou dobu projevu vůle účastníka apod.). § 66 not. ř. dále uvádí, které osoby nemohou být svědky totožnosti a úkonu. Jsou to osoby, které nejsou plně způsobilé k právním úkonům nebo osoby, které nemohou číst nebo psát, osoby blízké účastníkům, osoby, které jsou na věci zúčastněny a pracovníci notáře, který notářský zápis sepisuje. Do **centrální evidence závětí** pak notář zapíše pomocí elektronického přenosu dat údaje o listině ve formě notářského zápisu, o jejím pořizovateli, popř. o správci dědictví. Také se vyžaduje **úschova** těchto **notářských zápisů** v kanceláři notáře pod uzávěrou. Dle § 100 not. ř. do notářského zápisu o závěti za života pořizovatele má právo nahlížet pouze pořizovatel. Dokonce je v notářském řádu uvedeno, že za života pořizovatele, notářský zápis o závěti nesmí být nikomu zapůjčen.

Obligatorně se tato forma závěti užívá pro závěť, kterou se zřizuje **nadace** nebo **nadační fond**; pro **nezletilé pořizovatele**, kteří dovršili 15. roku věku a také pro osoby němé, které nemohou číst nebo psát. Ale zároveň platí, že osoby nevidomé mohou projevit poslední vůli též před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena (§ 476d odst. 3 obč. z.). Stejně tak i pro neslyšící, kteří nemohou číst nebo psát, platí, že kromě pořízení poslední vůle formou notářského zápisu, mohou projevit poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky, ovládajícími znakovou řeč, a to v listině, která musí být tlumočena do znakové řeči (§ 476d odst. 4 obč. z.). Ještě bych chtěla uvést, že pro nezletilé, kteří dosáhli 15. roku věku, je tato forma závěti jedinou možnou formou, ve které mohou projevit svoji poslední vůli. Je však přípustné a možné, aby i osoba mladší 18. let, která se stala způsobilou, pořídila závěť jakoukoliv jinou zákonem dovolenou formou. Zákon o rodině totiž umožňuje nabýt zletilosti uzavřením manželství, a to od 16. roku do dosažení 18. let. V souvislosti se zákonem zaručenou plnou testovací způsobilostí

nezletilých, kteří dosáhli 15. roku věku, vyvstává otázka, nakolik jsou tyto osoby způsobilé pořídit zápis o celém svém majetku (movitém i nemovitém). A mají mít vůbec tuto možnost? Na tyto otázky existují různé názory, např. Králíčková píše: *„Je s podivem, že nová právní úprava způsobilosti k pořízení závětí umožňuje nezletilému, staršímu 15 let, pořídit závětí, aniž jsou rozlišovány např. věci movité a nemovité, zřízení nadace apod., a posouzení způsobilosti nezletilého k právnímu úkonu, je tak ponecháno na notáři.“*[45] Pokud bychom se podívali do minulosti, tento institut je upravován různě. V obč. zákoníku z r. 1811 se uvádělo, že: *„Nedospělí nejsou způsobilí pořizovati. Nezletilí, kteří nedokončili ještě 18. roku, mohou pořizovati jen ústně před soudem. Soud musí se snažiti, aby se přiměřeným šetřením přesvědčil, že projev poslední vůle stal se svobodně a s rozvahou…“* Jinak to bylo v obč. zákoníku z r. 1950, jehož § 540 odst. 2 stanovil: *„Nezletilec, který dovršil 15. rok, může…učinit pořízení o tom, čeho nabyl vlastní prací.“* Zde už tedy vidíme omezení nezletilce v tom, že může sepsat závěť jen o tom majetku, který nabyl prací (zejm. pracovní mzda). Obč. zákoník z r. 1964 nejprve neměl o tomto institutu žádnou úpravu a ponechávalo se to na posouzení doktríně, přičemž její stanovisko nebylo vždy jednotné. Některé názory se kloní k tomu, že u nezletilého je třeba vždy konkrétně zkoumat, zda je způsobilý k takovému úkonu. Mikeš uvádí: *„Nezletilec nemá způsobilost pořídit o svém majetku na případ smrti závětí, protože jde o právní úkon takové závažnosti, který není přiměřený jeho rozumové a mravní vyspělosti.“*[46] A k tomuto názoru se přikláním také já. Jedná se tedy o právní úkon takové závažnosti, že by jej měly pořizovat osoby, které dosáhnou zletilosti, tedy 18 let. Může se totiž stát, že by poslední vůle nezletilých byla snadno zneužitelná. Dle současné právní úpravy je tedy na notáři, aby on sám posoudil, zda je nezletilá osoba, která dovršila 15. roku věku, k takovému úkonu způsobilá.

[45] Králíčková, Z.: Úvahy nad zásadou „Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala“, Ad Notam 1/2003, str. 1

[46] Mikeš, J.: Dědické právo, 1. vydání, Praha, Panorama, 1982, str. 55

Návrh nového obč. zákoníku samozřejmě také počítá s touto formou závěti. Je upravena v § 1327 a 1328, pod nadpisem „závěť pořízená veřejnou listinou“. Tato úprava zásadně přejímá § 476d odst. 1 platného obč. z. Pořizovatel může projevit svoji poslední vůli ve veřejné listině, zejména ve formě notářského zápisu. Obligatorní je u osob starších 15 let, které dosud nenabyly svéprávnosti. Z toho důvodu je zde vložen § 1328, který ukládá, aby ten, kdo sepisuje s takovou osobou závěť, se přesvědčil, zda se její projev vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

4.1.6 Privilegovaný testament dle návrhu občanského zákoníku

Návrh upravuje také nově **tzv. úlevy při pořizování závěti.** Jedná se o tzv. privilegovaný testament, který umožňuje pořizovateli pojednat o jeho majetku v případě nečekané a neovlivnitelné situace, a která by právě znemožňovala pořízení poslední vůle obvyklou formou. Hovoříme zde tedy o pořizování závětí v tísni. Návrh se inspiroval zvláště občanskými zákoníky rakouským, polským, italským a nizozemským. Úprava těchto úlev je v návrhu obč. z. velmi podrobná a rozsáhlá. Na místě je tedy otázka, zda je nutné upravovat všechny tyto situace tak podrobně a nespokojit se s obecnější úpravou. Zákoník totiž nově ustanovuje závěť s úlevami v případech nenadálých událostí ohrožujících život, závěť s úlevami na palubě letadla či námořního plavidla a závěť s úlevami pro osoby náležející k armádě v případě války a ozbrojených konfliktů. Ust. § 1332 odst. 1 uvádí, že závěť s úlevami může pořídit ten, kdo je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života, zejména tam, kde je běžný společenský styk ochromen v důsledku přírodní pohromy, nakažlivé nemoci, boje nebo jiné mimořádné události. Může být pořízena jako soukromá závěť ústně před dvěma současně přítomnými svědky nebo ve formě veřejné listiny za přítomnosti dvou svědků před starostou obce nebo před osobou jím pověřenou. § 1332 odst. 3 doporučuje (u soukromé ústní závěti), aby si svědci obsah závěti zaznamenali nebo

aby ji dali co možná nejdříve zaznamenat jinou osobou. Připomínám, že vše se tak děje při oné mimořádné situaci viz výše. Pokud svědci nepořídí o zůstavitelově poslední vůli záznam, bude důvodem dědické posloupnosti soudní protokol o výslechu svědků. Obdobná úprava je také u závěti pořízené na palubě letadla či námořního plavidla, kdy namísto starosty (či jeho zástupce) je zde kapitán či první důstojník námořního plavidla nebo letadla. Pořizovatel také nemusí mít pro pořízení takové závěti vážný důvod a platnost závěti tím nelze popřít. Závěť pro osoby náležející k armádě v případě války a ozbrojených konfliktů je pořizována před důstojníkem, a to za přítomnosti dvou svědků a jedná se o veřejnou listinu. Tímto způsobem je možno pořídit závěť jen tehdy, nemá-li pořizovatel možnost obrátit se k notáři. Ale i kdy by se tak nestalo, platnost závěti tím nebude dotčena. Dle mého názoru tyto závěti s úlevami nebudou v praxi příliš užívaným institutem. Jde jen stěží si představit, že v určité mimořádné situaci jako je např. povodeň či zemětřesení, bude občan vyhledávat starostu a sdělovat mu svou poslední vůli, kdy patrně ten již bude zcela zaneprázdněn právě touto nepříjemnou událostí. Stejně tak se mi jeví i úprava závěti s úlevami v případech nenadálých událostí formou soukromé závěti (tedy před 2 svědky) zřídkakdy použitelnou. Dle § 1337 závěť pořízená s úlevami pozbude platnosti po uplynutí 6 měsíců od konce roku, kdy byla pořízena. U závěti s úlevami, které jsou pořizovány v dobách válečných, se běh lhůty počítá od konce válečné doby, jinak 6 měsíční lhůta zůstává. Jedinou výjimkou je, že pokud zůstavitel nebyl způsobilý od konce této lhůty až do své smrti pořídit závěť ve standardní formě, pak zůstává i tato závěť s úlevami v platnosti.

4.1.7 Dovětek dle návrhu občanského zákoníku

Návrh občanského zákoníku zavádí do právního řádu institut **dovětku.** Jedná se o právní úkon, kterým může zůstavitel pořizovat vedle závěti, anebo samostatně, tedy bez pořízení závěti. Proto teorie dále rozlišuje dovětek testamentární a intestátní. V dovětku může

zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku podmínku či doložit čas nebo uložit příkaz odkazovníku či dědici. O odkazech a vedlejších doložkách v závěti (podmínky, příkazy, doložení času a ustanovení vykonavatele závěti) blíže pojednávám v následující kapitole. Rozdíl mezi závětí a dovětkem spočívá v tom, že dovětkem nejsou samostatně povoláni dědicové.

4.2 Závěť, její účel a obsah

V § 477 odst. 1 obč. z. je stanoveno: *„V závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, která jim mají připadnout. Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné.“* Z toho tedy vyplývá, že **jedinou podstatnou obsahovou náležitostí** závěti, je stanovení dědice nebo dědiců. Další obsah závěti není předepsán. Dědicem může být jak fyzická, tak právnická osoba, pokud má ke dni úmrtí zůstavitele způsobilost k právům a povinnostem, tzv. právní subjektivitu. Za dědice si zůstavitel může vybrat jakékoli osoby, a to jak osoby, které by mohly být dědici ze zákona, tak i osoby, které by ze zákona nedědily (tj. osoby, které nejsou uvedeny v žádné ze 4 skupin zákonných dědiců, také však osoby právnické nebo stát). Jedinou podmínkou, kterou je pořizovatel závěti vázán je, aby se nezletilým a zletilým potomkům dostal určitý zákonem stanovený podíl na dědictví, jak stanoví § 479 obč. z. (viz bod 4.4).

Také není nutné, aby zůstavitel v závěti určil dědicům jejich podíly nebo věci a práva, která jim mají připadnout. Pak tedy platí nevyvratitelná domněnka, že podíly jsou stejné. Určení podílů může být stanoveno různě, zpravidla to však bývá zlomkem nebo procentem (např. „Matka nabývá 1/5 dědictví a mé děti každé 1/4 dědictví.“). V závěti však může zůstavitel určit, i jaké konkrétní věci či práva mají dědicům z jeho pozůstalosti připadnout (např. „Syn nabývá auto a chatu, dcera má pohledávky z autorských práv.“). Je pak možná i kombinace obou těchto způsobů. Tento posledně zmíněný způsob rozdělení dědictví (konkrétní věci či práva), je označován jako „dědění

se zvláštním určením rozsahu dědického práva“. I v tomto případě závětní dědic odpovídá za dluhy zůstavitele za podmínek uvedených v ustanovení § 470 obč. z. Nejde o odkaz, jež v našem platném právním řádu není upraven.[47] Pokud se stane (k čemuž může snadno dojít), že zůstavitel zapomene pořídit v závěti o některé věci či právu, připadla by pak tato věc či právo dědici ze zákona nebo by připadly státu dle § 462 obč. z., jestliže zde není žádný zákonný dědic. Možností, jak tomuto opomenutí zabránit, je v závěti uvést, že dědicem „ostatního majetku“ bude XY.

V římském právu bylo ustanovení dědice (dědická instituce) základní náležitostí testamentu. I po formální stránce muselo být ustanovení dědice postaveno do čela testamentu a všechna ustanovení, která tomu předcházela, se považovala za neplatná. Bylo-li povoláno více dědiců, byli považováni za universální sukcesory k určitým podílům z pozůstalosti. Podíly mohl určit zůstavitel. Pokud bylo povoláno několik dědiců bez určení podílů (sine partibus) vycházelo se z toho, že jsou povoláni ke stejným podílům. Povolání k jednotlivým věcem mělo zásadně charakter odkazu. Právní věda však ve snaze o naplnění vůle zůstavitele v některých případech dovozovala, že jde o ustanovení dědiců. Teorie odkazů byla v římském právu velmi podrobně zpracována.[48] V ABGB z r. 1811 byla závětí jen taková listina, která obsahovala ustanovení dědice, jinak šlo pouze o dovětek. Také zde byla věnována celá řada ustanovení odkazu. Jednalo se tedy o pořízení o jednotlivé věci z pozůstalosti, peněžité částce nebo právu. Odkazovník zásadně neodpovídal za dluhy zůstavitele. Obč. zákoník z r. 1950 se také zabývá obsahem závěti, kdy stanovuje, že zůstavitel pořizuje závětí o svém majetku. Dále pak ust. § 536 se týká případů, kdy zůstavitel při pořizování závěti nevyčerpá všechen svůj majetek určením podílů pro dědice, a tak ostatní majetek připadá dědicům ze zákona. Na odkazy platilo přiměřeně ustanovení o dědici a dědictví. V obč. zákoníku z r. 1964 není rozdílu mezi dědictvím a odkazem,

[47] Havránková, A.: Závěť – jednostranný právní úkon, Právní rádce 7/2002

[48] Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C.H.Beck, 1995, str. 280,304

neboť za dědice je považován i dědic věci nebo práva. Novelizací obč. zákoníku bylo od 1. 1. 1992 ust. § 477 doplněno o odst. 2, který umožnil zřídit závětí nadaci. Od 1. 1. 2005 došlo k dalšímu doplnění, kdy závětí je možné zřídit také nadační fond.

Předmětem závěti je majetek, který patří zůstaviteli. Pořídí-li zůstavitel závěť o majetku, který patří do společného jmění manželů, nemá to za následek neplatnost závěti, ale soud v rámci dědického řízení podle § 175l o. s. ř. určí, co ze společného jmění manželů připadá do dědictví a co pozůstalému manželovi. Dědicem se také nestane ten, komu připadlo dědictví, jehož předmětem byl majetek, jehož zůstavitel již v době smrti nebyl vlastníkem.

Z obsahového hlediska není nutné, aby zůstavitel výslovně v závěti uváděl, že konkrétní osobu vylučuje z jakéhokoli podílu na dědictví. Postačí, aby ji zkrátka do závěti jako svého dědice neuvedl. Nutné zde podotknout, že musí být závětí pořízeno o veškerém jeho majetku, jinak by pak mohl tento dědic dědit ze zákona.

Účelem závěti je tedy určit, kdo se stane dědicem zůstavitele, a jaký podíl na majetku, právu či konkrétní věci z dědictví mu má po smrti zůstavitele připadnout. Jedná se o jedno z oprávnění, které se vztahuje k vlastnickému právu, a sice nakládat s předmětem svého vlastnictví, a to i pro případ své smrti. Jelikož však rozlišujeme dva způsoby dědění – ze závěti a ze zákona, pak právě závěť umožňuje, aby zůstavitel určil své dědice a jejich podíly odchylně od zákona. V závěti tak může zohlednit konkrétní situace, jako jsou např. rodinné poměry, osobní vztahy v rodině, majetkové poměry členů rodiny, jejich věk, potřeby a zájmy, se zřetelem k tomu, co obdrželi za života pořizovatele apod.

4.2.1 Náhradní dědic a věcné břemeno

Zůstavitel může povolat v závěti i **tzv. náhradního dědice**. Ten nabude dědictví pro případ, že by se osoba uvedená na prvním místě, dědicem nestala (vulgární substituce). Nepřípustné je však tzv. svěřenecké náhradnictví, kdy zůstavitel určí dědici (institut), kdo bude

po jeho smrti dědicem (substitut) onoho zděděného majetku. Jak institut tak substitut měli postavení zůstavitelových dědiců. Nelze je však označit za spoludědice, neboť k přechodu zanechaného majetku na ně nedocházelo v jednu dobu. Smysl a účel této právní úpravy spočíval v tom, aby majetek pocházející od zůstavitele se udržel v jeho rodině, i když po dobu života, např. pozůstalé manželky, měly výtěžky a příjmy z tohoto majetku sloužit k zachování jejího dosavadního životního standardu. Po její smrti se takový majetek v osobě náhradního dědice (substituta) vrátil do původního rodinného prostředí.[49]

Zůstavitel může také závětí zřídit **věcné břemeno**, kdy např. dceru ustanoví dědičkou domu a matce zřídí závětí věcné břemeno práva doživotního bezplatného užívání bytu v domě a spoluužívání společných prostor.

4.2.2 Výklad obsahu závěti

Vzhledem k tomu, že některé závěti bývají pořizovány v soukromé formě osobami, které nemají právnické vzdělání, mohou se vyskytovat určité výkladové potíže s tímto spojené. Při výkladu závěti vycházíme z § 35 odst. 2 obč. z., tj. závěť je nutné vykládat nejen podle jazykového vyjádření, ale zejména též, podle vůle toho, kdo tento právní úkon učinil (tj. zůstavitele), není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Např. ustanoví-li zůstavitel za své dědice děti své neteře, nebo dům odkazuje sestře Lidušce a synovci Jiřímu, nemůžeme s přihlédnutím k osobním poměrům zůstavitele takové označení dědiců charakterizovat jako neurčité. Vyjadřuje se tak i judikatura. Stejné výkladové potíže mohou nastat i u právnických osob, kdy zůstavitel nepřesně v závěti uvede název právnické osoby či takový útvar, který nemá právní subjektivitu. V těchto případech se opět snažíme vyložit vůli zůstavitele tak, jak ji mínil a nepovažujeme závěť hned za neurčitou a neplatnou. S podobnými výkladovými problémy se můžeme setkat i při určení majetku, který mají dědici

[49] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, 3. aktualizované vydání, Linde Praha, 2007, str. 77

nabýt. Např. zůstavitel v závěti uvede, že odkazuje dědici XY „byt“, což můžeme vyložit, buď jako byt ve vlastnictví zůstavitele, zůstavitelův podíl ve členském družstvu nebo pouze zařízení bytu (jde-li o pronajímaný byt). Judikatura také stanovila, že pod pojmem „vše, co je v mém bytě“ lze zahrnout i vklady na vkladních knížkách. Také pokud se týká označení listiny jako závěť, nebude se jednat o závěť, jestliže neobsahuje ustanovení dědice. Vždy se tedy musí vycházet z obsahu listiny a nikoli z jejího označení.

4.2.3 Zřízení nadace nebo nadačního fondu závětí

V § 477 odst. 2 obč. z. je stanoveno, že: *„Zůstavitel může závětí zřídit nadaci nebo nadační fond.“* Jak již jsem uvedla v bodu 4.1.5 (závěť sepsaná notářským zápisem), musí mít tato závěť formu notářského zápisu. Nejedná se sice o častý způsob dědického nástupnictví, ale přesto pro jeho odlišnost, bych se ráda tímto jevem podrobněji zabývala. Problematiku nadací a nadačních fondů upravuje stejnojmenný zákon č. 227/1997. Z tohoto zákona je nutno vycházet při výkladu ust. 477 odst. 2 obč. z. Zákon definuje v § 1 odst. 1 nadace a nadační fondy jako účelová sdružení majetku zřízená a vzniklá podle tohoto zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů. Dále blíže rozvádí pojem obecně prospěšné cíle. Jde o rozvoj duchovních hodnot, ochranu lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochranu přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu. V § 1 odst. 2 zákon uvádí, že se jedná o právnickou osobu. § 3 odst. 3 zák. o nadacích a nadačních fondech pojednává o jejich zřízení. Rozlišuje tři způsoby vzniku. Prvním z nich je zřízení nadace nebo nadačního fondu písemnou smlouvou uzavřenou mezi zřizovateli, druhým způsobem je založení zakládací listinou, je-li zřizovatel jediný a v neposlední řadě zákon uvádí závěť, jakožto poslední ze způsobů zřizování nadace nebo nadačního fondu. V případě zřizování nadace nebo nadačního fondu závětí, musí být nadační listina pořízena ve formě notářského zápisu. Dále § 3 odst. 3 zákona o nadacích a nadačních fondech blíže uvádí, jaké obsahové

náležitosti, musí závěť splňovat. Jde např. o určení názvu nadace nebo nadačního fondu, určení osoby, která jmenuje první členy orgánů nadace nebo nadačního fondu, popř. revizora nebo stanovení jejího účelu. Pokud by závěť neobsahovala zákonem požadované náležitosti, byla by v části týkající se zřízení nadace nebo nadačního fondu neplatná. Nadační jmění nesmí být nižší než 500 000 Kč. Nadační jmění může být tvořeno pouze peněžními prostředky, cennými papíry, nemovitými a movitými věcmi, jakož i jinými majetkovými právy a jinými majetkovými hodnotami, které splňují předpoklad trvalého výnosu a neváznou na nich zástavní práva. Ust. § 460 obč. z. je subsidiární k ustanovením v zákonu a nadacích a nadačních fondech, jelikož nadace zde smrtí zůstavitele nenabývá dědictví ani nevzniká, jen se vytvářejí předpoklady pro její vznik. Dle zák. o nadacích nebo nadačních fondech vzniká nadace nebo nadační fond až zápisem do nadačního rejstříku. O tento zápis zažádá vykonavatel závěti až po skončení projednávání o dědictví. Určitou mezeru v zákoně o nadacích a nadačních fondech je možné spatřovat v tom, že ač zákon počítá s činností vykonavatele závěti při některých úkonech, nezabývá se již otázkou, zda tato osoba neodmítne převzetí těchto úkolů anebo v době smrti zůstavitele již nebude naživu. V takovém případě by byl soudem ustanoven správce dědictví. V závěti tedy zůstavitel vyčleňuje část svého majetku pro zřízení nadace nebo nadačního fondu. Nadace či nadační fond, stejně tak jako ostatní dědicové, odpovídá za dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví a za náklady jeho pohřbu. Nemůže však na rozdíl od jiných dědiců dědictví odmítnout. Následně vznikne-li nadace, nabývá tento majetek zůstavitelem v závěti vymezený. Není také možné disponovat s majetkem, který zůstavitel určil pro zřízení nadace v dohodě o vypořádání dědiců.

4.2.4 Podmínky

V závětech se také velmi často setkáváme s **podmínkami**. Nicméně § 478 obč. z. uvádí: *„Jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky; ustanovení § 484 věty druhé tím není dotčeno.“*

Ustanovení § 478 upravuje příkaz k započtení. V římském právu mohlo být ustanovení za dědice spojeno s podmínkou. V případě odkládací podmínky mohl povolaný dědic požádat praetora o udělení držby dědictví i před tím, než se podmínka splnila, musel však poskytnout záruku osobám, které by byly povolány pro případ, že by se podmínka nesplnila. Rozvazovací podmínky v testamentu považovalo římské právo za nedoložené, neboť vycházelo ze zásady, že osoba, která se stala dědicem, je dědicem navždy; připouštěly se jen výjimečně, zejména ve vojenském testamentu. Nepřihlíželo se ani k testamentárním lhůtám.[50] Obecný obč. zákoník z r. 1811 upravoval tzv. výminky, což byly podmínky, a to rozvazovací nebo odkládací. Byly zde upraveny: doložka času, příkaz a projevený úmysl. Obč. zákoník z r. 1950 zase stanovil, které podmínky jsou neplatné. Např. to byl příkaz, aby dědic použil dědictví určitým způsobem; aby dědic nabyl dědictví jen na určitou dobu nebo omezení povolání někoho za dědice. Od účinnosti obč. zákoníku z r. 1964, platí současné ustanovení § 478.[51] V nynější právní úpravě se k podmínkám nepřihlíží a nepůsobí následek neplatnosti tohoto právního úkonu. V závětech se nejčastěji objevují podmínky, které něco dědicům přikazují jako např. „dceru Marii ustanovuji dědičkou své firmy Jana Kovářová - krejčovství, musí však v této živnosti pokračovat“ nebo „bratranci Jiřímu odkazuji částku 100 000 Kč na údržbu našeho domu v Příbrami“ apod. Stejně tak je další nepřípustnou podmínkou tzv. fideikomisární substituce (svěřenecké nástupnictví - viz bod 4.2.1.), na rozdíl od obecného náhradnictví (vulgární substituce), které lze považovat za realizaci práva zůstavitele ustanovit závětí dědice. V § 478 obč. z. si však můžeme povšimnout, že sjednocuje 2 nesourodé pojmy, a to „podmínky“ a „příkaz“. Příkaz, o jaký jde ve třetí větě ustanovení § 484 obč. z., nemá povahu nějaké podmínky, na jejímž splnění by měl být závislý vznik, změna či zánik práv s děděním spojených. § 484 obč. z. uvádí, že při dědění ze zákona se dědici na jeho podíl započte to, co za

[50] Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C.H.Beck, 1995, str. 282

[51] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1282

života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování a u dědice uvedeného v § 473 odst. 2 obč. z. se započte kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek. Při dědění ze závěti je třeba toto započtení provést, jestliže k němu dal zůstavitel příkaz anebo jestliže by jinak obdarovaný dědic byl oproti dědici uvedenému v ust. § 479 obč. z. neodůvodněně znevýhodněn. V tomto případě se tedy jedná o příkaz, který má právní následky. Z uvedeného vyplývá, že k započtení darování, kterého se dědici za života zůstavitele dostalo na jeho dědický podíl, může při dědění ze závěti dojít, nařídil-li to sám zůstavitel, anebo i tehdy, jestliže není zachována rovnost mezi potomky zůstavitele v důsledku obdarování za života zůstavitele, aniž by se toto obohacení odrazilo ve velikosti děděného podílu. Při dědění ze zákona dochází k započtu z úřední povinnosti (ovšem jen za předpokladu, vyšla-li by uvedená skutečnost při řízení o dědictví najevo) a nepostihuje jen zůstavitelovy potomky, ale kterékoli dědice. Důkazní břemeno nese ten, kdo uplatňuje započtení daru na podíl jiného dědice. Jinak je tomu při testamentární dědické posloupnosti, zde důkazní břemeno spočívá na tom dědici, jehož podíl by se měl nařízením započtu snížit.

V možnosti započtu z vůle zůstavitele lze spatřovat jeho snahu po dosažení ekvity mezi spoludědici, co se týče obohacení, kterého se jim nebo některému z nich od zůstavitele dostalo nebo dostává jak za jeho života, tak po jeho smrti, aniž by bylo v tomto směru ze strany zákona na zůstavitele přímo či nepřímo působeno.[52]

4.2.5 Závěť dle návrhu občanského zákoníku

Návrh nového obč. zákoníku[53] upravuje závěť v § 1285 odst. 1 tak, že jde o odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Jedná se tedy o právní úkon jedné osoby, jímž tato osoba jako zůstavitel nejméně jedné osobě zůstavuje alespoň část

[52] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, 3. aktualizované vydání, Linde Praha, 2007, str. 79

[53] Návrh občanského zákoníku – verze z 13. 12. 2007

svého jmění. § 1287 dále uvádí, že právo povolat dědice je osobním právem zůstavitele a nemůže tedy ustavení dědice svěřit jinému, ani pořídit společně s jinou osobou. Tím je zdůrazněno, že závěť je osobním zůstavitelovým jednáním a také vylučuje společnou závěť několika zůstavitelů. Je zde dále upraveno, že dědicové mohou být závětí povoláni s určením dědických podílů (cum partibus), anebo bez takového určení (sine partibus). Pak se tedy uplatní pravidlo, že dědicům povolaným cum partibus připadnou podíly, jak je zůstavitel vyměřil, a dědicům, jejichž podíly vyměřeny nebyly, připadne zbývající část pozůstalosti rovným dílem. V návrhu je však pamatováno i na situaci, která by jinak znemožnila uplatnění onoho pravidla. Mohlo by se totiž stát, že by zůstavitel stanovením podílů svým dědicům vyčerpal celou pozůstalost, a na dědice povolané sine partibus by nic nezbylo. Proto je zde stanoveno, že se podíly dědiců povolaných s určením dědických podílů přiměřeně sníží tak, aby se dostalo i na dědice povolané bez učení takového podílu. Z § 1295 až 1297 vyplývá, že pokud zůstavitel povolá závětí několik dědiců za současného vyjádření, že si přeje, aby jim připadla pozůstalost celá, dojde k přirůstání dědických podílů závětním dědicům v případě, že některý z nich dědit nebude. Jinak by se stalo za situace, kdy zůstavitel vyměří dědicům určitý konkrétní podíl. Pak je přirůstání podílů závětním dědicům vyloučeno a uvolněné podíly připadnou dědicům ze zákona. Vychází se zde z pojetí, že takto povolaným dědicům, zůstavitel chtěl zanechat jen to, co jim přiznal, ne více.

4.2.6 Odkaz dle návrhu občanského zákoníku

Návrh občanského zákoníku opět zavádí do našeho právního řádu institut odkazu (legátu). Dle § 1272[54] lze odkazem z pozůstalosti zůstavit odkazovníku určitou věc, peníze nebo jednu či několik věcí určitého druhu. Za odkazovníka lze povolat i právnickou osobu. Dále je ustanoveno, že odkazovník není dědicem, tudíž není ani povinen

[54] Návrh občanského zákoníku – verze 13. 12. 2007

k úhradě zůstavitelových dluhů. Dědicem je totiž dle návrhu osoba, které náleží dědictví, tj. buď celá pozůstalost nebo podíl na ní. Činí se také rozdíl mezi dědictvím a odkazem, který spočívá v tom, že nabytí dědictví potvrzuje dědici soud, zatímco právo na odkaz uplatňuje odkazovník vůči dědici přímo bez soudní ingerence. Odkazům věnuje návrh občanského zákoníku vskutku rozsáhlou část, jde o několik desítek paragrafů, které upravují tento institut velmi podrobně. Proto se v mé práci omezím jen na některé základní údaje o tomto institutu. Dle § 1379 odkaz zůstavitel zřídí tak, že v pořízení pro případ smrti nařídí určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu. Odkazovníkem může být jen osoba způsobilá dědit a také pořídit odkaz může jen osoba způsobilá pořizovat závětí. Jedinou výjimkou, kdy i osoba nezpůsobilá k pořízení závěti může zřídit odkaz, je povolat odkazovníka k odkazu malé hodnoty. Zřízením odkazu získává odkazovník pohledávku, kterou pak uplatňuje vůči osobě obtížené odkazem. Odkazovníkem může být nejen některý z dědiců, ale také osoba, která dědicem není. Odkazem lze obtížit jen osobu, která má z pozůstalosti prospěch, tedy buď dědice, nebo odkazovníka. Pokud je obtížen odkazovník vzniká tzv. pododkaz a ten komu tento další odkaz náleží je podokazovníkem. I v případě hodnotového nepoměru mezi odkazem přednostním a dalším, není legatář zbaven povinnosti plnit pododkazovníku. Odkazem může zůstavitel obtížit všechny dědice nebo jen některé. Pokud dědicům blíže neurčí, pak platí, že odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů. Jelikož návrh vychází ze zásady spravedlnosti, pak každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň ¼ odkazy nezatížená. Pokud by tomu tak nebylo, je na dědici, zda využije svého práva na zkrácení odkazu. Osnova počítá také s náhradnictvím a svěřeneckým nástupnictvím při odkazech. Jsou zde dále upraveny jednotlivé druhy odkazů. Jedná se o odkazy věcí určitého druhu, odkazy určité věci, odkazy pohledávky a odkazy dětem a příbuzným. Odkaz se nabývá způsobem, kterým se nabývá vlastnické nebo jiné majetkové právo. Odkazovník má právo odkaz odmítnout.

4.2.7 Náhradnictví a svěřenecké nástupnictví dle návrhu občanského zákoníku

Návrh zákoníku zavádí v praxi užívaný pojem **náhradnictví**. §1298 zůstaviteli umožňuje, aby pro případ, že ten, koho povolal za dědice, dědictví nenabude, povolal dědice náhradního. Může povolat i více náhradníků, a pak se upřednostní ten, kdo je v řadě nejbližší. V tomto případě se jedná o tzv. obecné náhradnictví, jehož účelem je určit, kdo bude dědit v případě, že se povolaný dědic nedožije zůstavitelovy smrti, či pro případ, že se jí dožije, ale bude k dědění nezpůsobilý, anebo dědictví odmítne. § 1303 zavádí také **svěřenecké nástupnictví** (fideikomisární substituce). Tento typ náhradnictví spočívá v tom, že dědic, který dědictví přijal, se zavazuje, že přenechá pozůstalost jiné osobě jako dalšímu dědici (svěřenskému nástupci), nastane-li událost určená v pořízení pro případ smrti. Jedná se o nařízení zůstavitele, aby po smrti dědice dědictví přešlo na svěřeneckého nástupce jako následného dědice. Vztahuje se však jen k tomu, co zůstavitel sám přednímu dědici zanechal. Tento institut je typický i pro jiné občanské zákoníky, např. německý, rakouský, švýcarský apod. Jedná se také o institut praktický pro případ, že přední dědic není způsobilý o svém majetku pořizovat. Nemá-li přední dědic tuto způsobilost, protože je nedostatečného věku, vylučuje se nařízením fideikomisární substituce zájem jeho zákonných dědiců na jeho smrti. Nařízení fideikomisární substituce osobě zbavené svéprávnosti, která nemá zákonného dědice, zajišťuje ponechání ve vlastnictví v soukromé sféře, neboť zůstavitel vyloučí tímto opatřením odúmrť.[55] Zůstavitel může také omezit předního dědice ve vztahu k dědictví, a to na práva a povinnosti požívatele.

4.2.8 Vedlejší doložky v závěti dle návrhu občanského zákoníku

Návrh také zcela nově zavádí tzv. **vedlejší doložky v závěti**, jimiž jsou podmínky, doložení času nebo příkaz a ustanovení

[55] Návrh občanského zákoníku – verze 13. 12. 2007

vykonavatele závěti. Vychází se zde z tvrzení, že je právem zůstavitele, aby ten rozhodl, jak bude s jeho majetkem po smrti naloženo a tuto jeho vůli je třeba respektovat. První skupinou těchto vedlejších doložek, je tedy ustanovení **vykonavatele závěti**. Vykonavatelem závěti již tedy nemusí být jen notář a soud, ale dává se zde zůstaviteli právo ustavit osobu, k níž má důvěru a na níž spoléhá. V závěti mu může zůstavitel stanovit jeho povinnosti, ale také odměnu, jak je uvedeno v § 1340 odst. 1. Tuto funkci pak bude vykonávat, včetně správy pozůstalosti, až do potvrzení nabytí dědictví dědicům soudem. Druhou skupinou vedlejších doložek jsou podmínky, doložení času nebo příkaz. **Podmínky** jsou upraveny v § 1346 a násl., kde je stanoveno, že směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být po smrti zůstavitele znovu opakováno, i když se tak již stalo za života zůstavitele. Na podmínku nemravnou, nezákonnou nebo nesrozumitelnou se hledí, jako by nebyla k závěti připojena. Stejně tak se hledí i na podmínku, že někdo má nabýt dědictví, pokud neuzavře manželství. Dále pak návrh upravuje **doložení času**. Pořizovatel může určit, že dědictví nebo jeho část přejde na dědice, buď až po uplynutí určité doby, nebo jen na určitou dobu. Dále pak § 1353 uvádí, že dokud právo dědice zůstává odsunuto, protože vymíněná událost nebo určený čas ještě nenastaly, nesmí přední dědic, kterému dědictví připadlo, zcizit co získal, ani o tom pořídit závěť, ale naopak učiní vše nutné pro jeho zachování. Ve skutečnosti se zde o skutečného dědice v případě onoho prvního dědice nejedná, neboť mu nepřipadá dědictví natrvalo, ale je povinen je zachovat pro dalšího a nyní už skutečného dědice. Můžeme tedy říci, že se jedná o jakousi výpůjčku, kterou poskytl pořizovatel. Rozdíl mezi podmínkou a doložkou času je, že doložka času je vázána na událost, která v budoucnu nastat musí. V § 1355 a n. je upravena poslední z vedlejších doložek, a to **příkaz**. Příkaz se posuzuje jako rozvazovací podmínka. Jestliže dědic příkaz nesplní, pak dědictví nenabude, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli. Pokud dědic takový příkaz nesplní, může zůstavitel stanovit, že tento dědic musí poskytnout odkaz třetí osobě.

Také není opomenuto na to, kdo bude vymáhat splnění příkazu, jak uvádí § 1358. Jednak touto osobou může být ten, jemuž je příkaz ku prospěchu, ale také vykonavatel závěti nebo jiná osoba v závěti určená. Příkaz však nesmí obsahovat takové omezení, které by znemožňovalo dědici zcizit nebo zatížit věc z pozůstalosti. Pak se na takový příkaz hledí, jako by nebyl k závěti připojen. V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku, jak uvádí § 1357. O příkaz nejde, jestliže pořizovatel dědici přikáže, aby někomu něco vydal, pak půjde o odkaz.

4.3 Předpoklady platnosti závěti

Závěť jako právní úkon musí splňovat všechny náležitosti platného právního úkonu, tzn. že musí být učiněna svobodně a vážně, určitě a srozumitelně (§ 37 odst. 1 obč. z.), pořizovatel musí být k tomuto právnímu úkonu způsobilý a nesmí jej činit v duševní poruše (§ 38 obč. z.), závěť nesmí svým obsahem nebo účelem odporovat zákonu, obcházet jej anebo se příčit dobrým mravům (§ 39 obč. z.). Musí být pořízena ve formě, kterou vyžaduje zákon (§ 40 odst. 1 obč. z.). Z povahy věci vyplývá, že závěť je projevem vůle, který může být učiněn pouze jednáním, a to výslovným, a jde o právní úkon vyjádřený slovy (§ 35 obč. z.).[56]

Pro účinky tohoto právního úkonu, má také význam doba pořízení a doba úmrtí. Platnost závěti je tedy nutno posuzovat podle doby, kdy byla pořízena. Ať již se jedná o podmínky platnosti tohoto právního úkonu (např. testovací způsobilost pořizovatele) nebo právní úpravu (§ 859 odst. 1, § 873 obč. z.). Tak např. jestliže byl pořizovatel závěti zbaven způsobilosti k právním úkonům v době sepisování závěti, nemůže se tato vada zhojit a závěť nikdy nebude platnou, i kdyby byla pořizovateli způsobilost k právním úkonům později soudem vrácena. Stejně tak, pokud by pořizovatel sepsal závěť formou, která je dle

[56] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1237

tehdejší právní úpravy nepřípustná, nedojde ke konvalidaci, i kdyby nová právní úprava takovou formu závěti připustila.

Mezi hlavní prvky platnosti právního úkon, tedy i závěti, patří náležitosti osoby, náležitosti vůle, náležitosti projevu vůle, jakož i náležitosti předmětu a obsahu právního úkonu. V této podkapitole se budu věnovat všem těmto předpokladům platnosti závěti, vyjma náležitostí předmětu (viz výše bod 4.2) a o náležitostech obsahu se zmíním jen v nutných souvislostech (jinak také viz bod 4.2).

4.3.1 Náležitosti osoby

K **náležitostem osoby** řadíme **věk** a **duševní stav**. Pořídit závěť může v zásadě ten, kdo je plně způsobilý k právním úkonům. Ve smyslu § 8 obč. z. vzniká způsobilost fyzických osob vlastními úkony brát na sebe práva a povinnosti v plném rozsahu zletilostí, která se nabývá dosažením 18. roku. Je však možné, aby k nabytí zletilosti došlo i dříve, a to uzavřením manželství s přivolením soudu mezi 16. a 18. rokem. Dochází tím k nabytí způsobilosti k právním úkonům na stálo, i kdyby došlo k zániku manželství nebo k jeho prohlášení za neplatné. Dále je pak umožněno, aby i osoba, která dovršila 15. rok svého života (čili nezletilá), mohla pořídit závěť. V tomto případě je jedinou obligatorní formou notářský zápis, jinak by závěť byla neplatná.

Závěť (právní úkon) není způsobilý pořídit ten, kdo byl pro duševní poruchu, která není jen přechodná, zbaven soudem způsobilosti k právním úkonům nebo v ní jen omezen. Taková postižená osoba nemůže pořídit závěť ani v tzv. světlém okamžiku. U těchto osob pak přichází v úvahu jen tzv. zákonná dědická posloupnost. Nicméně mohou mít určitou naději, že se jejich duševní stav zlepší natolik, že se stanou způsobilými pro tento právní úkon. Podle § 10 odst. 3 obč. z. soud totiž své rozhodnutí, kterým zbavil nebo omezil osobu v její způsobilosti změní nebo zruší, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k tomu vedly. I osoba jinak plně způsobilá k právním úkonům by mohla pořídit zcela neplatnou závěť. Důvodem

by byla duševní porucha, která ji činila k tomuto právnímu úkonu zcela neschopnou. V tomto případě hovoříme o tzv. neschopnosti přechodného rázu, která se vyskytla právě jen ve chvíli sepisování závěti. Příčin tohoto stavu může být hned několik. Nemožnost v klidu a jasně přemýšlet a činit tak jasný úsudek o jednání a o jeho právních následcích může být zapříčiněna požíváním nadměrného množství alkoholu, omamných látek, jedů, léků apod. Tento závažný nedostatek může vyjít najevo až po smrti pořizovatele, a pak tíží důkazní břemeno toho, kdo platnost uvedeného právního úkonu zpochybňuje. Následuje pak velmi náročné a zdlouhavé dokazování a nemusí se tomu vyhnout ani závěť pořízená ve formě notářského zápisu. Důkazním prostředkem bývá nejčastěji poukázání na vážné onemocnění pořizovatele, kdy byl hospitalizován pod vlivem léčiv, nebo vysoký věk pořizovatele. Proto by každý občan, který hodlá uspořádat své majetkové poměry závětí, neměl otálet a měl by včas, dokud nemohou nastat žádné pochybnosti o jeho fyzickém i duševním zdraví, pořídit závěť.

4.3.2 Náležitosti vůle

Pokud se týká **náležitostí vůle** je závěť ve smyslu § 34 obč. z. projevem vůle směřujícím zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovými projevy vůle spojují. **Vůle** pořizovatele musí být vždy **svobodná**, tzn. bez jakéhokoli fyzického nebo psychického nátlaku. Vedle svobody vůle se klade důraz i na **vážnost** počínání jednajícího. U závěti jde o to, aby k ní došlo s úmyslem pořizovatele povolat v ní uvedenou osobu či uvedené osoby ze své dědice (animus testandi causa).[57] Vůle musí být nejen tedy svobodná, vážná, ale také **prostá omylu**. Pořizovatel se při sepisování závěti může zmýlit tehdy, jestliže uvede jako svého dědice někoho, kdo jím být nemá, vzhledem ke zdůvodnění tohoto povolání, které pořizovatel ve své závěti uvedl. Např. ustanovuje-li za dědice osobu XY, protože poskytla pořizovateli pomoc při povodních, nicméně se nakonec ukáže, že touto osobou je někdo jiný. Ale tímto omylem

[57] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, 2003, str. 55

však nedojde ke změně závěti a není možno povolat osobu, která zde není uvedena.

4.3.3 Náležitosti projevu vůle

Mezi **náležitosti projevu vůle** řadíme **určitost** a **srozumitelnost**. Tyto dvě nezbytné složky projevu vůle se posuzují vždy ve vztahu k obsahu závěti. Jak již jsem výše uvedla (bod 4.2) podstatnou obsahovou složkou závěti je ustanovení dědice. Opět zde tedy uvádím, že nejčastějším způsobem povolání někoho za dědice je např. „určuji XY dědicem“, „zanechávám majetek osobě XY“, povolávám XY dědicem“. Zároveň je také pro určitost projevu nutné i přesné označení dědice. V tomto směru se nekladou tak vysoké požadavky, jako je tomu při dvoustranných právních úkonech, kde se fyzická osoba musí označit plným jménem příjmením, bydlištěm a rodným číslem a právnická osoba jejím názvem shodným s označením, pod kterým je uvedena v příslušném rejstříku, sídlem a identifikačním číslem. Stačí tedy onačit dědice jako např.“syna“, nebo „bratra“, pokud jsou jediní v daném příbuzenském poměru. Nicméně je třeba mít na paměti, že se příbuzenské vztahy mohou změnit do dne účinnosti závěti, a pak by mohly nastat obtíže při zjišťování, jaké byly tyto vztahy v době sepisování závěti. Doporučuje se tedy, vhledem k těžkostem, které mohou nastat ve vztahu k určitosti projevu vůle (tedy určení dědice), aby zřizovatel označoval v závěti osobu dědice vždy nezaměnitelným způsobem. Někdy dokonce nemusí stačit jméno a příjmení, poněvadž se v okolí pořizovatele mohou vyskytovat osoby stejného jména, pak je nutné tuto osobu, jako dědice více specifikovat (např. uvést datum narození nebo bydliště). Projev vůle musí být určitý i ve vztahu určení podílů, věcí či práv, které mají po smrti zůstavitele dědicům připadnout. Pokud podíly určeny nejsou, pak platí, že jsou stejné pro všechny závětní dědice. Jestliže by některý ze závětních dědiců z nějakého důvodu (např. odmítl by dědictví nebo by se nedožil smrti zůstavitele) nedědil, jeho uvolněný podíl nepřirůstá k podílům ostatních závětních dědiců (není možná akrescence dědických podílů

ze závěti), ale místo nich nastupují dědici ze zákona. Jak vyplývá z ust. §461 odst. 2 obč. z. tomuto lze předcházet tím, že pořizovatel závětí ustanoví dědici náhradníka.

Pokud zůstavitel odkazuje ve své závěti nemovitost, jedná se o funkční celek, který je tedy tvořen hlavní budovou, zastavěným pozemkem, dalšími přilehlými pozemky a drobnými stavbami. Ve vztahu k určitosti pořizovatel nemusí v závěti uvádět veškeré údaje, které jsou u nemovitosti zapisovány v katastru, ale stačí jen označení hlavní budovy (popisné číslo a název obce), u ostatních staveb a pozemků, které k budově náleží, se to již nevyžaduje. Obsahem závěti může být také zřízení věcného břemene nebo také vyplacení peněžité částky nabyvatelem dědictví jinému dědici. Zde bych chtěla jen podotknout, že se dědic při vyplácení této peněžité částky jinému dědici nemůže dostat do minusu, tzn. výplata nemůže přesáhnout obecnou cenu majetku nabytého vyplácejícím dědicem, a proto by pak bylo nutné tuto peněžitou částku poměrně redukovat.

Neplatnost závěti také nezpůsobí, když je pořízeno o majetku, který spadá do společného jmění manželů. Soud zde totiž sám provede z úřední povinnosti vypořádání tohoto majetku a určí, který je předmětem dědění a který připadne pozůstalému manželovi.

Při pořizování závěti je třeba mít na paměti, že mezi jejím zřízením a její účinností může uběhnout i delší časový úsek, což může vést ke změnám ve skutkovém stavu. Skladba dědiců se může změnit, jejich jména, příbuzenské vztahy nebo také majetek se může zvětšovat či zmenšovat.

4.3.4 Předpoklady platnosti závěti dle návrhu občanského zákoníku

Dle **návrhu občanského zákoníku**[58] § 1315 platí, že kdo není svéprávný, není způsobilý pořizovat, pokud není dále stanoveno jinak. Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že zásadně nejsou způsobilé nesvéprávné osoby, ať již pro nedostatek věku, nebo pro stav

[58] Návrh občanského zákoníku – verze 13. 12. 2007

duševního zdraví. Výjimkou je opět navrhovaná možnost osoby, která dovršila 15. rok svého věku pořídit i bez souhlasu zákonného zástupce závěť, ale jen formou veřejné listiny. V tomto ustanovení se jedná o shodnou právní úpravu se současnou, jen zde není nutné pořídit závěť výslovně jen ve formě notářského zápisu. V minulosti totiž nejen notáři, ale také soudy sepisovaly s takovými osobami závěť. Dále z § 1317 vyplývá, že osoby, které byly zbaveny svéprávnosti, nejsou způsobilé pořizovat závěť. Nemusí jim však být toto právo upřeno natrvalo. Pokud tedy zpět nabudou svéprávnosti pravomocným rozhodnutím soudu, nabývají také zpět pořizovací způsobilost. Otázkou je, zda bude platné takové pořízení, které sepsala osoba, u které jsou dány zdravotní důvody pro zbavení svéprávnosti, ale rozhodnutí o tom ještě nenabylo právní moci. Konkrétně v hlavě o dědickém právu nic stanoveno není a vychází se proto z návrhu obecné části zákoníku. Jak uvádí důvodová zpráva, zásadně platí, že platnost právních jednání učiněných před rozhodnutím o zbavení či omezení svéprávnosti následným soudním výrokem dotčena není, ledaže vůle jednající osoby vůbec chybí. Ten, kdo tedy hodlá zpochybnit platnost závěti, musí prokázat indispozici pořizovatele vyvolávající absenci vůle, což bývá složité. Podle § 1318 osoba omezená ve svéprávnosti, může pořizovat jen formou veřejné listiny. Odstavec druhý pak zavádí speciální pravidlo, které stanovuje, že lidé omezení ve svéprávnosti pro závislost na návykové látce nebo na hráčské vášni, mohou pořizovat v jakékoli předepsané formě, nejvýše však o polovině pozůstalosti. Zbytek připadne zákonným dědicům, a pokud by žádní nebyli, může zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti. Účelem tohoto ustanovení je chránit zákonné dědice a nejsou-li, pak je na pořizovateli, jak se svým veškerým majetkem naloží.

§ 1288 také stanoví, že zůstavitel musí svoji vůli projevit tak určitě, že nestačí, aby jen přisvědčil návrhu, který mu byl učiněn. Je tedy nutné přistupovat k tomuto právnímu úkonu vždy vážně, určitě a svobodně, tedy bez jakéhokoli donucení. Jelikož se jedná o právní úkon značné závažnosti, pořizovatel by měl při sepisování závěti být

při smyslech, rozvážný a je také nutné, aby zvolil formu zákonem přípustnou a dodržel všechny zákonem stanovené požadavky.

Konkrétně jsou také pro tento zvláštní právní úkon, upraveny účinky omylu. V důsledku podstatného omylu zůstavitele se stává ustanovení závěti, kterého se tento omyl týká, neplatné. Za podstatný omyl návrh označuje omyl, který se týká osoby, které se něco zůstavuje nebo podílu či věci, které se zůstavují, anebo podstatných vlastností věcí. Omyl nespočívá, resp. neplatnost závěti nepůsobí, pokud došlo k pouhému nesprávnému popsání osoby nebo věci např. chybné uvedení osobního jména nebo příjmení. Platnost závěti není posuzována z hlediska adresáta (dědice, odkazovníka), ale z hlediska jejího pořizovatele, jak uvádí důvodová zpráva. Také není rozhodné, kdo podstatný omyl vyvolal. V těchto případech se jedná jen o relativní neplatnost, a proto se jí dědic musí dovolat v časově omezené lhůtě podle návrhu obecné části.

4.4 Ochrana neopomenutelných dědiců

Tak jako vlastnické právo, tak ani testamentární volnost není absolutní. Omezena je nejen ustanoveními občanského zákoníku, které kogentně upravují obsahové a formální náležitosti listin pro případ smrti, ale zejména ochranou tzv. neopomenutelných dědiců.[59]

V římském právu měli neopomenutelní dědicové zpočátku jen formální práva. Stačilo, pokud je zůstavitel v testamentu jen jmenoval a odkázal jen nepatrným podíl majetku. Mohl je také vydědit. Neopomenutelní dědici byli osoby, které praetor povolával jako intestátní (zákonné) dědice v první dědické třídě. Později se k neopomenutelným dědicům řadí potomci, předci a zůstavitelovi sourozenci. ABGB z r. 1811 počítal mezi neopomenutelné dědice děti, vnuky a pravnuky, a nebylo-li jich, pak byli neopomenutelnými dědici rodiče, příp. prarodiče. Povinný díl, kterého se jim muselo dostat, byl u potomka polovina toho, co by mu připadlo ze zákona a povinný díl

[59] Lužná, R.: Ochrana neopomenutelných dědiců, PaR – Právo a rodina 4/2006, str. 18

předka se rovnal 1/3 zákonného podílu. Nemuseli být povoláni jen k dědickému podílu, byl přípustný i odkaz. K povinnému podílu se započítávaly i dary, které neopomenutelní dědici získali za života zůstavitele. Pokud se stalo, že byl neopomenutelný dědic opomenut úplně, mohl se svého práva domáhat žalobou. Také bylo stanoveno, a to Dvorským dekretem č. 781 ze dne 31. 1. 1844, že neopomenutelný dědic má právo pouze na hodnotu povinného dílu v penězích, nikoli in natura. Obč. zákoník z r. 1950 také upravoval tento institut. Pokud by zůstavitel neopomenutelné dědice do své závěti nezahrnul, byla by závěť v tom rozsahu neplatná. Jednalo se pouze o relativní neplatnost. Neopomenutelný dědic měl pak právo na svůj povinný díl in natura, ne v penězích. Obč. zákoník řadil mezi neopomenutelné dědice potomky, rodiče a prarodiče, ale ti (rodiče a prarodiče) museli být v době úmrtí zůstavitele v nouzi a práce neschopní. Obč. zákoník z r. 1964 měl obdobnou úpravu. V okruhu neopomenutelných dědiců již však nepočítal s rodiči a prarodiči. Nezletilým potomkům se měl dostat celý zákonný podíl a zletilým ¾.

Současná právní úprava poskytuje ochranu neopomenutelných dědiců v § 479 obč. z. a stanoví: *„**Nezletilým potomkům** se musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a **zletilým potomkům** aspoň tolik, kolik činí ½ jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.“* Je tedy zřejmé, že těmi neopomenutelnými dědici jsou potomci zůstavitele, přičemž platí, že bližší potomek vylučuje potomka vzdálenějšího. Jejich opomenutí je totiž obecně vnímáno za nežádoucí, neobvyklé a nemorální. Dále pak platí, že byl-li ze zákona jako dědic na řadě potomek bližší, který byl opomenut, a dědictví odmítl, odvozuje se rozsah neplatnosti závěti od tohoto potomka a je tedy rozhodující zletilost či nezletilost bližšího potomka. Pokud např. syn (bližší potomek) odmítne dědictví a na jeho místo nastoupí vnuci zůstavitele, kteří jsou nezletilí, nemůže se jim dostat více, než činí neopomenutelný podíl jejich předka. Potomci mají tedy právo na určitý zákonný podíl, a pokud by závěť tomu odporovala,

byla by v této části neplatná. V tomto případě se jedná o tzv. relativní neplatnost, tzn. že nenastává přímo ze zákona, ale přihlíží se k ní pouze pokud se jí dovolá ten, kdo je tímto úkonem dotčen. Jak stanoví § 40a obč. z. Neplatností je dotčen jen opomenutý dědic, kterým je ve smyslu § 479 obč. z. pouze potomek zůstavitele, je-li způsobilý dědit a nebyl platně vyděděn, a má-li se mu v důsledku závěti dostat méně než činí jeho neopomenutelný podíl.[60] Neopomenutelného dědice je možné omezit příkazem k započtení darování, kterého se obdarovanému dostalo za života zůstavitele (§ 484 obč. z.). Pokud se dotčený potomek neplatnosti nedovolá, považuje se závěť za platnou. Relativní neplatnosti se může neopomenutelný dědic dovolat v rámci řízení o dědictví, a to buď před soudem nebo před notářem pověřeným prováděním úkonů v řízení o dědictví dle § 38 odst. 1 o. s. ř. Pokud však námitku neplatnosti závěti neuplatní, soud k ustanovení § 479 obč. z. nepřihlíží. Jde-li o dědice nezletilého nebo zbaveného (omezeného ve) způsobilosti k právním úkonům, musí jeho zákonný zástupce nechat soudem schválit prohlášení o neuplatnění neplatnosti závěti, protože se jedná o nakládání s majetkem, které není běžnou záležitostí.[61] Závěť nemusí být neplatná jen částečně, ale může dojít i k neplatnosti závěti jako celku. K tomu dojde, jestliže by zůstavitel měl dle zákona jen jediného dědice, který by byl nezletilý potomek a zůstavitel by na něj v závěti nepamatoval. Pokud jde o velikost neopomenutelného podílu dle § 479 obč. z. se nezletilým potomkům má dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí ½ jejich dědického podílu ze zákona. Jestliže bližší potomek odmítne dědictví, a je pak povolán nezletilý potomek, je rozhodující podíl, na který by měl právo jeho předek (bližší potomek). Jinak je tomu v případě, kdy bližší potomek dědictví vůbec nenabude, protože se nedožil smrti zůstavitele nebo že je nezpůsobilý dědit. Potom se nejedná o dědice, a proto nelze

[60] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1288

[61] Lužná, R.: Ochrana neopomenutelných dědiců, PaR – Právo a rodina 4/2006, str. 18

odvozovat od jeho podílu podíly jeho potomků. Pak tedy dědictví nabývají přímo jeho potomci, kteří jsou neopomenutelní a zde již záleží, zda jsou zletilí či nezletilí. Důsledkem namítnutí neplatnosti závěti, je to, že potomek již nemůže odmítnout dědictví, neboť si počíná jako dědic. Má však právo se v dohodě vypořádání dědictví odchýlit od svého zákonného podílu. Pokud se však dědici nedohodnou na vypořádání dědictví, soud potvrdí dědicům jejich zákonné podíly a podíl neopomenutelného dědice musí být dodržen, tak jak stanovuje zákon. Důsledkem neuplatnění námitky neplatnosti závěti je to, že účastník dědického řízení je nadále vázán výsledky dědického řízení. Jedinou možností je jen podání žaloby pro zmatečnost (§ 229 a n. o. s. ř.). Jestliže však neopomenutelný dědic nebyl účastníkem dědického řízení (např. byl neznámého pobytu, nebyl znám) může se domáhat svého práva žalobou oprávněného dědice proti nepravému dědici.

Pokud došlo k uznání závěti za pravou a platnou, nejedná se o neodvolatelný právní úkon. Dědic totiž může do té doby, než rozhodnutí o osobě dědice nabude právní moci, změnit své původní stanovisko a pravost a platnost závěti zpochybnit. Jestliže tak učiní, bude se s ním nadále jednat jako s účastníkem dědického řízení, vyplývá tak z judikatury.

„Dědictvím (dědickým podílem) ze zákona ve smyslu § 479 obč. z. je podíl vypočtený z celého dědictví, a nikoli jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti, tedy z té části dědictví, o které zůstavitel pořídil závětí.“[62]

4.4.1 Ochrana neopomenutelných dědiců dle návrhu občanského zákoníku

V **návrhu obč. zákoníku**[63] je také pamatováno na ochranu neopomenutelných dědiců. Jako **nepominutelné dědice** § 1427 označuje děti zůstavitele, a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. V úpravách jako je např. švýcarský, německý či polský obč. zákoník je mezi neopomenutelné dědice zahrnován i manžel a rodiče zůstavitele.

[62] Rozsudek Nejvyššího soudu z 30. 6. 1988 Sb. r. ci 45/1990
[63] Návrh občanského zákoníku – verze 13. 12. 2007

Z pozůstalosti jim dle návrhu náleží povinný díl, tzn. nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí 3/4 jejich zákonného dědického podílu a zletilým 1/3 jejich zákonného dědického podílu. Zůstavitel může povinný díl zanechat v podobě dědického podílu nebo odkazu, který však nesmí být zatížen. Pokud zůstavitel povolá závětí nepominutelného dědice s omezeními, pak si nepominutelný dědic může vybrat, aby buď převzal, co je mu zůstaveno s omezeními, anebo aby požadoval povinný díl. Jestliže zůstavitel nepominutelnému dědici neposkytne právo volby, pak se k podmínkám a příkazům zůstavitele omezujícím povinný díl nebude přihlížet. Může nastat situace, že zůstavitel v závěti nebude na své potomky vůbec pamatovat. Dle návrhu však již nebude pro tento důvod závěť neplatná. Pozůstalost tedy připadne závětním dědicům tak, jak zůstavitel určil. Nepominutelní dědici mají však právo na vyplacení povinného dílu vůči závětním dědicům. Jak je uvedeno v důvodové zprávě, závětní dědici se mohou této povinnosti zprostit odmítnutím dědictví. Tento nepominutelný dědic má pak právo na peněžitou částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu (ne na právo z pozůstalosti). Je však možné, aby se se závětními dědici dohodl i jinak. Dle této navrhované úpravy se však může stát, že finanční částka, která má být vyplacena nepominutelnému dědici, bude obtížně vymahatelná. Dovolím si zde souhlasit s názorem Wawerky, který pochybuje, zda *„pouhá finanční výplata neopominutelného dědice bude efektivním zadostiučiněním neopominutelného dědice.“*[64] V návrhu jsou upravovány případy, kdy zůstavitel neuvedl nepominutelné dědice vědomě i nevědomě. V prvém případě, jestliže zůstavitel potomka do závěti vůbec nezahrne, nedotýká se to zásadně práva nepominutelného dědice na povinný díl. Toto úmyslné opomenutí lze vykládat jako vydědění mlčky provedené. Pak je na vůli dědice povolaného pořízením pro případ smrti, zda ustoupí nepominutelnému dědici, nebo dokáže opominutému dědici důvod vydědění a z dědění jej vyloučí. V druhé situaci, kdy tedy došlo k nevědomému opomenutí dědice, (např.

[64] Wawerka, K.: Jaké dědické právo?, Ad Notam 2/2004, str. 40

z důvodu, že zůstavitel o jeho narození nevěděl) se mu přiznává právo na povinný díl v zákonném rozsahu. Pokud byl nepominutelný dědic zkrácen nebo opomenut, stává se vlastně věřitelem dědiců a odkazovníků, které zůstavitel povolal. Ti mají dle § 1437 přispět k vyrovnání jeho práva poměrně. Dále pak již návrh podrobně upravuje výpočet povinného podílu, započtení na povinný díl a na dědický podíl a práva některých osob na zaopatření.

4.5 Vydědění

Jak již jsem uvedla v předešlé kapitole, obč. zákoník poskytuje ochranu tzv. neopomenutelných dědiců spočívající v tom, že nesmí být zkrácení o zákonem stanovený podíl na dědictví. Výjimkou jak jim toto právo odejmout nebo omezit je právě platné vydědění.

V římském právu byl znám i tento institut. Pro vydědění se vyžadovalo, aby zůstavitel výslovně uvedl důvod vydědění, kterým musel být některý z důvodů zákonem taxativně vymezených (např. nevděk vůči zůstaviteli). ABGB umožňoval vydědit nejen potomky, ale i rodiče, pokud jim náležel povinný díl, tj. neměl zůstavitel potomky. Také ustanovoval důvody vydědění jako např. odsouzení pro zločin k doživotnímu nebo dvacetiletému žaláři, ponechání zůstavitele bez pomoci v nouzi nebo nemravný život. Důvodem vydědění byl i důvod dědické nezpůsobilosti. Vyžadovalo se také prokázání důvodu vydědění a odůvodnění zákonem. Jedním z důvodu vydědění byla i marnotratnost a zadluženost, a proto byl podíl tohoto neopomenutelného dědice zůstaven pro jeho děti. Obč. zákoník z r. 1950 řadil mezi osoby, které mohly být vyděděny děti, rodiče i prarodiče zůstavitele. Důvodem bylo např. opuštění zůstavitele v nouzi, odsouzení pro úmyslný trestný čin nebo trvalé odpírání pracovat. V obč. zákoníku z r. 1964 byl tento institut obnoven až novelou v r. 1982, do té doby nebyl uzákoněn. Jediným důvodem, pro který mohl zůstavitel vydědit potomky, bylo neposkytnutí pomoci zůstaviteli ve stáří, nemoci nebo v jiných podobných případech. V r. 1992 proběhla další novela obč. zák., kterou již byly rozšířeny důvody

vydědění na současný stav. Také bylo a je stále možné vztáhnout účinky vydědění i na potomky vyděděného, i když u nich k tomu není důvod.

Jak již jsem zmínila, je možné právě uplatněním platného vydědění zbavit potomky zůstavitele jejich práva na neopomenutelný podíl, případně je v tomto právu omezit. To znamená, že je připuštěno i tzv. částečné vydědění, kdy jej nevyloučí z celého dědického podílu, ale jen ohledně konkrétní věci (např. nemovitosti) nebo mu zkrátí jeho dědický podíl. Tak uvádí judikatura. Odejmout subjektivní dědické právo může zůstavitel jen potomkům, příp. i osobám uvedeným v § 473 odst. 2 obč. z., tzn. vnukům zůstavitele. Nečiní se rozdílu mezi zletilými a nezletilými potomky a praxe umožňuje při naplnění některého důvodu vydědění, vydědit i nezletilého potomka, jak vyplývá z judikatury.

4.5.1 Důvody vydědění

Důvody vydědění jsou uvedeny v § 469a obč. z., který stanoví: *„1) Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže*

- ***a) v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech,***
- ***b) o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl,***
- ***c) byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně 1 roku,***
- ***d) trvale vede nezřízený život.“***

Tento výčet důvodů je taxativní. Pokud se týká prvního uvedeného důvodu pod písm. a), v období od r. 1983 do 1991 byl jediným přípustným důvodem vydědění. Jedná se o takové jednání zůstavitelova potomka, kdy v určitých tíživých životních situacích zůstavitele (např. finanční tíseň, vážný psychický stav, živelná pohroma) mu potomek neposkytl potřebnou pomoc, kterou skutečně vyžaduje. Zůstavitel se tedy musí ocitnout v takovém stavu, kdy si

není schopen pomoci vlastními silami. Potřebnost pomoci potomka závisí i na tom, zda tu není jiná osoba, od které lze především očekávat poskytování takové pomoci, která tuto pomoc také fakticky poskytuje a poskytnout může, a má pro poskytování pomoci lepší podmínky než potomek, kterého by se vydědění mělo týkat (např. manželka nebo družka zůstavitele, spolužijící potomek apod.).[65] Vždy ale bude záležet na konkrétní situaci, nakolik je potomek zůstavitele sám schopen příslušnou pomoc poskytnout, zda on sám není zdravotně indisponován nebo není povinen pečovat o své zdravotně postižené dítě nebo vážně nemocného manžela. Nemusí se jednat o osobní poskytnutí pomoci, ale potomek může zajistit péči o zůstavitele tím, že např. zaplatí zůstaviteli ošetřovatelku nebo zajistí pomoc někým z rodiny. Za neposkytnutí pomoci se nebude považovat, pokud by bylo potomku bráněno v poskytnutí pomoci zůstaviteli, ať již samotným zůstavitelem nebo jinou osobou (např. jeho družkou).

Druhý důvod vydědění pod písm. b) spočívá v tom, že potomek trvale neprojevuje opravdový zájem o zůstavitele, což je v rozporu s obvyklými morálními pravidly. Potomci se mají zajímat o své předky (rodiče a prarodiče), o jejich zdraví, navštěvují se či jinak udržují kontakt. Musí se však jednat o trvalý zájem, nestačí jen jednorázové či krátkodobé neprojevení zájmu (např. vynechání pravidelné návštěvy doma). Dále je zde také zdůrazňováno slovo „opravdový“ zájem, tzn. nepostačuje jen formální nezájem.

Nejčastějším důvodem vydědění bývá důvod uvedený pod písm. c). Jedná se tedy o odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Tento důvod vydědění by se mohl snadno zaměnit s dědickou nezpůsobilostí. Je zde však rozdíl, neboť u dědické nezpůsobilosti **automaticky** nedědí ten, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti **zůstaviteli**, **jeho manželu**, **dětem** nebo **rodičům** (§ 469). Vydědění je tu nadbytečné. Výjimkou je, jestliže by zůstavitel dědici tento čin odpustil. Kdežto ve vztahu

[65] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1181

k tomuto důvodu vydědění, je zůstaviteli umožněno, aby projevem své vůle vyloučil potomka z dědění **i** pro trestný čin, který **nebyl** namířen **proti zůstaviteli** a **dalším osobám shora uvedeným**. Další rozdíl spočívá v tom, že u dědické nezpůsobilosti stačí, že se dědic pouze **dopustí** úmyslného trestného činu, kdežto u vydědění (resp. k tomu, aby mohl být potomek platně vyděděn) je nutné **odsouzení** pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Bez ohledu na to, zda jde o nepodmíněný nebo podmíněný trest odnětí svobody. Ještě se vyžaduje, aby v době kdy zůstavitel pořizuje listinu o vydědění s tímto důvodem, nabyl odsuzující rozsudek právní moci (v praxi je tolerován i rozsudek zatím nepravomocný, pokud nebude zrušen).

V neposlední řadě je důvodem vydědění i trvalý nezřízený život potomka. Za „nezřízený život“ lze považovat závažné negativní odchylky od obvyklého způsobu života, kterými potomek zpravidla ohrožuje sebe i svoji rodinu.[66] Jedná se zde o nadměrné požívání alkoholu, omamných látek či jedů. Řadíme zde i závislost jiného typu jako např. na hracích automatech nebo hazardních hrách. S tím je spojena celá řada závažných důsledků, ať již jde o zadlužování, zanedbávání výživy dle zákona o rodině, potulování nebo trestná činnost. Opět se zde jedná o trvalý stav, nikoli jednotlivá selhání.

Je možné si povšimnout, že důvody vydědění mohou být rozděleny do dvou skupin. Pod písm. a) a b) jsou důvody vydědění jakýmsi opomenutím, nezájmem potomka vůči svému předkovi. Důvody vydědění pod písm. c) a d) jsou více závažné, neboť svými nepříjemnými následky mohou dopadat na celou rodinu.

4.5.2 Listina o vydědění

Listina o vydědění vždy reaguje na jednání potomka z doby minulé. Proto není možné vydědit potomka, jestliže by se zůstavitel domníval, že se potomek zcela jistě v budoucnu zachová způsobem zakládajícím důvod vydědění. Zatímco pro závěť, až na způsobilost

[66] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1182

pořizovatele, je pro její uplatnění rozhodný stav v době smrti zůstavitele (původně nezletilý potomek nabyl zatím zletilosti, původní kusy majetku už do dědění nepatří apod.), pro vydědění je směrodatný skutkový stav pouze z doby zřízení projevu o vydědění nebo z doby předcházející.[67]

Odstavec druhý § 469a obč. z. stanoví: *„Pokud to zůstavitel v listině o vydědění výslovně stanoví, vztahují se důsledky vydědění i na osoby uvedené v § 473 odst. 2.“* Jedná se tedy o potomky vyděděného potomka. Dle judikatury není třeba, aby i u těchto osob došlo k naplnění některého z důvodů vydědění, postačí, stane-li se tak u vyděděného potomka. Pokud vyděděný potomek uzná platnost vydědění, nemohou již jeho potomci, na které se také má vztáhnout důsledky vydědění, tuto platnost zpochybnit. Vznést zpochybnění by bylo možné jen tehdy, kdyby vyděděný potomek zemřel dříve, než se k vydědění vyjádřil. Právě toto právo vyjádřit se, by pak přešlo na dědice zemřelého zůstavitele, tedy nejen na potomky zemřelého, ale i manželku či dědice ze závěti.

V § 469a odst. 3 obč. z. je stanoveno, že: *„O náležitostech listiny o vydědění a o jejím zrušení platí obdobně ustanovení § 476 a § 480; v listině však musí být uveden důvod vydědění.“* Z tohoto ustanovení vyplývá, že pro listinu o vydědění se vyžaduje stejné formy, jaké je třeba k pořízení platné závěti. To znamená, že může být holografní, obecná alografní, zvláštní alografní nebo sepsaná notářským zápisem. Vydědění může být obsaženo na jedné listině spolu se závětí. Pro zrušení listiny o vydědění platí také obdobně to, co platí pro závěti. Je tedy nutné výslovné odvolání nebo zničení listiny o vydědění. V odstavci třetím § 469a obč. z. je také požadováno, aby listina o vydědění obsahovala důvod vydědění. Nejvýhodnější je, aby zůstavitel popsal konkrétní chování nebo jednání potomka, které zapříčinilo sepsání listiny o vydědění. Je to v zájmu budoucího prokazování existence důvodu vydědění. Zdůrazňuji však, že zákon vyžaduje, aby důvodem vydědění, byl některý z důvodů, který je taxativně uveden v §

[67] Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, 2003, str. 83-84

469a obč. z. Pokud by se zůstavitel snažil vydědit potomka pro důvod, který zde uveden není (např. pro nedokončení vysoké školy), nejednalo by se o platné vydědění, i kdyby objektivně některý z důvodů vydědění existoval (např. trvalé vedení nezřízeného života, ale výslovně neuvedeného v listině o vydědění).

4.5.3 Dědická nezpůsobilost versus vydědění

Na závěr pojednání o platné právní úpravě o vydědění bych chtěla uvést ještě **další rozdíly mezi dědickou nezpůsobilostí a vyděděním**, neboť dopad obou institutů je obdobný, tj. na určitého dědice se hledí, jakoby se smrti zůstavitele nedožil. Prvním rozdílem je okruh subjektů, na které se oba instituty vztahují. Dědická nezpůsobilost může nastat u všech potencionálních dědiců, jak ze zákona, tak i ze závěti. Vydědění se však může týkat jen potomků zůstavitele. Také, jestliže se u dědické nezpůsobilosti kterýkoli dědic dopustí úmyslného trestného činu nebo zavrženíhodného jednání, nemůže takové jednání postihnout i dědění potomků tohoto nezpůsobilého dědice, tedy vnuků zůstavitele. Naopak je to u vydědění, tam je tedy možné vztáhnout vydědění i na potomky vyděděného, i když u nich důvody vydědění nebyly dány. Tento úmysl však musí být v listině o vydědění výslovně uveden, jinak bude z dědění vyloučen pouze potomek v prvním stupni a takto uvolněný podíl připadne jeho potomkům podle § 473 odst. 2 obč. z.[68]

Dědická nezpůsobilost nastává již samotným počínáním dědice dle § 469 obč. z. a přihlíží se k ní z úřední povinnosti. Důvod dědické nezpůsobilosti může soud zjistit tehdy, projednával trestný čin uvedený v § 469 obč. z. nebo sdělením ostatních dědiců apod. K vydědění dojede až na základě výslovného projevu vůle zůstavitele v listině o vydědění, nikoli automaticky. Čin, který zakládá dědickou nezpůsobilost, může zůstavitel takto jednajícímu prominout. Na odpuštění nejsou kladeny žádné zvláštní požadavky. Je tak možno učinit různými způsoby, např. v závěti, kde odkáže takovému dědici

[68] Lužná, R.: Dědická nezpůsobilost a vydědění, Právní rádce 1/2007, str. 26

určitý majetek, ústním prohlášením před svědky nebo také mlčky. Takový projev je pak neodvolatelný. Kdežto listinu o vydědění může zůstavitel měnit kdykoli v průběhu svého života. Nicméně, aby se jednalo o platné vydědění, jsou zákonem požadovány určité formální a obsahové náležitosti, podobné jako u závěti. Dalším rozdílem je to, že není vyloučeno jen částečné vydědění, zatímco částečná dědická nezpůsobilost přípustná není.

4.5.4 Vydědění dle návrhu občanského zákoníku

Návrh občanského zákoníku[69] upravuje vydědění v § 1430 a n. Výslovně uvádí, že je možné ze zákonných důvodů nepominutelné dědice vydědit z práva na povinný díl zcela, anebo jej v tomto právu omezit. Zůstavitel může vydědit nepominutelného potomka, který je nezpůsobilý dědit podle § 1275 a 1276. Další důvody vydědění jsou: neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi, neprojevování opravdového zájmu o zůstavitele, odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo trvale vedený nezřízený život. Mezi další důvody vydědění, § 1431 uvádí zadlužení nebo marnotratnost potomka, je-li tu obava, že pro potomky se nezachová jejich povinný díl, pak má zůstavitel právo zůstavit tento povinný díl dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům. Zásadní změnou je, že zůstavitel nemusí v listině o vydědění výslovně uvádět důvod vydědění, není to podmínkou platnosti vydědění. Protože § 1432 stanovuje, že: *„Nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění.“* Důvodem této právní úpravy vydědění je, že se pak při čtení listiny o vydědění v závěti seznámí s důvody vydědění mnoho lidí nebo také že v okamžiku sepisování prohlášení o vydědění skutková podstata vydědění ještě nebyla naplněna (např. potomek sice vede nezřízený život, ale ne ještě trvale), a pak dojde tedy ke zhojení omylu zůstavitele. Vhodné je, aby zůstavitel při pořizování prohlášení o vydědění uvedl příčinu vydědění

[69] Návrh občanského zákoníku – verze 13. 12. 2007

nebo aby seznámil s tímto osobu, které je prohlášení o vydědění na prospěch. Nově je také upravena tzv. negativní závěť v § 1433 odst. 2. Zůstavitel může v prohlášení o vydědění prohlásit o některém z dědiců, nikoli však nepominutelných, jemuž svědčí zákonná posloupnost, že pozůstalost nenabude.

4.6 Zrušení závěti

Pro závěť je charakteristické to, že jde o kdykoli odvolatelný projev vůle. Pořizovatel není vázán svoji závětí jednou provždy, ale může ji změnit nebo zrušit.[70] Zrušení závěti se může stát jen formou, kterou stanoví zákon.

Ani v římském právu se institut zrušení závěti, nevyhnul určitému vývoji. Původně mohl zůstavitel svůj dřívější testament kdykoli odvolat, a to i tehdy, zavázal-li se v původní poslední vůli, že jakákoli pozdější změna jeho vůle nemá platnost. Ve starším civilním právu bylo možné pořízením testamentu nového, zrušit testament dřívější. Dokonce se nevyžadovalo, aby zůstavitel v novém testamentu uvedl, že dřívější tímto zrušuje. Se vznikem skutečného písemného testamentu postačovalo ke zrušení porušení vnějších znaků listiny obsahující poslední vůli, tj. pečetí, motouzů apod. Až v justiniánském právu bylo zavedeno formální i neformální zrušení testamentu. Formální zrušení závěti se dělo formou odvolání učiněným před třemi svědky, jestliže od zřízení testamentu uběhlo již 10 let. Neformální zrušení závěti bylo možné učinit jakýmkoli způsobem, a to v tom rozsahu, v jakém zůstavitel zrušení zamýšlel. Zvláštností v římském právu bylo i to, že ke zrušení testamentu mohlo dojít i v důsledku okolností nezávislých na vůli zůstavitele (např. přibyla-li zůstaviteli další osoba podléhající bezprostředně jeho rodinné moci). V ABGB z r. 1811 existovalo zrušení závěti pořízením pozdější platné závěti nebo odvolání bez pořízení nové závěti. Zrušit závěť prvním z uvedených způsobů bylo možné i tehdy, uvedl-li zůstavitel ve své dřívější závěti

[70] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1295

doložku její nezměnitelnosti. Pokud zůstavitel ve své nové závěti neuvedl (i když se týkala jen části dědictví), že dřívější závěť má zůstat v platnosti zcela nebo částečně, zrušovala se původní závěť v celém rozsahu. Odvolání bez pořizování nové závěti (druhý způsob zrušení závěti) muselo dodržovat obdobnou formu, jaká byla požadována ke zřízení závěti. Závěť bylo možné také odvolat jejím záměrným porušením, jednalo se o tzv. odvolání „mlčky učiněné“. Zvláštností tohoto způsobu zrušení závěti bylo, že zničením pozdějšího posledního pořízení (při zachování dřívějšího písemného pořízení) „obživlo“ poslední pořízení dřívější (§ 723).[71] Obč. zákoník z r. 1950 upravoval zrušení závěti obdobně jako současná právní úprava. Rozlišoval tedy tři způsoby zrušení závěti. První možností bylo zrušení závěti pořízením závěti pozdější, ale nezrušovala se zásadně jako celek, ale jen v tom rozsahu, ve kterém neobstála vedle závěti pozdější. Druhou možností bylo odvolání závěti, které bylo nutno učinit stejnou formou jako platná závěť. Třetí možný způsob bylo zničení listiny zůstavitelem v úmyslu zrušit svoji poslední vůli.

4.6.1 Způsoby zrušení závěti

Obč. zákoník z r. 1964 obsahuje již **současnou právní úpravu**. § 480 obč. z. stanoví, že:

„1) Závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, anebo odvoláním závěti; odvolání musí mít formu, jaké je třeba k závěti.

2) Zůstavitel zruší závěť také tím, že zničí listinu, na níž byla napsána.“

Stejně jako v právní úpravě obč. zákoníku z r. 1950, i zde existují tři **způsoby zrušení závěti**. Jedná se tedy o:

a) pořízení platné závěti pozdější, vedle které dřívější závěť nemůže obstát,

b) odvolání závěti,

c) zničení listiny, na které byla závěť napsána.

[71] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1296

Jelikož je závěť úkonem ryze osobní povahy, nemůže závěť platně zrušit žádným z uvedených způsobů zástupce pořizovatele. To znamená, že nepřipadá v úvahu zrušení závěti osobou, která po zřízení závěti byla zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo v ní byla omezena v rozsahu, který tento úkon vylučuje. Stejně tak, trpí-li duševní poruchou, která ji činí k tomuto úkonu nezpůsobilou. Nezletilý, který dosáhl 15 let, může zrušit závěť jen formou notářského zápisu, pořízením zcela nové závěti vedle které, nemůže dřívější závěť obstát nebo odvoláním dřívější závěti. Třetí z uvedených způsobů, a to zničení listiny, na které je závěť napsána, je u nezletilého vyloučen, neboť tato jeho poslední vůle je uschována u notáře, tudíž není v jeho dispozici.

Ke zrušení závěti (resp. jejich účinků) může dojít i jinými způsoby. Zůstavitel má možnost až do okamžiku své smrti nakládat s předmětem dědictví podle své vůle a tudíž i převést na jiného, spotřebovat apod. Nejen zůstavitel může zmařit účinky závěti, ale i závětní dědici, popř. jiné osoby. Závětní dědici mohou odmítnout dědictví nebo dědici mezi sebou mohou uzavřít dohodu o vypořádání dědictví, která neodpovídá vůli zůstavitele apod.

Vzhledem k prvnímu výše uvedenému způsobu zrušení závěti pod písm. a), není vyloučeno, aby zůstavitel pořídil postupně více závětí. Důvodem může být změna majetkových a rodinných poměrů, kdy pozdější závětí (závěťmi) zůstavitel upravuje či doplňuje svá rozhodnutí o ustanovení dědiců, jejich podílů či věcí nebo práv, které mají z dědictví nabýt. Zákon ale stanovuje, že závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát. Je zřejmé, že tento účinek nastává automaticky, již v okamžiku pořízení nové závěti (vedle níž původní závěť nemůže obstát), nevyžaduje se výslovné prohlášení zůstavitele, že tímto ruší svoji dřívější závěť. Pozdější závěť musí být však platná, aby k těmto účinkům mohlo vůbec dojít.

Pořizuje-li zůstavitel více závětí, může v každé závěti zvlášť zůstavit jen o části svého majetku (např. jednou závětí pořídit o movitých věcech a druhou o nemovitých apod.). Tyto závěti tedy

navzájem obstojí vedle sebe, neboť se týkají různých záležitostí, tudíž se nevylučují. Jiná situace by nastala v případě, že zůstavitel ve své dřívější závěti odkáže veškerý svůj majetek dědici A a později sepíše závěť, kde ustanoví dědicem celého majetku osobu B. V tomto případě by nemohly tyto závěti vedle se obstát, ale uplatnila by se jen ta pozdější. To, zda dřívější závěť může či nemůže obstát vedle pozdější, se nemusí vztahovat jen k závěti jako celku, ale také k jejím jednotlivým ustanovením. Tzn., že část závěti dřívější může zůstat v platnosti vedle závěti pozdější. Tato pozdější závěť totiž zcela nevylučuje dřívější a budou zrušena jen ta ustanovení dřívější závěti, která nemohou obstát vedle ustanovení pozdější závěti.

V neposlední řadě také platí, že závěť nebo příslušné ustanovení závěti je možné zrušit také platnou listinou o vydědění, pokud nemůže vedle této listiny obstát. Jestliže tedy např. zůstavitel ve své dřívější závěti povolal za dědice celého svého majetku syna a zbytek odkázal dceři a později pořídil listinu o vydědění, v níž vydědil syna, nastává zrušení závěti v tom ustanovení, kde je povoláván syn za dědice určitého majetku.

Druhým způsobem zrušení závěti je její odvolání. Jedná se o výslovný projev zůstavitele zrušit závěť dřívější. Připouští se odvolání závěti jako celku nebo jen jejich jednotlivých částí. V obč. zák. je stanoveno, že odvolání závěti musí mít formu, jaké je třeba k závěti. Tím ale není míněna stejná konkrétní forma, v jaké byla závěť pořízena. Je tedy např. možné, aby zůstavitel odvolal závěť pořízenou formou notářského zápisu, vlastnoruční formou. Odvolání může být jak samostatnou listinou, tak i listinou pojatou do nové závěti či listiny o vydědění. Jestliže by zůstavitel odvolal svoji novou závěť, nedochází tím k automatickému obnovení závěti předchozí, a to ani tehdy, kdyby tak pořizovatel v odvolání závěti výslovně uvedl (např. „Odvolávám svoji závěť z 1. 1. 1998 a prohlašuji, že znovu platí závěť z 1. 1. 1991.“). Tento právní úkon nesplňuje obsahové náležitosti, které jsou kladeny na závěť, tzn., chybí zejména ustanovení dědiců. Pokud by si zůstavitel přál, aby jeho původně pořízená závěť opět nabyla platnosti,

je třeba ji znovu shodně sepsat. Tato „nová“ závěť by měla opět splňovat veškeré náležitosti, formální i obsahové, které vyžaduje zákon. Odvolání je třeba vykládat dle § 35 odst. 2 obč. z., tzn. nejen podle jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, pokud vůle není v rozporu s jazykovým projevem. Vedle výrazu jako je „odvolávám závěť“, může zůstavitel použít i jiného spojení jako např. „ruším závěť“ nebo „prohlašuji závěť z 1. 1. 2000 za neplatnou“.

Posledním způsobem je zničení listiny. K platnému zrušení závěti, dojde v případě, zničí-li listinu, na které je závěť napsána, sám zůstavitel. Pokud by závěť zničila jiná osoba než zůstavitel, závěť se tím neruší. Dokonce § 469 obč. z. upravuje příčiny dědické nezpůsobilosti, která nastává právě, vyjde-li najevo, že listinu zničil dědic. Takové jednání obč. z. označuje za zavrženíhodné jednání proti poslední vůli zůstavitele.

Pokud by zůstavitel pořídil závěť ve více vyhotoveních, pak musí zničit všechny listiny, na kterých je závěť napsána. Tzn., pokud u sebe nemá všechna vyhotovení, musí je získat a zničit, aby mohly nastat účinky platného zrušení závěti. Pokud se mu to nepodaří, musí zvolit některý ze dvou shora uvedených způsobů. Při ničení listiny si zůstavitel může počínat různě, může ji roztrhat, spálit, odstranit písmo na listině nebo přeškrtnout text.

Zničí-li zůstavitel listinu, která obsahovala odvolání dřívější závěti (resp. zničí listinu obsahující závěť, která ve smyslu § 480 odst. 1 obč. z. ruší závěť dřívější), nezaniká tím odvolání či zrušení dřívější závěti a neobnovuje se tím závěť dřívější. Dřívější závěť totiž byla jednou provždy zrušena odvoláním či pozdější závětí, vedle níž nemůže obstát a „obnovení“ jednou zrušené závěti je již vyloučeno. Lze ovšem pořídit obsahově totožnou závěť novou.[72]

Také zde platí, že má-li dojít k osobnímu zničení listiny zůstavitelem, musí ji mít k dispozici. Tudíž tento způsob zrušení závěti

[72] Muzikář, L., in Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008, str. 1300

není možné uplatnit u závěti, která je sepsána formou notářského zápisu nebo která je v držení jiné osoby (např. závětního dědice).

Pro tento způsob je také vyžadován úmysl zůstavitele zrušit svoji závěť. Pokud došlo ke zničení listiny nedopatřením, nahodile, nešťastnou náhodou, není možno usuzovat, že se jednalo o skutečnou vůli zůstavitele. Nicméně, kdyby zůstavitel (ač věděl o zničení listiny) nepořídil závěť novou, dává tímto najevo, že původní neočekávané zničení listiny dodatečně přijal jako projev své vůle.

4.6.2 Zrušení závěti dle návrhu občanského zákoníku

V **návrhu obč. zákoníku** je upraveno zrušení závěti v § 1361 a n. Tato úprava vychází ze stávající právní úpravy, je ale přesnější. Jsou zde tedy upraveny dva resp. tři způsoby zrušení závěti. Prvním je pořízení nové závěti a může-li starší závěť obstát vedle závěti novější, nezrušuje se jí, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli. Druhou možností je závěť odvolat, což může zůstavitel učinit výslovně, anebo mlčky tak, že zničí listinu. Pro odvolání je také vyžadována forma jako pro pořízení závěti. Dále je zde včleněno nové ustanovení týkající se osob omezených ve svéprávnosti pro závislost na návykové látce, anebo na hráčské vášni. Tyto osoby také mohou platně odvolat závěť, ale je nezkrátí-li tím své dědice nad míru uvedenou v § 1318 odst. 2. Výslovně je v návrhu také uvedeno, že jestliže zůstavitel poruší listinu jiným způsobem, anebo neobnoví-li závěť, i když je mu známo, že listina byla zničena či ztracena, závěť se tím zruší, ale jen lze-li usuzovat o takové zrušovací vůli zůstavitele. Nové je ustanovení o zachování (obnovení) platnosti starší závěti, v případě, že zůstavitel novější závěť odvolá, vyplývá-li z okolností, že to byla zůstavitelova vůle.

5 Závěr

V předkládané rigorózní práci, jsem se snažila podat podrobný výklad o jednom z důvodu dědění, a to dědění ze závěti. Pokládala jsem však za nutné se v prvních dvou kapitolách zabývat také základní charakteristikou a zásadami dědění, jakožto i předpoklady dědění, neboť se jedná o hlavní východiska testamentární dědické posloupnosti. Věnovala jsem tedy pozornost pojmům dědického práva (např. dědic, dědictví, zůstavitel apod.), a jednotlivým zásadám dědického práva (např. princip univerzální sukcese, rovnosti, zachování hodnot apod.), které jsou v našem právním řádu uplatňovány. V souladu se stanoveným cílem mé rigorózní práce poukazuji rovněž na častá pochybení při pořizování soukromých závětí, která vycházejí najevo až v dědickém řízení.

V naší právní úpravě jsou připuštěny pouze dva dědické tituly – zákon a závěť. Ustanovení závěti, jakožto osobního, formálního, jednostranného právního úkonu, mají vždy přednost před ustanoveními o zákonné dědické posloupnosti. De lege ferenda se již počítá s dědickou smlouvou, která je ve výčtu dědických titulů zařazena na prvním místě. Mělo by tedy jít o titul nejvyšší právní síly.

Ve své práci poukazuji i na řadu faktorů, které omezují zůstavitele v nakládání s jeho majetkem na případ smrti. Dříve byl dokonce uplatňován názor, že dědění ze zákona má přednost před děděním ze závěti. Dnes je však tento názor překonán a zůstavitel má právo se sám rozhodnout, jak se svým majetkem pro případ smrti naloží. Jeho testovací svoboda je však v určitých směrech omezena, zejména ochranou tzv. neopomenutelných dědiců a také určitými požadavky kladenými na obsah a formu závěti. Z historického hlediska byl prostor pro zůstavitelovu vůli nejvíce zaručován Obecným zákoníkem občanským z r. 1811, který preferoval testovací dědickou posloupnost před posloupností intestátní. Kdežto občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 /v původním znění/ sice formálně zakotvovaly přednost dědění ze závěti před děděním ze zákona, avšak zůstavitel byl ve své svobodné vůli při nakládání s vlastním majetkem značně

omezen. Až významnou novelou občanského zákoníku – zák. č. 509/1991 Sb., účinný od 1. 1. 1992, byla mj. posílena autonomie vůle zůstavitele.

Chtěla bych rovněž poukázat na významný princip dědického práva, a to přechod na jednotlivce. Aby se mohl dát průchod tomuto principu, musel být nejprve vyřešen střet mezi kolektivistickým pojetím dědického práva /majetek měl připadnout určitému celku, např. státu/ a individualistickým pojetím /majetek měl připadnout konkrétnímu dědici, kterému svědčil některý z důvodů dědění/. Odpůrci individualistického pojetí dědického práva argumentovali tím, že se dostává jmění členům společnosti bez jakéhokoli namáhání a práce a přispívá k sociální nerovnosti. Zastánci individualistického pojetí naproti tomu vycházeli z osoby zůstavitelovy, od generace přítomné. Řešení bylo nalezeno ve prospěch individualistického pojetí dědického práva. Jak uvádí Tilsch ve své vědecké práci: *„Vědomí, že statky po smrti připadnou osobám zůstaviteli blízkým, nabádá jej k produktivní činnosti, k spořivosti, podporuje starostlivost o rodinu a tím altruistické cítění, vede tedy vůbec k spořádanému životu.*[73]*“*

Závěť je významným nástrojem pro svobodnou vůli zůstavitele naložit se svým majetkem odchylně od zákona. V závěti tak může zohlednit konkrétní situace, jako jsou např. rodinné poměry, osobní vztahy v rodině, potřeby, zájmy apod. Z těchto důvodů je závěť v praxi častěji využívaným důvodem dědění než zákon. Já se také domnívám, že závěť by měla být dědickým titulem nejvyšší právní síly, a to i do budoucna, neboť podstatná je jen vůle zůstavitele, jakožto vlastníka pozůstalosti, komu své celoživotní jmění odkáže. Závěť může být však také příčinou mnohých neshod v rodinných a obdobných vztazích. Často jsou podávány námitky na dědickou nezpůsobilost zůstavitelova dědice a bývá zpochybňována platnost závěti, zejména rodinnými příslušníky, což vypovídá o narušených společenských vztazích, potažmo rodinných. Z toho důvodu doporučuji závěť sepsat ve formě

[73] Tilsch, E.: Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, str. 15

notářského zápisu, abychom se vyvarovali obsahových a formálních pochybení. Také v práci kladu důraz na to, aby každý občan, který hodlá uspořádat své majetkové poměry závětí, neotálel a včas sepsal svoji poslední vůli, dokud nemohou nastat žádné pochybnosti o jeho fyzickém a duševním zdraví a není zpochybňována plná způsobilost k právním úkonům.

Ve své práci jsem se také zabývala významným a v praxi využívaným institutem, a to vyděděním. V poslední době dosti často dochází ke zkrácení neopomenutelných dědiců v jejich zákonem stanoveném podílu na dědictví nebo k vyloučení těchto osob zcela z dědického nástupnictví. V praxi je nejvíce využíváno vydědění potomka z důvodů odsouzení pro úmyslný trestný čin a také z důvodu trvale vedeného nezřízeného života potomků, kteří propadli alkoholu nebo jiným omamným látkám nebo jsou jinak závislí, např. na hazardních hrách.

V rigorózní práci jsem se také zabývala u jednotlivých institutů dědění ze závěti navrhovanou právní úpravou. V návrhu občanského zákoníku čekají dědické právo rozsáhlé změny. Hlava týkající se dědického práva, bude obsahovat mnohonásobně více ustanovení než současný občanský zákoník. Právní úprava je v mnohem propracovanější a některé instituty z minulých právních úprav budou obnoveny. Dle věcného záměru bude ale úprava dědického práva sledovat principy dosavadní právní úpravy dědictví. Dědění ze závěti bude v systematice zákona logicky řazeno před děděním ze zákona. Mezi dědické tituly bude zařazena kromě zákona a závěti také dědická smlouva. Budou rozlišovány pojmy pozůstalost a dědictví, stejně tak i dědictví a odkaz. Pozůstalost je definována jako jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, zatímco dědictví je majetek, který nabývá dědic a odkaz je majetek, který nabývá odkazovník.

Pokud se týká navrhované úpravy dědění ze závěti, k průlomu dojde v tom smyslu, že závětní dědici budou mít absolutní přednost před zákonnými a tudíž odpadne-li některý ze závětních dědiců, přiroste, za určitých předpokladů, jeho podíl ostatním závětním

dědicům. Jak již jsme podrobněji rozebírala v rigorózní práci, bude právní úprava doplněna o některé tradiční instituty, zejména náhradnictví a svěřenecké nástupnictví. Nově bude také upravena možnost pořízení tzv. závětí s úlevami, je dokonce připuštěna i ústní závěť v případě bezprostředního ohrožení života zůstavitele. Také bude posílena testovací volnost zůstavitele ve vztahu k nepominutelným dědicům, kdy je snížen jejich zákonný dědický podíl. Dle mého názoru by zůstavitelova testovací svoboda neměla být omezována ani ochranou těchto nepominutelných dědiců, neboť za určitých situací by se to nemuselo jevit jako spravedlivé. I když jsem si vědoma, že by taková úprava byla v rozporu s již po staletím vžitým principem familiarizace.

Podrobněji jsem také rozebrala navrhovanou právní úpravu dědické smlouvy, jakožto „nového“ dědického titulu. Domnívám se, že by dědická smlouva dle návrhu občanského zákoníku neměla zaujímat první místo a tudíž být dědickým titulem nejvyšší právní síly. I přes veškerá pozitiva, která jsem výše popsala, je více výhodná pro smluvního dědice, než pro zůstavitele, neboť zůstavitel nezískává tímto právním úkonem jistotu, že se po jeho smrti uplatní vůle dohodnutá v dědické smlouvě, neboť stále bude moci smluvní dědic odmítnout dědictví.

V rigorózní práci jsem podala podrobný výklad o současné i navrhované právní úpravě dědění ze závěti z hmotně-právního hlediska. Jsem si však také vědoma, že procesní stránka dědění ze závěti je neméně důležitá, neboť hmotně-právní ustanovení, kterými se v práci zabývám, uvádí v život.

Při zpracování rigorózní práce jsem čerpala z odborné literatury, která je využitelná v notářské praxi, z právních předpisů, jakož i z textu návrhu občanského zákoníku, vč. jeho důvodové zprávy a věcného záměru.

Seznam literatury:

Monografie

Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, 2003

Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, 2007

Mácha, P.: Dědění, darování a převádění nemovitostí v praxi, Newsletter Praha, 1999

Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, svazek III., třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI, 2002

Fiala, J. a kol.: Občanské právo, ASPI Meritum, 2006

Kučera, R.: Dědictví, Linde Praha, 2001

Mikeš, J.: Dědické právo, 1. vydání, Praha, Panorama, 1982, str. 55

Tilsch, E.: Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905

Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, C.H.Beck, Praha, 1995

Jehlička, Švestka, Škvárová a kol.: Občanský zákoník - komentář, Praha, C.H.Beck, 10. vydání, 2006

Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, Linde Praha, 2008

Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník II., Velký komentář, C. H. Beck, 2008

Návrh občanského zákoníku – verze 13. 12. 2007, vč. důvodové zprávy a věcného záměru, www. juristic.cz

Články a stati z periodických publikací

Havránková, A.: Závěť - jednostranný právní úkon, Ad Notam 7/2002

Bezouška, P.: Nezletilý a závěť notářským zápisem, Právní rádce 4/2005

Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet (První část – dědění ze zákona, dědění ze závěti), Ad Notam 1/1997

Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet (Druhá část – souběh dědění ze zákona a ze závěti), Ad Notam 2/1997

Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet (Třetí část – relativní neplatnost závěti, započtení darů), Ad Notam 3/1997

Jeřábková, L.: Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy, Právní fórum 9/2005

Holub, M.: O dědické smlouvě a rozvodu manželství, Bulletin advokacie 4/2004

Lužná, R.: Dědická nezpůsobilost a vydědění, Právní rádce 1/2007

Nesnídal, J.: Dědická nezpůsobilost, Ekonom 40/1997

Lužná, R.: Ochrana neopomenutelných dědiců, PaR. - Právo a rodina 4/2006

Němcová, J.: Ochrana oprávněného dědice, Ad Notam 4/2003

Kouba, V.: Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva, Ad Notam 4/2000

Králíčková, Z.: Úvahy nad zásadou „Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala“, Ad Notam 1/2003,

Šešina, M.: Jak dál v úpravě dědického práva, Ad Notam 3/2000

Karhanová, M.: Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě, Právní rozhledy 5/2007

Eliáš, K.: Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, Ad Notam 5/2003

Wawerka, K.: Jaké dědické právo?, Ad Notam 2/2004

Právní předpisy

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Další

www.juristic.cz

www.obcanskyzakonik.justice.cz

A Summary

The institution of inheritance is an indispensable part of the system of law. The inheritance contributes to keeping property values of a deceased person for his successors, usually for further generations. The inheritance law contributes also to the certainty and continuity in legal relations between entities of civil law relations.

The Bill of Rights guarantees the inheritance. The owner is entitled to handle with his property subject within the law limits, and, therefore, he can also handle it for case of death by making a testament will. The inheritance from a last will is based on the expression of will of the testator who determines who is to be his successor and in what extent. A purpose of the inheritance from a last will is to establish an inheritance succession other than according to the abstract model stated in the law.

The legal inheritance succession applies a principle of familiarization when the natural law for inheritance is admitted to family relatives of the testator, either the relationship based on a marriage or birth in a direct or branch lines. It is not possible to deny the testator to pursue his last will either that he appoints somebody else as a heir or the same persons, who are entitled to the inheritance if the legal succession is applied, however, in different portions or different values from the inherited property.

A last will is a formal, unilateral will which appoints persons to whom the testator ´s property is to be allocated after his death, personally made by the testator, which is revocable anytime. There are several forms of a last will: personally signed last will (allograph), common allograph last will, special allograph last will and public last will - notarial record. It is common for all these forms of la last will they the only substantial content matter is appointment of a heir or heirs. A heir can be either a physical person or legal person provided such person has a legal personality to the day of death of the testator.

The last will should meet any and all particulars of a valid legal act, i.e. it should be made freely and fairly, certainly, and understandably. The testator should be competent to this legal act and should not make it in any mental disorder. The content or purpose of the last will should not contravene a law, circumvent it, or be against good manners. It is a legal act expressed by words. Any preconditions attached to the last will have no legal consequences.

The last will should not reduce inheritance portions pursuant to the inheritance law, i.e. so-called forced heirs being testator ´s descendants.

The Civil Code provides a right to the testator to abdicate his descendants. He can do it from taxation stated reasons, which are: not providing a necessary assistance, permanent absence of any interest expression, conviction due to an intentional criminal act, and permanently wild life leading of a descendant.

I deal with the mentioned institutions of the inheritance law, particularly last will inheritance institutions, in the diploma paper in relation to my notary practice.

The Last Will Inheritance

Dědění - succession

Závěť - testament